

Minden jog fenntartva, a fordítás joga is.

4 17438

M Á R A I S Á N D O R

CSUTORA

(KUTYA-REGÉNY)

K A Z I N C Z Y K I A D Á S

JATE Egyetemi Könyvtár

J000132059

*A borítékot és a szövegrajzokat
Székely-Kovács Olga tervezte*

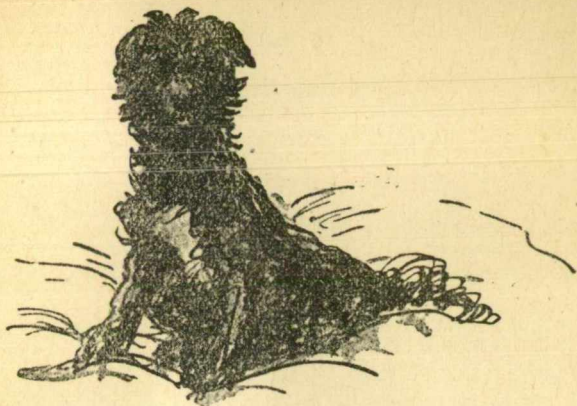
**COPIRYGHT 1932 BY KAZINCZY KÖNYV- ÉS
LAPKIADÓ SZÖVETKEZET KOŠICE – KASSA**

Buchdruckerei Carl Gerold's Sohn in Wien

Ä 14958

C S U T O R A

CAVE CANEM!

Óvatosság, olvasó! Kutyatörténet következik. Meg kellene tudni, mifajta gyengeség az, mely írókat, a legfinnyásabbakat is, pályájuk során megejt néha, hogy figyelmüket és szándékukat örök s magasrendű modelljük: az ember felől a teremtés alacsonyabbrangu statisztái felé fordítsák? Az ilyen írások hangjában van egy kevés leereszkedés. A költő kegyesen s jóindulattal pillant le az élet alacsonyabb szférái felé, talán megdöbben, vagy kiábrándultan a tragikus játéktól, mely a kétlábu élet homlokmagasságában szeméi elé tárul, — de mindenesetre jóindulattal s elnéző fanyalgással pillant le a mélybe, ahol, a teremtmények rangsorának

egyik alsó fokán, az ártalmatlan, távoli és primitív rokon, az állat figyel feléje. Aha, kutya! . . . — gondolja leereszkedéssel. S füttyent és sétára indul vele.

Séta közben, míg az alacsonyrangú barát előre- és hátraszaladgál, s felborzolt szőrrel, hegyes fülekkel, farkcsóválással s mindenképpen elmondhatatlan buzgalommal és izgalommal tart szemlét a világban, ír leveleket egyes meghitt főtörzsek tövébe, s átnézi itt-ott egy utcasarkon a napipostát, az író gyanakodva veszi észre, hogy a kutya-regény kísértésének válságos pillanata elérkezett az ő életébe is. Az író, aki civilben újságíró, s csak élete arrogáns pillanataiban illeti e fenkölt címmel magát, kellemetlen érzéssel veszi tudomásul a kísértést és igyekszik elhárítani. Aha, kutya-regény! . . . — gondolja ujfent. S aztán: úgy látszik, baj van, ha te kutya-regényt akarsz írni. Így mennek, gondolataikba elmerülten, a kutya és az író a Vérmező felé. A nyolcfokos lépcső peremén, ahol bekövetkezik a megváltó pillanat, s az író leoldja a pórázról a kutyát, mely egyetlen tébolyodott ugrással, robbanásszerűen zuhan a mélybe, mint az öngyilkos, s mintha rakéta-erő röpitené, átadja magát a

mozgás észveszejtő szédületének és gyönyörének, az író megáll, utána néz az alacsonyrangú barát-nak, melyet így elragadott a szenvedély, rágyújt és fejét csóválja. Most már tudja, hogy itt a pillanatot, megkerülhetetlenül, mikor kutyaregényt kell írnia. Ez nem tetszik neki. Baj van, gyáva vagyok az emberekhez, gondolja. Ez a pillanat, szinte történelmien ez, gondolja még tovább, mikor egy kisebbfajta író nem is írhat már egyebet, csak kutyaregényt. Ugy érzi, ez a krízis. Arra gondol, hogy mindeddig becsületes iparkodott lenni és hü maradt az emberekhez. S most először nincsen kedve becsületesnek lenni és hűségeseznek maradni az emberekhez.

Kutyaregényt, miért ne? ... — gondolja most már könnyebb szívvvel, mint aki tudja egy friss rögeszme okát; botját suhogtatja s a fanyar és nedves levegőt, mely párásan tapad a nagy mező felett, mélyen tüdőre szívja. Klasszikus kutyaregények és magas példák jutnak eszébe, s ez a körülmény kissé lehüti az első lelkesedést. Talán kötelességmulasztás, kutyáról írni, gondolja még. Annyi sürgős, halaszthatatlan mondanivaló lenne az emberrel kapcsolatban ... De aztán mentséget s magyarázatot keres, ami mindig a

legkönnyebb, s úgy állítja be, ami e vállalkozásban szégyelnivaló, hogy az írói pálya során a kutyaregény a vasárnap, mikor az alkotó megpihen, papucsot huz s könnyű szórakozásnak adja át magát, például rádiót hallgat, vagy kutyaregényt ír. Az író, nemcsak életében, de mesterségén belül sem járhat állandóan tógában és tragikus gesztusokkal. Oly könnyű és olcsó ilyesmit állítani és ürügyet keresni... De most, hogy idáig eljutott, s cigarettája is vége felé jár, s a kutya, valahol a távolban, igazán csak fizikai képzetnek tűnik már, az önmagáért való mozgás ábrájának, egyszerre nyugtalan lesz. Az ember nem ír ok nélkül, s csak ilyen olcsó ürügy jóvoltából, kutyaregényt, — gondolja makacsul. A világban komor próféták járnak, akik másféle kötelességre intik mostanában az írókat, mint kutyaregényre. Erre gondol, de rögtön szégyenkezik is, mert a próféták szavát különben sem érzi kötelező parancsnak; s egyszeribe szolidaritást vállal a prófétákkal szemben a kutyával, melyet az imént, politikai gyávaságból, már-már megtagadott. Szolidaritást érez a kutyával... S mert ezt sikerült így megfogalmaznia, megkönnyebbülnen, s mégis izgatottan fúj egyet a párás leve-

gőbe, nehezen lélekzik, elindul a kutya felé, s azt a különös izgalmat érzi, mint vizsga előtt, azt a hasfájással elegy izgalmat, melyet minden író észlel, ha elszánja magát, hogy nekimegy az életnek, s meg akar és mer tudni felőle közvetlenül és politikamentesen is valamit. Esetleg egy kutyán át... Ez a hasfájással elegy izgalom, amelyet az író munka előtt érez, ez az ihlet. De erről talán nem is illik beszélni.

Most már tudja, hogy van az elhatározás alján valami szégyenletes, tudja azt is, hogy nem tud kitérni előle, s tudja, hogy nemcsak az ötlet ragadja el, mert szándékát kíváncsiság s izgalom fütik át, — az a kíváncsiság, mely mindig jelentkezik, ha lehetőséget lát, az élet másik területének, a nappal mögött homályosodó éjszakának szövevényes zürzavarába pillantani. Nem, csak a kutya s az ember idilljéről adni hirt, ez csakugyan kevésbé izgalmas feladat... De talán, ha nagyon odafigyel a kutyára, megtud az emberről is valamit. S a próféták majd megmagyarázzák, mi a kispolgári benne, ha egy történelmi pillanatban, mikor az embernek kutyasora van, valaki egy kutyán át remél megtudni az ember pillanatnyi világi helyzetéről valamit.

Felemeli kezét s int a kutyának, elszánt mozdulattal, mint aki határozott. Az a különös kényszer és erő, mely a négylábu háziállatot a szabadság rövid perceiben gyorsuló sebességű fizikai tömeggé változtatta át, e kézmozdulat hatása alatt szünni kezd, a keringő tömeg mozgósebessége csökken, s ellenállhatatlan vonzásnak engedve, nehezen s ellenkezve, de megadja a titokzatos, delejes parancsnak magát. Lucskosan és lihegve, s mintha minden lépés fájdalmas ellenállások leküzdésébe kerülne, közeledik a kutya s két lépésre az írótól, zihálva és feldultan, megáll. Részegen a mozgástól, támolyogva közeledik. Most nyakába teszi az örvet az író és vállat von. Igen, ebből kutyaregény lesz.

Néhány napon át még figyelik egymást. Most már rosszhiszemű kettejük viszonya, az író iparkodik megszüntetni minden személyes kapcsolatot modelljével, s a kutya rosszkedvű és gyanakvó. Ugy kell leírnom, gondolja, részvét és indulat nélkül, mint mindent, amit a világban láttam, mint egy bírót, nőt, papot, vagy katonát. Közben meglepetéssel veszi észre, hogy meg lehetős klinikai anyagot gyűjtött már össze az éveken át általában a kutyákról. Nincs semmi

nehézsége annak, hogy egy napon leemelje a telefonkagylót s kutyaregényt ajánljon fel a kiadónak, aki udvariasan biccent a telefonba. A prófétáknak örömük lesz, gondolja az író, mikor helyére akasztja a kagylót, papírt és tollat készít elő, s amíg a kutya lábai elé heveredik, leírja a címet: *cave canem!* Becsületérzésből hozzáteszi még: *óvatosság, olvasó!* *Kutyatörténet következik.*

ESIK A HÓ

De ha már nekilátott, nem is tünődik tovább, s el van szánva, a mesterség összes törvényei szerint, epikus kényelemmel, sőt ilyen regényesen és alcimek segítségével esni át e vállalkozáson, ahogy ez illik is. Esik tehát a hó, karácsonyt irunk tiz évvel a nagy háboru után és nincs pénz a házban.

A hölgy és az ur, akik a házban élnek, karácsony napján, ebéd után, elhagyják az ebédlőt, s átmennek a szomszédos szobába, ahol az ur munkaasztalát már elfoglalta az a sovány és kócos fenyőfa, mely igénytelen diszeivel és alig érezhető erdőszagával az ünnep hangulatát hivattott terjesztetni a lakásban. A fa méretei oly szerények, s diszei, melyek éveken át gyültek fel, oly kopottak, hogy feladatának csak kinnal tud megfelelni. Az ur eléje áll és szánakozással szemléli. A szobában sötétedik, mert reggel óta meg-

enyhült az idő és esik a hó. A félhomályban szemérmesen csillognak az angolkóros fa diszei, s hozzá kissé ferdén is áll az egész, előredül, mint minden olyan karácsonyfa, melyet gyermektelen házaspárok állítanak ügyetlenül és rosszhiszeműen önmaguknak. A lakás különben biztosítva van tűz ellen.

De ezt az utolsó lehetőséget, mint erkölcstelen, az ur rögtön el is hessegeti. Körüljárja a fat és vállat von. A diszbe öltözött fa nevetségesen hat rá, s Gizella néni emlékét idézi fel, akinek volt egy splitteres ruhája, valószínűleg angyalhajakból fonva és pikkelyekkel megtűzdelve, melyben a család nagy ünnepein, vérszegényen, angolkórosan, de kifésülve, karácsonyfaszerűen csillogva és tetézve, multhatatlanul megjelent. Tisztára Gizella néni, gondolja fanyalogva az ur. Kényelmetlen érzéssel pillant az ünnepi fára, s közben tudja, hogy e lenézés nem is a fának s az ünnep naiv kellékeinek jár ki, hanem saját bátortalanságának, mely nem engedi, hogy az ünnep hangulatának átadja magát. Valami hiányzik erről a fáról, gondolja még. De ezt nem meri hangosan bevallani. Ahogy, már évek óta, nem meri hangosan ajánlani, hogy a kegyes es-

tén csingilingi és gyertyafény és bőséges vacsora s szerény ajándékok helyett menjenek talán inkább a kevésszámú kávéházak egyikébe, melyek profán célszerűséggel e családi ünnep estjén is nyitva tartanak. Nem meri ajánlani s nem mer szólni a fácska s a csingilingi ellen sem, mert a hölgy, sőt a cseléd is, aki most hozta be a feketét, teljesen át vannak hatva az ünnep izgalmától és örömétől; most is az esti program utolsó részleteit beszélik meg, az ünnepi ebédet, a diós és mákos tradicionális kellékeit s a mártást a halhoz. Az egész olyan, mintha komolyba menne, gondolja őszinte elcsodálkozással az ur. Az ablakhoz áll, nézi a hőesést, s hallgatja a hölgy és a cseléd sugdosó tárgyalását. Ez is emlék, hogy karácsony előtt minden meglepetésnek készül, mindent valahogy titkosabban állítanak be önmaguk előtt, például azt is, hány tojást hozzon a leány a mayonnaisehez, — mert visszavárják a csodát és a titkot, amely elmúlt. Mintha komolyan karácsony lenne, gondolja mélységes elképedéssel az ur, mintha ez itt komoly lakás, komoly család, komoly karácsony lenne, ünnepi titkokkal és fenyőszagu izgalommal és misztériummal... Az ilyesmin mindig elcsodálkozik.

A havat nézi, de nem hall semmit a régi csingilingiből. Nincs itt már semmiféle titok. Az egész ünnep inkább feszélyező, mintha civilizált társaságban illetlenül elérzékenyült szavakat ejtene ki valaki. Beszélni erről persze nem szabad. A lakás már napok óta telítve apró titkokkal, a secrétaire fiókjait kulcsra zárták, s egy orrhangú ember nagyobb csomagot hozott előző nap délben, diszkrét zavart keltve a házban, mert, orrhangon és a lány csittítása dacára, többször hangsúlyozta az előszobában, hogy csak a számla kiegyenlítése ellenében. A hölgy, aki már a kora reggeli órákban eltávozott a lakásból, s azóta a városban cikázott, ahonnan idegesen és fáradtan érkezett vissza az ebédhez, nem hajlandó beleegyezni a történelmi magyarázatba, hogy amikor egy elavult termelési rendet felvált egy új és másik, e történelmi folyamat résztvevőinél hiányoznak a kegyes ünnep kedélyfeltevélei. Az ur úgy érzi, hogy nincs miből ünnepet csinálnia, s nemcsak zsebére gondol, mely üres. Más is üres. De hol az a hóhér, aki ezt megmeri mondani a hölgynek, aki ünnepet akar — fával és angyalhajjal, s égő viaszok és friss fenyőszagával, s apró áldozatokkal és titkokkal meg-

1
rakva, egész és kerek ünnepet! Ki meri megmondani neki, hogy nincs titok az ünnep mögött, ha ő sem meri bevallani magának? Az ur nem érez ehhez erőt.

— Esik a hó — mondja inkább. S hozzát teszi, ahogy már ezerszer hallotta, gépiesen: — Fehér karácsonyunk lesz.

Megisszák a feketét, s még egyszer, tizedszer, egymás becsületszavát veszik, hogy ezidén nem lesz ajándék. Tavaly is így cselekedtek, tavaly előtt is, nyolc, kilenc esztendő előtt is, nincs semmi ok reá, hogy ezidén ne tegyék ugyanazt. Azt a becsületszót adják tehát egymásnak, melyet meg nem szegni becstelenség. Az ur tudja, hogy a hölgy, aki az elmúlt hetekben, kilenc esztendő után először, meglepő érdeklődéssel tudakolta az ur változott nyakbőségét, délelőttjeit a Belvárosban tölti, néha délután is telefonál, fojtott hangon, s egy vadidegen személy részére készülő ingek szabásmintája felől érdeklődik. A hölgy tudja, hogy az urnak nincsen pénze, tehát adósságot fog csinálni, mert ok nélkül nem kérdezhette meg, kilenc év óta először, milyen parfümöt használ a hölgy utolsó időben? Mint minden évben, most is megállapodnak,

hogy „nevetséges lenne, ha az ember felesleges költségekbe verné magát“. Az ur, aki nem is olyan régen, könnyebb és felelőtlenebb időben, szívesen hangsúlyozta, hogy csak felesleges költségekbe érdemes az embernek vernie magát, utolsó hónapokban kevésbé hajlamos aforizmákra, s helyeslően hallgat. A „senkinek semmit“ fogadalmát, melyet most igazán könnyű lenne nyomós érvekkel alátámasztani, amugy is megszegték már, mert utolsó pillanatban mégis lehetetlennek tűnik, hogy a derék és puritán József, aki önzetlenül és sikerrel vitte a pert egy hanyag hetilap ellen, ne kapja meg azt az ezüst-monogrammos børszivartárcát, mely nem annyira honorárium, mint inkább csak szerény figyelem jele. S egy finom ur és vidéki olvasó, valódi *literary gentleman* a kivesző fajtából, postacsomagban hat palack régi tokaji bort küldött délelőtt: szerencse, hogy a házi orvos, ez a meghitt barát, aki a család lelki meghüléseit több buzgalommal és kíváncsisággal kezeli ugyan, mint a testieket, kizárólag csak édes bort iszik, s ezért a küldemény, néhány fenyőgallyal diszitve, el is vándorolhatott már hozzá. Marad néhány cousine, akiket valószínűleg kellemesen

érint egy-egy kis flaçon francia parfüm, melyeket, hála a hölgy előrelátó gondosságának, még magukkal hoztak a háziak legutolsó párisi utjukról; s Teréz, a cseléd. De Teréz pénzt kap, mert ő anyagiás.

— Tehát senkinek semmit — mondja a hölgy, s rágyújt az egyetlen cigarettára, melyet napközben szívni szokott. — Becsületszó. Nehogy itt álljak este és szégyeljem magam.

Az ur kezét ad erre. — És mondj egy vágyat — folytatja a hölgy, átmenet nélkül. Ez mindig így megy. Az ur gondolkozik és megdöbbenéssel veszi észre, hogy teljesen vágytalan. Nem vágyik ezüst öngyújtóra, selyemkendőre, sőt autóra és Riviérára sem, nem vágyik a tizenhat kötet Kunstgeschichtére, melyek után néhány hónap előtt még hevesen vágyódott, — gyorsan abba is hagyja a felsorolásnak ezt a kizárási módszerét, mert nem vezet célra. A valóság, hogy nincsen vágya. Ezt be is vallja. Elégtétel és fenhéjázás nélkül vallja be, nem óhajt büntetni senkit, de az igazság, hogy teljesen vágytalan. El is képed felette. Rossz jel, mondja hangsúly nélkül, de hangosan. Még nem is olyan régen, dühösen és fogcsikorgatva tudott vágyódni, s nem

is annyira a részletek, mint inkább az egész világ után. Az egyetlen vágy, amelyet e pillanatban érzél, hogy szeretne már tulesni ezen a karácsonyon is, mint a többen, különösebb baleset nélkül, — ez egyetlen vágya e pillanatban, de ez aztán heves és mohó.

Most a csengő szól, újabb baleset vészjele, mert egy figyelmes ur virágot küldött a hölgynek, amit gyorsan újabb figyelmességgel illik viszonzni, még pedig percekben belül, nehogy revánsnak tűnjön, megőrizve a párhuzamos figyelem látszatát. Ezért, s mert már különben is sötétedik, s egy-két óra múlva zárják az üzleteket, az ur sietősen eloltja cigarettáját, s a nehéz utra indul. Az ajtóból visszakérdi:

— Mondj egy vágyat.

— Ó, — mondja a hölgy, s kézmozdulattal, mely sejtetni engedi, hogy ő is vágytalan, a levegőbe int. Kezével oszlatja el a füstöt és azzal a szelid megvetéssel hangjában, amit igazán csak nő érezhet a világ dolgai iránt, jegyzi meg:

— Ha mindenáron szükséges... Valami snorrkát.

„Snorrka“ a család tolvajnyelvének szótárából való, s a német-yiddisch eredetű, közkeletű

„schnorren“ ige egyik becéző változata. Magyarra lefordítva olyan jelentéktelen ajándékot jelent, mely miatt szégyelhetné magát az, aki adja, s csaknem sértő arra, aki kapja. Ezt kívánja, tiz évvel a nagy háboru után, karácsonyra a hölgy az urtól. De, éppen a tiz év tapasztalatain okulva, az ur zavartan néz maga elé, mert ismeri a hölgy szókincsének jelképes mélységeit, s csak egy analitikus tudná hirtelenében megállapítani, hogy „snorrka“ alatt családi házat tetőtérasszal, nagyobb összegü készpénzt idegen pénznemben, colliert, francia ruhamodelt, vagy ujtipusu kétüléses autót értett-e? Tudja, hogy céltalan lenne firtatni ezt, s szótlantul indul útjára. Az ajtóból hallja még, amint a hölgy, aki most az ablakhoz állott s nézi a hóesést, ünnepi ellágyulással, csendesen mondja maga elé:

— Esik a hó. Az jó a szegény embereknek.

SNORRKA

Az remek a szegény embereknek, viszi fülében a szólamot az ur, s lassan megy a hóban a város felé. Lesz mit vakarni karácsonyeste a szegény embereknek, az remek nekik. Gyalog megy át a hidon. A város ebben az órában fellegzően ünnepélyes. Kivilágított kirakatok előtt megy el, s azt az ijedelmet és döbbenetet érzi, mint mindig vásárlás és üzletkötés előtt. Vásárolni számára egyértelmű a beleegyezéssel: az egész szisztémába bele kell egyezni, a közvetítő kereskedelemben mindenekelőtt, s abba a kínos közelharcba, mely elkerülhetetlenül bekövetkezik, ha belép egy üzlet ajtaján, s a következő pillanatban, amíg csendesen beszél a kereskedővel, aki udvariásan ajánl, s ő udvariásan válogat, feldereng a vízió, hogy két fenevad elkapta most szörnyű mancsokkal egymás torkát, s e betonozott rengetegben, a villanyfényes őserdőben, élet-halálra marakodnak a koncert. Tudja,

hogy ebben a harcban mindenképpen alul kell maradnia, mert a kereskedő egész lényét és létezését viszi a küzdelembe, s ő csak a pénzt, mely állandóan oly kevés, hogy nem is érdemes komolyan megvédenie. Önváddal gondol reá, hogy megint, mint minden évben, utolsó napra, sőt utolsó órára halasztotta az ünnepi vásárt: minden évben ugyanazzal a kapkodással és rosszkedvü idegességgel esik át az ajándékvásár kínjain, minden alkalommal elhatározza, hogy legközelebb már hetekkel előbb, gondosan és figyelmesen, rászán egy délutánt a válogatásra, — s most megint itt áll utolsó percben a kirakatok előtt, feszélyezetten és kissé undorodva, mert gyáva és kedvetlen a vállalkozáshoz. Adni a legnagyobb dolog, de keveset és tehetetlenül adni megalázó és rosszhiszemű. Tudja, hogy a száz, melyet délelőtt már csak erőfeszítéssel tudott megszerezni, nyomtalanul olvad el kezében, mihelyst belép egy üzlet ajtaján, s a legjobb esetben is csak valamilyen egész kis és haszontalan csomag marad majd emlékül utána, melynek tartalmát ünnep után sietősen be kell cserélni. Vannak emberek, kiknek kezében a pénznek mágneses ereje van, s a legkisebb összeg

molekuláival is tekintélyes tárgyakat és ellenértéket tudnak magukhoz vonzani: akik száz pengőből négytagu család számára tudnak dus ünnepet varázsolni, a karácsonyfa alatt láthatatlan cilinderből ajándéktárgyakat, hasznosakat, derüeket és feleslegeseket huznak elő, gazdag lakomát adnak barátaiknak, s végül a százból meg is takarítottak huszonhat pengőt, s azt takarékbába viszik. Az ur nem tartozik e szerencsés emberek közé. Érzi, hogy pillanatok mulva elrepül a százás, s marad helyette egy retikül, amit be kell majd cserélni karkötőórára, vagy egy üveg parfüm, amit be kell majd cserélni női kalapra. Mindez unalmas, monoton és feszélyező.

De mindez szabályszerűen következik be évtizede a kis és nagy, hivatalos és családi ünnepek előtt; ezért zsebrevágott kezekkel, s beleegyező lélekkel elindul most is a kirakatok tükörfala között, készen reá, hogy az első erősebb vonzásnak, mely egy tehetséges kereskedő ablakából megejti, fentartás nélkül megadja magát.

Azon a keskeny utvonalon császkál végig, a belvárosnak azon az etnográfiai jelentőségű vékony sétatuján, mely élesen és határozottan vá-

lasztja el Keletet a Nyugattól. Ez a határ — mindig így érzi, ha végigmegy a divatos és kecses utcán, óvatosan jár, hogy le ne tévedjen pereinél egy lépéssel s most is úgy tűnik, hogy centiméterekkel balrább már a Kelet kezdődik, míg néhány lépéssel jobbra tart még a Nyugat. Ez a vékony ut még az utolsó feltétlenül nyugati milliméter ezen a földrészzen; ez itt az alkonyodó nyugati birodalom egyik utolsó alléja, Bauhaus-modoru portálékkal s az üveg mögött mindennel, amit a nyugati civilizáció közvetlenül divatjamult árucikkben nélkülözni tud. A hó vastagon esik s a járókelők sűrű tömegben tapadva, lépésben haladnak előre, elfogódottan az ünnepestelőtti profán körmenetben. A behavazott és vetélkedően fényes kirakatok bábeli zavarát és tömegét kínálják mindennek, ami egy perccel elébb Nyugaton még divat volt: Valéry utolsó könyvét, ezt a finom csemegét és ujdonságot, melyet elmúlt tavasszal Párisban nemes és hozzáértő körök elismeréssel emlegettek, a „*Nyár titka*“ című parfümöt, mely e nyáron különös, fojtott erotikáju zamattal telítette Európa mondain fürdőhelyeinek kurszalónjait s George Grosz-nak híres rajzalbumát, mely tavaly kará-

csonykor istenkáromlás reklámjával megtetézve került a berlini ügyész elé s a felmentő ítélet után sortimentben eljutott ide is, ahol a helyi ügyész még nem vette észre. Bübájos női holmik, elragadó pipereszerek: mind „egészen modern“ vagy ahogy itt az utcákon mondják, „*up to date*“, mert a közönség, amely itt vásárol, elsőrendűen fontosnak tartja, hogy lépést tartson a Nyugat eseményeivel; minden tárgyon éppen csak az az egyórás időtávolság érezhető, mely talán nem is egyéb, mint a közép- európai és nyugateurópai időkülönbség.

Ez itt még a feltétlen Európa, ez a havas és finom utca s a nyugati civilizáció kellékei és ötletei itt mutatkoznak be az európai divatrevü során utólszor, mielőtt lomtárba és a Balkánra kerülnek. Az ur megáll egy könyvkereskedés előtt és számot vet az európai irodalommal. Így szemre, a kirakat zsufoltsága után ítélve, nincs semmi baj, láthatóan virul az európai irodalom. Az ur jólismert és meghitt nevek sorát betüzi a diszkötéses könyvek címlapján, kételkedéssel veszi tudomásul egyes európai híri kollégák gyanusan alkalmi és ünnepi termékenységét, vágyakozással szemléli az *Encyclopaedia Britannica*

egy hibátlan sorozatát s gondolni sem mer reá, hogy az üzletbe betegye a lábát: a hölgy jogosult gyanakvással fogadhatna az úr részéről minden könyvajándékot, még az *Encyclopaedia Britannicá-t* is s nem éppen alaptalanul tételezné fel, hogy az úr inkább önmagát akarta megajándékozni. Erről szó sem lehet. Kifejezetten női dolgot kell vennem, gondolja az úr s az *Encyclopaedia Britannica* csak elnézéssel tekinthető női holminak. Ugyis becseréli aztán vagy átfesteti... Valamit, ami kissé használható is s egy kissé fölösleges, ami egyszerre luxus és strapálni is lehet s ezenfelül legyen meleg, vagy legyen bőrből, vagy legyen nagyon tarka, vagy nagyon egyszerű és mutasson mégis sokat, szóval egy snorkkát. Valamit, aminek örül. Mégis, ez a legfontosabb. Valamit, amivel eljátszik, vagy viseli. Talán legokosabb lenne valamilyen nagy játékszert, egy hajás babát vásárolni, amely becsukja szemeit és azt mondja: mama — vagy egy vonatot sinekkel és szemafórral... De nem, a vonatot én magam szeretném, vallja be büntudatosan. Mégis, valamit, ami nem kerül rögtön az élet lomtárába, az ajándékozás pillanatánál tovább él, ha csak egy pillanattal is. Valamit, amiről

ugy érzi, hogy a világ műhelyében az ő számára készült... Sokat ugysem kapott soha, gondolja és rosszkedvű lesz.

Megáll az utca közepén, bőrtárgyak, kalapmodellek, elérhetetlen ékszerek és viselésre alkalmatlan ékszerutánzatok között s a szegénység büntudatával néz körül. Minden, amit vásárolhat itt, csak aláhuzása és bevállása a szegénységnek: végeredményben tehát bukás, beismerése annak, hogy nem volt elég ügyes, gyors, ravasz és tehetséges az élet üzleteiben. Valami snorrkát, morogja és int egy taxinak.

— Az állatkertbe — kiáltja hangsúlyozottan és beül. A soffőr csodálkozva pillant reá.

A kocsi csuszkál a havon, a Városliget szétfolyik a ködben, az Állatkert pénztárfülkéjében hitetlen pillantással fogadja egy magányos hölgy, aki regényt olvas, az őt kétkedve néz utána. Valószínűtlen, hogy a szenteste délutánján is kíváncsi legyen valaki a vizilovakra. Csak a bölény áll a szabadban, behavazva, néhány apró vad s egy csapat kecske didereg egyik szikla tövében. Az elefánt palotája előtt vágyat érez, hogy rövid udvariassági látogatásra betérjen; de most már sietnie kell, mert sötétedik.

A havas utakon nem jár ember, se állat. A homályban bögnek, téli szállásaik betonfalai mögül a fenevadak. Láthatatlanul és céltalanul nyekeregtet egy hangszóró a homályban rádiózenét. Az ur elszántan kerüli meg a kasirozott hegyet, úgy siet, mint aki fél, hogy utközben elgyávul és meggondolja magát. A barnamedve a szabadban koldul, szemben a kutyák ketreceivel, embernek itt sincsen nyoma sehol, mintha az állatok magukra hagyva élnék ezen az estén titokzatos börtönéletüket. Csak a kutyaketrecc felől fogadja csaholás.

Két komondor csahol, néhány kuvasz rohan eszelős dühhel a rácsnak. Az ur megáll s halkán beszél hozzájuk. Ezt a fellépést gyanakvó csend fogadja. A kuvaszok visszasompolyognak az ólakba. De távolabb a magyar vizslák kezdik reá, aztán éles vakkantásokkal a pumik. Az ur hangosat füttyent. Járt már itt régebben s tudja, hogy e jeladásra kétségbeesett koncert kezdődik. A pumik vizsik az első szólamot, szopránban vitsitanak, a komondorok tenórja sem nyomja el a vonitást s a kuvaszok mély basszusa aláfesti a kettős tételt. Percekig eltart, amíg az égzengésre ember is jelentkezik. A kutyák kardala a ho-

mályból bög fel, a hóesés mögül s egy bódéból, melynek ablakán át fény szivárog, lassan lép elő az ápoló, parancsszavakat harsog és káromkodik. Az ápoló birkabőrbundát visel és tisztisapkát. Zsebredugott kezekkel áll meg a dühkitörés közepén s tulordítja a lármát:

— Kutya tetszik? — kérdi meglepő tájékozottsággal.

— Puli — ordítja az ur.

— Itt volna egy — üvölti vissza és tenyeréből tölcsért csinál szája elé. — Nagyon jó kis puli.

A HÓS FELLÉP

Még néhány pillanat és föllép e történet egyetlen hőse. Vegyünk lélekzetet. Az ur izgatott, ő is azt teszi. Követi az őrt a lecsendesedett kutya-falkák gomolyoga között s belépnek a bódéba, ahol petróleumkályha ég s maró és dühösítő szagok fogadják a vendéget: petróleumbüz, áporodott, csipős kutyaszag és dohos emberszag. Egy heverőn itt aludt az őr, a gyalulatlan asztalon ételmaradék avasodik a tálban, félüveg bor s a ködben és a gőzben emberi élet atmoszférája terjeng — ez is élet, gondolja az ur, a kutyák között, szemben a medvék ketrecével, a birka-bőrök között, évszámra, egyedül és nyugdíj-igénnyel. Az ilyesmi mindig meglepi. Rögeszméje, hogy mindenfelé titkot szimatol. Az őr középkori ember, aki üzletet szimatol. Ma jártak már itt a városból, mondja körülményesen és szalutáló mozdulattal köszöni meg s füle mögé

dugja a cigarettát, melyet az ur felajánl neki. Egy pumit vittek el és egy kölyökkomondort, az utóbbit egy méltóságos ur a minisztériumból. Ezzel csak bizonyítani akarja, hogy az állatkerti kutyatelep tenyésztése jóhírű; de az ur feszélyezetten állapítja meg, hogy a hir nem érinti kellemesen... Amíg az őr dicséri a furcsa árut, rögtön és fegyelmezetten utána is néz e birtelen kedvetlenségnek, mert nagy gyakorlata van az önelemzésben: másnak is eszébe jutott, másnak sincs pénze, más is szégyell snorkkát vásárolni, más is úgy találja, hogy a kutya kissé használható s kissé fölösleges is, valami, ami egyszerre luxus és strapálni is lehet s kifejezetten női holmi, bőrből is van, prémje is van, meleg s mindenekfölött eredeti, erős benyomást kelt abban, aki kapja s árban is elérhető... Pillanatok alatt állapítja meg ezt, azzal a kegyetlenséggel, ahogy minden dolgát és cselekedetét iparkodik számontartani. Tehát másnak is eszébe jutott, karácsony napján?... — kérdi az őrt. Eszébe hát, feleli az tempósan, karácsony táján mindig nagy itt a kutyavásár, a hétén négy ujszülött ment el már, kölyök nem is maradt. De lenne itt pumiból egy, alig egyéves, tenyész-

szuka. S minden kutya, amely innen kikerül, irást kap az igazgatóságtól, családfát és nemesi oklevelet. Tehát négy kölyköt is vittek már e héten? — ismétli makacsul az ur. Igen, a pulikölyköket, mert ez most a divat. Egy színésznő vitt egyet s egy ur a rendőrségről s egy ur, aki lapokba dolgozik s egy... — A lapokba dolgozik? — kérdi egyre kedvetlenebbül az ur. S mind pulit vittek?... Ez most a divat? Tehát még divat is? — kérdezi fokozódó lehangoltsággal. Első lelkesedése már régen lelohadt. Egyfelől mindig lehüti, ha észlelnie kell, hogy valamely ötlete egyidejűleg másnak is eszébe jutott s utolsó időben gyanus gyakorisággal esik ez meg vele; aztán félelem és kételkedés fogja el, hogy belekerülhet a színházi hetilapba, mint magyar író otthonában, térdén kedvenc pulikutyjával, házikabátban, kedvenc könyvei és kedvenc családtagjai között... Nem, egy pillanatig sem képzelte el így a karriért, sem a kutya, sem önmaga számára. De ha már színésznők s urak a minisztériumból is kutyát visznek haza karácsonyra s még hozzá pulit, akkor valószínű, hogy divathóbort áldozata ő is. Olyasféle lesz a puli most, mint a bridge, vagy az, hogy polgári szalónok-

ban este negyedtizenegykor Moszkvát keresik a rádión... És hallgat. Kár, gondolja még. Medvét nem árul? kérdi aztán. S mije van saskeselyűben? — folytatja emelt hangon. — Nem, ha mindenki pulit vesz, ismétli gőgösen, akkor talán inkább... Nincs fiatal zsiráfjuk?... — hadarja. Az őr meghökkenően bámul reá.

De ebben a pillanatban, ahogy az élet ezt már rendezni szokta, a válság és a kétség pillanatában, megmozdul valami az ágy alatt, előremászik s megragad a fénytócsában, amit a lámpa az agyagpadlózatra csorgat. Ez a pillanat, amikor a hős fellép. Az irodalom terminológiája követeli

meg e fellengzős meghatározást: mert lehet-e máskülönben fellépésnek nevezni a mászást és vinnyogást, melyet a maréknyi kitépelt szőr elkövet? Mint elejtett téli kesztyű kecskeszörből, amelyet hótakarító munkások viselnek rendkívüli hidegben, hever az élőlény a padlón és vinnyog. Ez kutya? — kérdi az ur. Válasz helyett lehajol az őr és két ujjal felemeli. Csakugyan, négy lába van, s rengeteg szőre. Farka is van, s a szőrbozótból sötétkék szempár világít elő, különösen feltűzelő fénnnyel, mikor a lámpa sugara reáesik. Sár, szalmaszálak és gubancos szőrzet adják össze az élőlényt, melyet nyakánál markol két ujjal az őr, s mint döglött patkányt, lengeti a levegőben. Igazi kutya? — kérdi hitetlenül az ur. Igazi, négyhetes puli, s nagyon szépet ígér, feleli szakszerű gyengédséggel az őr. Az ígéreten csak mulatni lehet, mert nincs az a képzelőtehetség, mely szépet lásson ki ebből a rakás sárból, szalmából és szörből — mintha összeseperték volna az ólak között, rövid nyél hiányzik csak hozzá, s fel lehet használni klozettkefének, feleli az ur. Aztán lehuzza kesztyűjét s kézbeveszi a piszkos szőrdarabot.

A szőrdarab meleg és szív ver alatta. Lázasan

ver, mintha nem is lenne egyéb a szőrzet mögött, csak a titokzatos kétütemű motor, amely minden halott anyagba életet hajt, e vinnyogó keféfélebe is. A nagy ütőér lüktetése átüt a szőrzetten, s mindenféle gyanus és félkemény szervek tapinthatók a szőr mögött, törékeny hátgerinc, tojásnagyságu koponyacsont, rendkívül finom, porcogószerű izületek. Egy marék szalma s fekete prém között, a homályosan jelzett mellkas tájékán valamilyen különös anyajegy mutatkozik fehér szőrből; hogy egyáltalán meg lehessen ismerni a világban, ha egyszer kikerül oda. Egyelőre ez a fehér folt különbözteti meg a szőr-csomót ezen a földön az összes keféktől és hasonló szőralakulatoktól: ez az egyénisége és névjegye, ez az, melynek jóvoltából külön figyelmet igényelhet. A miniatűr alkotmány lüktet és remeg. Az ur magasra tartja, a lámpa világosságába, s megkönnyebbülten győződik meg róla, hogy a szőralakulat himnemű. Ez valamennyire megnyugtatta. Mint olyan ember, akinek mindenfajta nőneműséggel általában inkább kínosak tapasztalatai, siet megragadni az alkalmat, ha már egyszer kedve szerint válogathat élőlényben, hogy háznépét egy himneművel gaz-

dagítsa. Himnemü, ez is egy szó, mint a többil
A valóság valamilyen homályos utbaigazítást
nyújt csak inkább. A teremtmény, mint az őr
biztatóan megmagyarázza, s mintha ez a vásár
szempontjából különös előnyt jelentene, e pillan-
tatban négyhetes.

Kicsiben minden kedves, gondolja a vevő, s a
szőrdarabot óvatosan visszaejti az agyagpadlóra.
Kicsiben Hitler is kedves. De mi lesz, ha felnő?
Az őr érzi, hogy itt a lélektani pillanat, amikor
cselekednie kell: váratlan és meglepő kereske-
delmi gyakorlattal kezdi rábeszélni a vevőt, időn-
ként lehajol, felemeli az árut és a szőrcsomó bá-
jait kelleti, ujjával peckeli fel a rózsaszín száj-
barlangot s nógatja az urat, hogy győződjön meg
személyesen az áru torkának és orrahegyének
feketességéről. Az árut, mely most már kinosan
vonít, a lámpafény közelébe cipeli, s az ur sze-
mélyesen győződik meg róla, hogy az állat torka
és orrahegye rózsaszínű. Az őr felhívja figyelmét
a lábak nemes és izmos alkatára; az ur zavartan
feleli, hogy elképzelni is nehéz, mi lehet izmos
és nemes négy kifacsart pemzliben. S különösen
a termetet adja ki a végső érvet az őr. Ez a ki-
csiny és mégis arányos mellkas, ez a tömör far,

ez a farok, mely már most is a legszebb ígérlet, s általában a törzsnek ez a jellegzetesen tömzsi és zömök alkata, mely oly feltűnően különbözteti meg a pulit az összes többi ebfajtáktól, az értelmes szemek, az oldalteső fülek, s az egész példány rendkívüli fejlettsége és egészséges étvágya: ezt mind feldicséri, s nem mulasztja el hozzátenni, hogy ritkán került ki kezei alól ilyen jó kis puli. S az ára hatvan pengő.

A vevő összeráncolja szemöldjeit. Furcsa, hogy ilyesminek is ára van. S hatvan, és nem több, ez a forgalmi ára... Az áru az ajtó felé iparkodik, fűgén és puhán gurul fel a küszöbre, zömök és tömzsi farával s orrahegyével, mint az űr helyesen írta le, gyakorlottan löki meg a bódé félig betámasztott ajtaját, olyan tájékozottsággal és cselekvőképességgel, mely meglepi az alkudozókat. Az ur már percek óta vivódik és huz a kutyához; nem olyan biztos ugyan benne, hogy csakugyan ez a puli a modelje az összes létező pulikeresztéseknek, alakról egyelőre szó sincsen, homályosan ugy emlékezik, hogy éppen a pulik fejformája nem ilyen hosszukás: de az a kevés melegség, mely a szőrösömő érintése nyomán kezén megtapadt, többet nyom az árus elveinél.

Régen érezte kezén ezt a melegséget: se kézfogásnál, se másféle testi érintésnél. A nyitott ajtón át jeges szél csap be, a kutyák felhördülnek a fényre és az emberszagra. Fátyolban, sűrűn esik a hó. Az áru megállt a küszöbön, nyelvét kiölti s nyalni kezdi rózsaszín orrahegyéről a hópelyheket. Aztán megfeszül és kiegyenesedik: a szőrcomó ebben a pillanatban megnő, állat lesz, most látni csak, hogy négy lába van, sok szépet ígérő farka, zömök testalkata; ebben a pillanatban igazán kutyaszerű. S oly élesen, hogy meg sem lehet érteni, hol fér el a kegyetlen hang a parányi szervezetben, ugatni kezd, felel a kutyafalkának, mintha jelentené, hogy eladták, vagy egyszerűbben csak azt, hogy megszületett, itt él a világon, négyhetes, már érez izgalmat, izgatja a hó, a sötét, a világ. Az urat is izgatja ez. Az áru vigan csahol ki a hóesésbe, s az őr szeliden és apai szeméremmel, szemlesütve mondja: ez jó kutya lesz. Már a hangján hallani.

Csakugyan ilyen egyszerű kutyát venni? gondolja az ur. S leszámolja a bankjegyeket és zsebreteszi a kutyát, mely nyikkanás nélkül tűnik el a télikabát mély zsebében. Igazán nem

foglal el több helyet, mint egy pár vastag téli kesztyű. Még néhány tanácsot kap a kutya nevelésére vonatkozóan, az őr vállára veti a birka-hörbündát s elkíséri az urat a gyászos kardalokat üvöltő kutya-falkán át, melyet dallamos fütty-szóval csendesít le, mint Orfeusz a fenevadakat.

Mindezt kissé sictősen teszi, gyanus készséggel; de ez csak utólag, hónapok múlva jut a vevő eszébe, mikor már késő. Minden így történik a vevő életében, meggondolatlan elhamarkodással, nemcsak a kutyavásár; már az is gyanus lehetne számára, hogy az őr nem kíséri be az irodába, s nem állítanak ki a kutya számára törzslapot és nemesi oklevelet... Mindketten sietnek, ösztönszerűen és gyanutkeltően; az őr megkerüli az igazgatóság épületét s miközben lelkendezve dicséri az árut, tereli az urat a kijárat felé; s az ur is úgy érzi, mint aki nem egészen jogosultan jutott egy élőlény birtokába, mert mindössze pénzt adott érte. Ez lesz aztán a jó kis kutya!... — mondja a kerítésen kívül a sötétben halkán az őr és siet becsapni a vevő után a taxi ajtaját. A homályos ablakon át még látja őt egy pillanatra, behavazott báránybörbündájában áll az uttest szélén, mint egy pásztor, akinek sürgős

dolga van Betlehemben. S már alig rémlik a sötétben, mikor észbekap az ur. Két kézzel zörgeti a taxi ablakát, mely nagy csuszással áll meg. feltépi az ajtót s a hősésben cammogó alak után kiált:

— A neve, hél...

— Csutoral... — feleli a hang. S mintha röhögne.

1

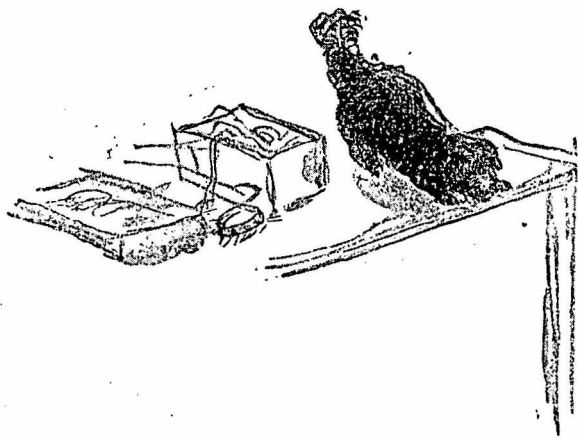
ÜNNEP

Most hová? — Amíg a taxi a belső város fényei felé csuszik, az ur az elhamarkodott és jóvátehetetlen cselekedeteket követő jogos aggodalmat érzi. Mit fog szólni a hölgy? Örülni fog, biztatja magát, örvet tesz a kutya nyakába és sétálni megy vele. De mit fog szólni Teréz? Az a különben sem egészen jóhiszemű szerződéses viszony, mely Terézt a családhoz fűzi, csak emberek szolgálatára vonatkozik. Mit fog szólni Teréz ehhez a nyüzsgő keféhez, mely ajándéknak elbájoló ugyan, szeme van, mely fénylik, füle, mely lekonyul, gyönyörű farka, s fel sem kell külön huzni, mert kétütemű motor hajtja az egészet, — de ezenfelül gyomra van és belei is, melyek működnek, s mindössze négyhetes? ... Mit fog szólni Teréz, aki a városi életben teljesen elpolgáriasult, s ha leküldik a sarokra cigarettáért, elébb felveszi kalapját, szívesen jár a Nemzetibe s esténként „Japánt fogja a rádión“, — mit fog

szólni, ha a választékos városi munkakör helyett most hirtelen istálló-munkára fogják? Az új játékszer mindössze négy hete került ki a félelmetes és bonyolult műhelyből, ahol az ilyen alkalmi ajándéktárgyakat gyártják; s az ur bőséges tapasztalatból tudja, hogy az elkövetkező négy hónapban a lakás istálló lesz, ezen már nem segít semmi — a legfinomabb nevelési elméletek csődöt mondanak az első öt hónapban, még az ilyen fajtiszta pulinál is, mint ez a láthatóan kivételes példány, melyet most zsebében őriz. Kesztyűtlen kézzel óvatosan belenyul a zsebbe. El van készülve a legkinosabb meglepetésekre. Mintha japáni zsebkályha fütene benn, olyan melegség fogadja kezét; a bélés száraz, s az állat gyanusan csendes. Kiemeli és térdére fekteti; a sötétkék szemek világítanak a homályban is, kezét nedves és hideg orr szaglássza, vakantás nélkül, nyugodtan nézelődik, viselkedése korrekt és megnyugtató. Az ur megkönnyebbülten sóhajt fel. Talán vannak csodák, gondolja reménykedve. Talán vannak kutyák, amelyek már természetüktől, négyhetes korukban is szobatiszták.

De csodák nincsenek, s a természet sémával

dolgozik, melyet pontosan betart; már a diszmű-
áruüzletben, ahová betérnek, hogy pórázt és
örvet vásároljon a kutyának, bekövetkezik a
csodaelmélet első, könnyebb természetű cáfolata.
Igaz, a kutyára, mely oly parányi, s csak annyi-
ban hasonlít egy igazi kutyára, mint az első he-
venyészett, miniatűr vázlat hasonlíthat a mű-
remekre, senki sem haragszik ezért; a kiszolgáló
kisasszony pesztonkás gyengédséggel és jóked-
vűen veszi tudomásul a katasztrófát, általános
elnézés és jóindulat övezi az élőlényt, mely most
teszi első lépéseit a civilizált világban. Első lépé-

seit a finom üzlet pultjának üveglapján teszi; elfogulatlanul jár fel és alá, szaglász, s a cirógató érintések elől könnyel kitér. „Nem barátkozós a kis kutya“, — mondja tartózkodóan a visszautasított tulajdonos. De amikor az ur a pénztár felé indul, hogy a póráz árát kiegyenlítse, a kis kutya mindenkinek meglepetéssel szolgál: heves vakkantással iramodik gazdája után, úgy kell elkapni a magas pult peremén, ahonnan habozás nélkül levetné magát a mélybe, ha az ur idejében zsebre nem teszi.

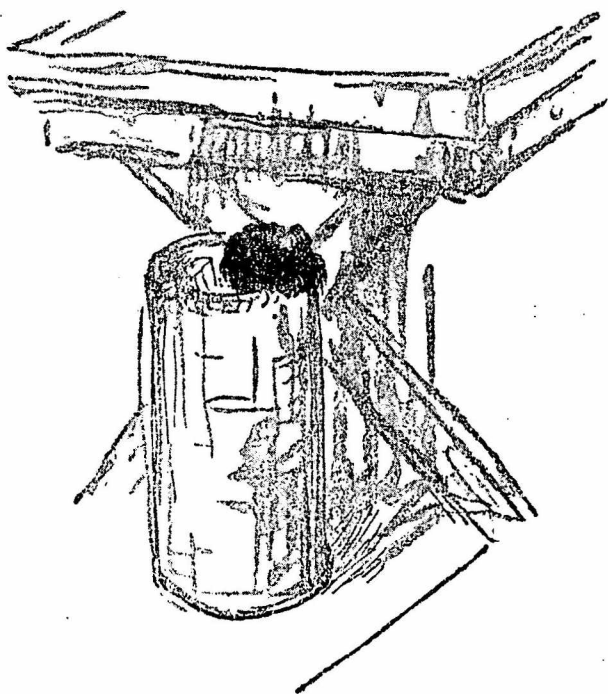
Az ilyesmi mindig megvesztegető, gondolja aztán a taxiban a kutya ujdonsült gazdája, s később, fenn a szerkesztőségben, ahová kutyástól fel kell néznie, mielőtt hazaindul. A kevés butorszati tárggyal is meglepő síváran berendezett szobában, ahol avas makulatura tornyosodik ugyan az asztalon, de különben semmi nem emlékeztet arra az állítólag szellemi munkára, melyet az ur itt végezni szokott, szabadjára engedi a kutyát s most szemléli meg először teljes villanyfényben. Megvesztegető és lefegyverző, — gondolja tovább — hogy néhányperces együttlét után megismert és utánam iramodott. — Jer ide, Csutora, — mondja elégedetten.

Kettejük életében ez az első személyes szöval-
tás. Az a nagyon különös viszony, mely ember
és kutya között titokzatos törvényszerűséggel ala-
kul ki, eben a pillanatban veszi kezdetét. A kis-
kutya szünetet tart a mászkálásban, s felfigyel a
hangra: a hang a magasból érkezik, értelme szá-
mára nincsen még, s mégis ez a hang a végzet,
mely parancsol és dönt a jövőben a teremtmény
sorsa és cselekedetei felett. Egyelőre ügyet sem
vet reá. Mint akinek rengeteg dolga van, lassan
körülmászik a szobában, megszagolja a sarko-
kat, a fogast, a makulaturapapirokat, s közben
gondatlanul és jókedvűen feledkezik meg kétszer
is magáról, mert most már kétségtelen, hogy nin-
csenek csodák. Látogatók érkeznek, akiket meg-
ugat. A látogatók udvarias leereszkedéssel veszik
tudomásul a kiskutyát, rögtön faja, neme, s le-
hetőleg vallása után érdeklődnek részletesen,
ahogy ez már szokás egy világban, ahol rög-
eszmék és előítéletek szabják meg minden élő-
lény társadalmi helyzetét. A kiskutya, eltekintve
a szórakozott, üdvözlő vakkantásoktól, nem ér-
deklődik a látogatók neme, faja, sem vallása
iránt. Érdeklődését teljesen lefoglalja a maku-
laturapapir nyers, pállott szaga, mely leküzdhe-

tetlen varázst gyakorol reá, a látogatók leereszkedő és becéző szavait közönyösen veszi tudomásul, s ha azt tekintjük, hogy először van szerkesztőségben, elfogulatlanul és fölényesen viselkedik. „Hohó, kiskutya“, — mondják mechanikus elragadtatással a látogatók, mert kiskutyának illik és lehet önzetlenül örülni. A kiskutya általában kedves valami. Mindenki ért a kiskutyához. Fanyar kedélyek is felengednek, amikor megpillantják a kiskutyát. Nem kerül semmibe, ha az ember kedves a kiskutyához. S mert a kutya gazdája mindig örül, ha kellemeset hall a kiválasztott élőlényről, s mert kis figyelmességek mélyítik el a barátságot, s mert ez a legolcsóbb: a kiskutya első fellépésének visszhangja van a világban. A debü sikerült. Neves és hivatásos kritikusok elismeréssel nyilatkoznak játékmódoráról s mozdulatai ökonómiájáról, dicsérik hangját... Ugy mondhatjuk, Csutorának jó sajtója van.

Az ünnep órája közeledik, amikor ellenségek kezet szorítanak, barátok kellemes óhajokat halhatnak, s egy percre úgy tűnik a világ, mintha csakugyan békességgel lenne telítve és jóindulatu emberekkel. Az ur kabátzsebében lopja be a ku-

tyát a lakásba, szobáját kulcsra zárja, s az ajándéket a papirkosárba rejti, ahonnan nem tud előmászni, s ahol csendesen és meghökkenően viselkedik, de szemmeláthatóan jól is érzi magát, mert a kosár tele van ujságpapírral, — ellentétben gazdája gusztusával, valahogy ez a gyengéje. Amíg az ur sebtiben átöltözik, a kutya

csak néha nyifog, halkan, mert unja magát, de egy odavetett csittító szóra okosan el is hallgat. Majd két lábbal felkapaszkodik a kosár pere-mére s figyel ki a világba. Oly kicsi rajta minden, oly lefegyverzően gyámoltalan, hogy talán megbocsát neki Teréz, gondolja az ur. A lakás ebben az órában már telítve van az ünnep édes-kés, fojtott izgalmával. A telefon szól a másik szobában, vendég is érkezik, Teréz intézkedik és csomagokat vesz át, s a fürdőszobát hosszabb időre lefoglalta a hölgy, aki az esti öltözködés másfél órájában láthatatlan és megközelíthetelen. Most maradj csendesesen, Csutora, mondja az ur nagyon bizalmasan és halkan a kutyának, most tiz percre kussolj itt, öregem. S megérinti ujjheggyel az ajándék puha és sima szőrzettel borított, apró fejét. A kutya felemeli egyik lábát és az ur felé nyújtja, mintha kezét adna. Érezd jól magad nálunk, folytatja erre a jeladásra az ur s kezét fog a kutyával. Egymás szemébe néznek. De az állat nem állja a pillantást, hunyorít és elfordítja fejét.

A lakás közben kibontotta erre az estére a polgári lehetőségek ünnepi teljét: minden a helyén van, mint egy muzeumban, s amíg az ur átsiet

a szobákon, újra megejti egy pillanatra az a szé-
dülésszerűen visszatérő révület és csodálkozás,
melyet élete formái fölött néha érezni szokott:
mintha messze, messze visszafelé az időben
mutatnának neki valamit, egy lakást 1928-ból,
hogy így is éltek valaha emberek, tárgyak kö-
zött, melyeknek mindennapos rendeltetését bo-
nyolult formák és cirádák rejtik el; székek között,
melyeknek lábai meglepetésszerűen végződnek
oroszlánkarmokban, lámpák között, melyek fel-
felé hintik a fényt s homályban hagyják azt a
szférát, ahol, a mélyben, emberek élnek és látni
szeretnének, s szokások, beidegzések és ceremó-
niák között, melyek leküzdhetetlen makacsság-
gal jutnak állandóan kifejezésre, s valamilyen
bonyolult szertartássá avatják a köznapi életet
is. Néha úgy érzi, mintha mozgóképszínházban
mutatnák neki mindezt, harminc-negyven évvel
később, mint mulatságos, visszatekintő, kultur-
történeti tanujelöket; az élet e formáinak csök-
nyös továbbélése úgy tűnik neki, mintha felcico-
mázott hullán figyelné a haj és a körmök to-
vábbnövését. S mert nem hisz a naptárszerűen
bekövetkező forradalomban, inkább csak olyas-
mire vár, hogy egy napon, jelentéktelen érintésre,

porrá omlik mindez, amikor már kiszikkadt az élettartalom e formákból, elillant a tévhit egy kulturából, s ami visszamaradt, csak együgyü tabu és fetis.

Ez csak érzés és villanás, s nem gondolja át ilyen részletesen, mikor most átsiet a szobákon; inkább azon tünődik, elhozták-e a bort, s a derék József már itt is van, kihizott estélyi ruhában, kissé feszes, polgári ünnepélyességgel, szemüvegét törölgetve, s azzal a bátortalan mosollyal orra alatt, mint aki sohasem egészen biztos benne, csakugyan olyan-e a világ, ahogy neki mondták, s nem csapják-e be állandóan? Ezt a mosolyt szereti benne. A szerény fa, mely úgy szeretne, de nem tud, s most már, hogy a gyertyákat is feltűzték reá, a csalódásig emlékeztet Gizella nénire, körül van rakva selyempapírba csomagolt apró és nagyobb dobozokkal — minden doboz megszegett becsület-szó, átkötve arany cérnával és feldiszítve fenyőgallyakkal. Az ur elfordítja tekintetét a csomagokról, mikor rendezkedni kezd; most negyedórán át minden mozdulata és szava emlékszerű, gyermekkori kényszer ejti meg, mintha valamilyen liturgiát gyakorolt volna be, úgy babrál és

igazgat, — felhuzza a gramofont, felteszi a lemezt, mely a hiányzó gyermekek helyett gépies áhitattal eleveníti majd meg a karácsonyi ének dallamát, ő maga is előkeres kulcsracsukott fiókokból apróbb dobozokat, könyvekbe emléksorokat ir, s néhány bankjegyet boritékba zár Teréz számára, aki ezen a télen kései staffirungja asztalneműit is megkapja ajándékba, mert „nem lehetetlen, hogy meggondolja magát“, mint ezt burkolt célzatossággal mondogatni szokta elmúlt tavasz óta. A kedves cousine-ok is megérkeztek, szerény és házias eszközökkel készült ünnepi öltözetükben, s Teréz, aki az ünnep pezsgő légkörétől már délután berugott, a háziasszony helyett is fogadja őket, nagyon hangosan és familiárisan.

Amíg a családtagok az ebédlőben isszák az ürmöst és társalognak, az ur leoltja a szoba fényeit s fegyújtja az ünnepi fácska viaszgyertyáit. Ezt apja is így csinálta, nagyapja is, a készülődés ceremóniája az ő kezében él tovább, ahogy izekben, szavakban is továbbviszi egy generáció számára a családi szertartásokat, — mert mi más a vallás és kultura, gondolja még bosszusan, miközben forró viaszpecsétet vakar

le kopott szmokingja válláról, mint az emlékeknek ez apró, beidegzett liturgiái, s családnak, kis közösségeknek ez iratlan tradíciói ételben, viselkedésben, ruházatban, s elfojtásokban, — már persze ott, ahol komoly családról van szó, teszi még gyorsan gondolatban hozzá. A gyertyák égnek, s azt a megvesztegetően édeskés szagot árasztják el, azt a kissé émelyítő ünnepélyeséget, mely az ur számára mulhatatlanul a gyermekkor kialvatlanságát, a hajnali misék és ministrálások borzongós emlékét idézi fel. Na, Dominus vobiscum! — gondolja még s gyorsan körülnéz, nem felejtett-e el valamit? A feszengő érzés, hogy sietnie kell, nemcsak most, hanem általában, mert egyik pillanatról a másakra vége lehet mindennek, e polgári formáknak és szokásoknak mindenekeelőtt, most is ösztökéli. — sietni kell ezzel az ünneppel, mert rögtön megszólalhat a telefon, vagy csengethetnek a külső ajtón, s kívülről is jelenthetik, hogy vége az ünnepélynek, legalább egyidőre. Keze már a zenebox hangérzékeny membráncsövét tapogatja, hogy a fekete lemezkorong peremére illessze a tű hegyét, mikor pillantása találkozik egy elfeledett élőlény pillantásával.

Az ünnep disze! A csattanó! Csutora a papirkosár peremén könyököl, két apró mancsával kapaszkodik, csaknem emberi mozdulattal. Hangtalanul, majdnem így mondtuk most: szótlanul figyeli az előkészületeket. Ilyen a világ, barátom! — mondja bizalmasan, csendesen az ur és kezével körbeint. — Most persze csodálkózik! A homályos és irtózatos műhelyben, ahol készültél, nem álmodtad mindezt előre! Ez itt egy polgári lakás egyik szobája. Ez itt karácsonyfa. Ezek viaszgyertyák. Ezek ajándékok, az élet legnagyobb és legkinosabb titkáinak, a szeretetnek állítólagos jelképei. Te magad is ilyen jelkép vagy. Különös, nem? Jere ide. — A jelkép halkán vinnyog a beszédre, fejét csavarja, ágaskodik. Felborzolt szőrrel, idegesen, remegve ül meg az ur kezében, türi, hogy örvét fenyőgallyakkal diszítse föl s mindenestől selyempapírba csomagolja, letakarja egy kendővel s odahelyezze a karácsonyfa alá, a hölgy ajándéktárgyai közé. A kis csomag nesz nélkül, mozdulatlanul hever a szeretet egyéb selyempapírbacsavart jelképei között. Micsoda élmény lehet ez! — gondolja elfogódottan az ur, mikor elindítja a grammofont s iparkodik utánérezni,

milyen benyomást keltenek a Palestrina-kórus első énekhangjai a selyempapirbacsavart élő-lényben. Feltárja az ajtót, a szoba homályosabb sarkába lép s egyik gyertya lángján cigarettára gyujt. Most az a kinos tizperc következik majd, mikor mindenki hangosan és szemérmetlenül veszi tudomásul embertársai gyöngédségét. Az ünnep résztvevői maguk is elfogódott sétálással, halk fecsegéssel, mintegy mellékesen közelednek a szelid fényben lobogó idétlen fa felé. És fele-uton megállnak. Hirtelen csendesednek el.

Mintha tünemény előtt torpantak volna meg: vágy és emlék adják össze ezt a tüneményt. Az apró lángokat nézik, homályban állanak, lefegy-verzően jámbor kis csapat ez, kiket vérség s an-nál is bonyolultabb s ellenőrizhetlenebb kap-csok fűznek csak egybe. „Békesség!“ — bömböli a Palestrina-kórus idegborzongatóan s csak-ugyan nehéz megérteni, mit keres itt e pillanat-ban a viciné, aki két hete szolgál csak a házban s az a fiatal iparos, aki állítólag szerelő a Ro-ham-utcában s hajlandó tavasszal feleségül venni Teréz hugát? Mint a negyedik rend, dia-dalmas vigyorral állanak Teréz vezetése alatt az ajtóban, pusztá megjelenésükkel utalva csak

arra, hogy lesz még egyszer egy akol és egy pásztor. Hagyján még Zsombolya ur, a házmester, aki kisleányával állított be a gyertyagyújtáshoz — ez a nyomott kedélyű, rendkívüli eszmetársításoktól szenvedő férfi, akinek egyetlen kifogásolható gyöngéje, hogy este elfelejt petróleumot tölteni a lépcsőházi lámpába. A hölgy is az ajtóban áll, csaknem a cselédek között, kis távolban a csapattól; az ajtófélfának dült, két karját összefonta s merev mosollyal bámulja az apró lángokat, kissé talán tulságos figyelemmel is. „Még egy pillanat és aztán nagyon fáradt leszl!“ — gondolja szórakozottan az ur, aki ismeri ezt a merev, tulságosan figyelmes mosolyt. Elfordítja fejét és kinéz az ablakon. A hóésésben rendőr áll a sarkon, sötét, valószínűleg boldog csapat iparkodik fel, lapáttal és ásóval, a Tábor-utca meredekén. A társadalom funkcionál. „... Földön az embernek!“ — hörgi még a Palestrina-kórus. Aztán csend lesz.

De mielőtt kezdetét venné az általános felőcsudás e könnyű révületből, a kézzsoritások, a jelképek meglepett és örvendező kicserélése s bontogatása, mosoly, sőt vigyor, kéz- és homlokcsók, fejhajtás, indulatszavak hangoztatása s más jel-

legzetességek, melyeket e földrész törzseinek szokásairól például kínai utazók valószínűleg lelkiismeretesebb részletességgel jegyeztek fel — mielőtt kezdetét venné az ünnep elfogulatlanabb és vidámabb része, az étkezés, az ajándékok kritikája, a szemérmes tiltakozások és tuláradó hálakitörések, egy pillanatra kínos, elnyújtott hang zavarja meg az elfogódott csendet. A dobosok közül egyik külön vált a többtől és elgurul a szőnyegen. A cousine-ok a varázslat hatása alatt még sikoltani sem érnek reá, mikor a hölgy már ott térdel a padlón az elvarázsolt csomag mellett és ideges kézzel bontogatja. Az általános visongásban csak ő marad nyugodt, két kézzel óvatosan emeli ki a rongy- és papircsomagból a fenyőgallyas jelképet, mely fülét-farkát elereszti, szőrzetét felborzolja rémületében s panaszosan vonit. A hölgy magasra tartja, mintegy felmutatja mindenkinek, aztán keblére szorítja s halkán beszél hozzá, megnyugtató szavakkal. Az este további során el sem engedi már közeléből.

Csutora nevét pillanatok alatt megtanulja a gyülekezet s a távozó viciné és az ismeretlen fiatal iparos jóvoltából az egész ház. Amíg a többiek leereszkedő nyájasággal és

elnézéssel veszik tudomásul az élőlény nevét, korát és eredetét, a hölgy nem kérdez semmit, mintha mindez másodranguan lenne csak fontos. Valószínűleg az a fontos és megrendítő csak számára, hogy a jelkép él. Az élőlény közben magához tért első kétségbeeséséből. Megül a hölgy karján, innen figyel, hegyezi füleit, bámulja a fényeket, ágaskodik, nyöszörög, majd nagyon hangos, felháborodott, láthatóan támadó szándéku csaholásba tör ki. Ez az éles hang tulharsog minden más zsvajt. A csillárt ugatja meg, a lágoló fát, melynek egyik ága a szalóncukrokkal szokás szerint már tüzet is fogott s mint mult évben, ezidén is megint csak a puritán József éberségén mulik, hogy nagyobb baj nem lesz belőle; megugatja a cousineokat, akik édeskés mosollyal, de bizonyos távolságból csicseregnek csak feléje és semmi kincsért nem érintenék meg ezt a koszos moszatot, melyet a hölgy az estélyi ruha kivágásához szorit. Már Teréz is nyilatkozott; tartózkodóan, de az ur nagy megkönnyebbülésére, beleegyezően. „Majd elviseljük“ — mondta baranyamegyei tájszólással, megértően és tájékozottan. Az ur ugy érzi, nem is lehet pontosabban meghatározni élőlé-

nyeknek egymáshoz való viszonyát. El kell viselni egymást, gondolja s bólogat. És asztalhoz ülnek.

Amig a kötelező karácsonyesti menüt, melynek illatai elmondhatatlanul érdeklik a hölgy ölében heverő Csutorát, a borlevest, hideg halat, a tradicionális pulykát s a diós és mákos süteményt elfogyasztják, az ur, aki az asztal végében Etelka néni és az egyik cousine között kapott helyet, időnként fürkésző pillantással győződik meg róla, hogy a hölgy már beszélget, koccint és táplálkozik is, igaz, csak félkézzel, mert a másikat mozdulatlanul nyugtatja az állat hasán.

Csutora illedelmes a hölgy ölében s ha tekintetbe vesszük az uj, lenyüggő és szertelen szagoknak ezt a fergetegét, melyek minden váltott fogásnál megtámadják szaglószervét, csodálni kell az önuralmat és szemérmet, ahogy tolakodó kunyerálástól és véleménynyilvánítástól visszatartja magát. Csutora kétségtelenül paraszti sorból származik s mint később annyiszor tanujelét adja, örökölt és magával hozott a paraszti sorból valamilyen különös méltóságot és tartózkodást. Önuralma, amig a hölgy ölében tartózkodik, egy pillanatra sem hagyja el; ezt a fegyelmezettséget

annál inkább meg lehet becsülni, mert, mint az asztalbontás pillanatában megmutatkozik, mikor a hölgy a padlóra engedi, sürgős és halaszthatatlan tennivalókra készült már jó ideje. „A ti szép, tiszta lakástok!” — mondja halk kétségbeeséssel a finom Etelka néni és égnek emeli szeméit. A derék József, tőle megszokott óvatossággal és tapintattal, inkább csak elvi kételyének ad kifejezést, hogy lehet-e városi lakásban egyáltalán kutyát nevelni? A cousineok egészen biztosan tudják, hogy nem lehet. Aztán megisszák még a kávéját és oszolni kezdenek.

Több irányban oszlnak, mert a család nagy, a telefon állandóan szól s éjjél előtt illik még a család másik szárnyánál is rövid, vacsorautáni látogatást tenni — a másik szárnyánál, mely ezzel a szárnyal a maga összességében nem érintkezik. Miért is nem érintkezik? Mert 1923-ban Elemér esküvőjén Aranka mondott valamit Ilonkáról. Ezt a mondást, amelynek szövegére senki nem emlékezik már, valamennyien mégis úgy szívükbe vésték, hogy elfojtva magukban mind a mohó, dühös kíváncsiságot és vágyakozást, melyet olthatatlanul táplálnak egymás iránt, még ilyen rendkívüli este is vonakodnak az el-

lenséges törzs ünneplésére sietni. Ki érti ezt? Etelka néni nem fog késlekedni holnap délben s megragadja a telefont, melyet máskülönben utál, hogy negyedórás kihallgatásnak vessen alá a hölgyet, kinos részletességgel tudakolva meg, mit vacsoráztak odaát, a Vérmező tulsó oldalán, a Csaba-utcában, melyik ruháját viselte Aranka. generózus volt-e a családtagokhoz Gergely és mit kaptak a cselédek? Mindezt és még sok más egyebet megkérdez majd s a hírekét rögtön továbbítja is, bekapcsolva a pletykák áramkörébe, a másik szárnyon végig, ahol alig csillapítható szomjusággal lesik az értesültség e gyér csöppjeit. És mégis, e pillanatban oly fagyos arccal nyújtja a hölgynek bucsucsókra homlokát, mint aki nem bírja értelemmel felfogni s nem is tud szívvvel soha belenyugodni a makacs árulásba, melyet a hölgy és az ur a család két frontján ilyen csökönnyösen elkövetnek. „Talán vigyétek magatokkal a kis állatot is“ — mondja még bucsura, miközben prémscapejébe csavarja fejedelmi alakját; oldalpillantással a cousineok felé mondja ezt, akik magasra huzott szőrmegallérjukba vigyorognak, mert tudják, hogy Gergely utálja a kutyákat s Arankát már kedélyhullám-

zásra hangolja az is, ha valaki hamut ejt a szobában a szőnyegre. A kis állat az ur mellett áll az ajtóban s hegyes fülekkel, magasba tartott orral szaglász a lépcsőkön botorkáló csapat után. Virgoncan és látható érdeklődéssel kérdi: kik ezek? — Ez a család, Csutora — feleli az ur, mikor végigmennek az előszobán s visszatérnek a lakásba — tudnod kell, mihez tartás végett, hogy ezerkilencszázhuszonháromban, Elemér esküvőjén Aranka mondott valamit... de ki bírja elmagyarázni ezt? Egyszóval, ez a család.

A lakásban az ünnep- és a vacsoramaradék párái gomolyognak, vazelinsűrűségű rétegekben. A hölgy már kalapját teszi fel s Teréz taxiért telefonál. — Vigyük magunkal? — kérdi tanács-talanul az ur és aggodalmasan szemléli Csutorát, aki most a csecsemők spontán fáradtságával gömbölyödött össze a kályha előtt s rögtön el is aludt. Halkabban beszélnek. S mikor Teréz készségesen felajánlja, hogy éjszakára magához veszi a kutyát az ágyba, a hölgy átmenetnélküli, kicsattanó féltékenységgel utasítja vissza az ajánlatot. Néhány órája még csak, hogy az alacsonyrangú élőlényt magához vette, de az ur már elborult homlokkal észleli, hogy megszaki-

tás nélkül, pihenő nélkül kell foglalkozni azóta is a jövevénnyel — mint minden élőlény, melyet felvesszünk életünkbe, még ez a vakarcs is egész embert követel, állandó figyelmet, teljes odaadást, mindent, mindig, az egészséget. Ez így nem lesz jó, gondolja futó szorongásérzettel. Különös, hogy semmit nem lehet csak úgy mellékesen csinálni... S már féltékenyek is reá, mert szeretik. Ez most már így lesz, mert ez a törvény. Fájdalmas, kínos törvény, gondolja fejcsóválva s az alvó Csutorának megágyaz újságpapirból a papirkosárba, mert egyelőre ez az egyetlen közvetítő és higiénikus megoldás.

A taxi havas utcákon viszi és hozza őket, a hölgy a visszauton most már igazán nagyon fáradt, különösen Aranka kérdéseitől, aki mellékesen, de azt is akarta tudni, feltűzte-e ma este Etelka azt a fehérberakásos fekete-email brosst, melyet 1923-ban a vacsorán viselt? Fáradtak és szótlánul ülnek a taxiban, mely kétoldalt hótortaszokkal megrakott csendes utcákon át viszi őket, mert a szegény emberek örömeikben pompásan dolgoztak az éjszaka, az uttest egészen sima. A hölgy kesztyűs kezével dörzsöli le az ablaküvegen a zuzmarát s előrehajolva, kémlel ki-

felé, mintha még akadna valamilyen ünnepi látnivaló odakünn; kíváncsi, mert sajnálja, hogy a bonyolult, fárasztó, ceremóniás, féltékenységekkel és emlékek holt anyagával zsufolt, de mégis vonzó, megejtő ünnepnek már vége...

— A furcsa az — mondja, mikor a taxi a ház elé ér —, hogy él.

Az ajándékra gondol, mely fenn várja most, az ünnep kellékeitől rendetlen, langyos szobában. De miféle gondolattársítás kapcsán mondja ezt? — tünődik álmosan az ur, míg kifizeti a taxit. Mindketten oly fáradtak és álmosak, hogy mire a sötét lépcsőházba érnek, ahol Zsombolya, a nyomott kedélyű házmester, ezen az estén is elfeledte meggyújtani a petróleumlámpát, s egymásba kapaszkodva felbotorkálnak a homályban, nincsen már kedve megbeszélni ezt a lélek-tani tüneményt.

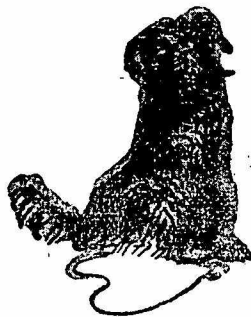
VILÁGI ÉLET

Kinos vállalkozás ez a világi élet! Valamit akarnak az élőlénytől, idegen nyelven kérlelik és könyörögnek naphosszat, — csak tudná, mit akarnak! A nap rövid, annyi a dolga: minden percben történik valami kinyilatkoztatásszerű, minden nap a világ teremtésére emlékeztet, jelenségek merülnek fel a semmiből és buknak alá a megsemmisülésbe, mielőtt értelmüket felfogta volna. Csutora szenved, lázas és izgatott. A hölgy meséli, akinek ágya közelében alszik, a papirkosárban, hogy a kutya legtöbbször már első derengésre felébred, halk sustorgással kimászik az újságpapir-paplan alól, nesz nélkül felkapaszkodik a kosár peremére, csipás szemekkel pislog, s nyiffantás nélkül várja, amíg szólítják. Ellentétben a madarakkal, melyek saját fészükbe piszkolnak, Csutora finnyásan ügyel, hogy a papirkosár tiszta maradjon. Más egyébre

persze nem ügyel. Amilyen tapintatos a hajnali órákban, mikor így könyökölve, néma tisztességtudással várja a hölgy ébredését — számára egyértelmű ez a napkeltével —, olyan kevésbé tapintatos a nap többi óráiban. Teréz nap-hosszat jár utána komor arccal, rongyokkal és lapáttal, s céltalan, de annál terjedelmesebb feddő és felvilágosító szónoklatokat intéz hozzá. Az ur, aki már nevelt néhány kutyát, s tudja, hogy négyhónapos kora előtt egyetlen kutya-fajta sem lesz szobatiszta, rossz lelkiismerettel hallgatja a felvilágosító beszédeket. Ha az alkalom úgy hozza, ő maga is rongyot és lapátot ragad, a flaska teli szalmiákszesszel állandóan ott áll a háziak kezeügyében, hogy a szomoru nyomokat eltüntessék a szőnyegekből, — de mind e szorgalom, alázat és gondoskodás hiábavaló, mert Csutora anyagcseréje példás. — „Le kell kopogni“, — mondja napjában többször fejcsóválva a hölgy, s már siet a lapát, rongy és szalmiákszesz után. Az első napokban nem is csinál egyebet a háznép, csak törölgeti Csutora nyomait.

Ennél is súlyosabb gond, hogy egyelőre minden szándékot és időt lefoglal Csutora. Az ün-

nap elmúlt, s mindenki visszavedlik köznapi életébe; megdöbbenéssel veszik észre, hogy a négyhetes kutya felborította a házirendet, pihenő nélkül foglalkozni kell vele, etetni, vagy takarítani utána, sétára vinni, vagy álmát őrizni. — „Tulzás“ — gondolja az ur. Már szeretne visszatérni maniákus napirendjéhez; kívülről nézve ez a házi- és napirend fegyelmezetlen és kusza, csak a háziak ismerik ki magukat e különös időbeosztásban, de nekik így jó, s csak így tudnak élni. Az ő számukra „házirend“ az is, ha délben tizenkettőkor reggeliznek, s hajnali négykor vacsoráznak; s ami közbeesik, az nekik úgy tűnik, mintha kaszárnyai fegyellemmel, szinte percekre beosztott órarend szerint töltenék el napjaikat. Ez a „fegyelem“ a kívülálló számára

persze észlelhetetlen. Nehéz is lenne megmagyarázni, mi a fegyelem abban, ha valaki a nap négy-öt óráját szinte aggodalmas várakozással, szemmelátható semmittevésben tölti el, — felkel, egyik szobából a másikba sétál, leül, elolvassa egy ujságlap címeit, hosszan fürdik, elővesz egy könyvet, néhány oldalt olvas, közben gondosan kikapcsolja a telefont, majd kulcsra csukja szobája ajtaját és lármát csap, ha látogatással „zavarják“. Csak sejteni lehetne, miben zavarják? ... Közben táplálkozik, alszik, felriad, a telefonhoz siet és bekapcsolja, megír egy levelet, az ablakhoz áll és hosszan bámul kifelé. Az utcát bámulja, ahol szabad és gondtalan emberek ögyelegnek, kiket nem kényszerít senki és semmi, hogy ilyen kaszárnyai fegyelemben éljék le napjaikat, vágyódva nézi az autobuszt, az eget, a szemközti házat, visszaül az asztalhoz, megír még egy levelet, melyet félóra múlva eltép, s állandóan főzi és issza a feketét, melyhez személyesen darálja a kávé, mert a kávé körüli háziak már megtagadták az engedelmességet, s mert különben sem bizik senkiben. Így él s percenként tölti és szívja hozzá a cigarettákat, — míg végre, a semmittevésnek, a vonakodás-

nak, az ellenkezésnek és várakozásnak ez üres, zavaros négy-öt órája után kétségbeesett arc-kifejezéssel odaül az asztal mellé, s újabb két-őrai időpazarlás árán, délután hatkor, vagy reggel négykor, sikeresen csakugyan teleir egy, ha jól megy, másfél oldalt. Aztán felöltözik és el-siet, vigan és megkönnyebbülten, mint aki ki-töltötte büntetését s estére néhányórai kimenőt kapott.

Mi a fegyelem ebben a várakozásban, ögyelgésben, ellenkezésben? Ő maga sem tudna választ adni reá. De úgy érzi, mégis ez a „fegy-elem“ az egyetlen lehetséges életforma számára; úgy érzi akkor is, ha az ilyen kinos nap minden fegyelme s várakozása után sem más az ered-mény, mint hogy összetépi reggel négykor azt, amit este hatkor elégedetten befejezett, vagy át-irja este hatkor első betűtől az utolsóig azt, amit reggel négykor elkezdett. S ezt a babrálást, he-verést, kávéivást, könyvfelnyitást, telefonkikap-csolást nevezi fegyelemnek? Ezt. Biztos, hogy nincs is nagy véleménye az egész felől; gyakran úgy érzi, hogy csak rögeszme ellen küzd e laza szisztémával, s tudja, hogy nem is alaptalanul hiszi ezt. S néha e hosszú és egyáltalán nem

mulatságos órák minden eredménye csak a feszengő szégyenkezés, melyet másnap reggel érez, mikor nem meri felnyitni azon az oldalon az ujságlapot, ahol neve jelével ez órák nyomait meglelné, vagy — évek mulva — nem meri felnyitni a könyvet, mely évek ilyen „fegyelmezett“ óráinak eredményét foglalja egybe. Talán a téboly fegyelme ez; mindenesetre megszokta, s nem tud másként. S akik közelében élnek, a maguk módján alkalmazkodtak már ehhez. Ezt a kínos és katonás fegyelmet borítja fel Csutora.

Nem, mintha különös bánásmódot, vagy odaadást kívánna; egyszerűen azzal borítja fel, hogy közöttük él. Hang nélkül, vagy csendes vinnyogással él közöttük; s az se biztos, hogy mitikus tüneménynek érzi a háziakat, akik a maguk részéről anyagias tüneménynek érzik az állatot. Zavarja őket, különösen a gazdát, aki úgy érzi, hogy ellenállást kell leküzdenie a jövevénynel szemben, mielőtt barátságába fogadja. Ezt az ellenállást nem a kutya jelleme, vagy faji minősége váltja ki; magát a tényt érzi inkább megalázóknak, azt, hogy állatot kénytelen bizalmába fogadni. Ugy véli, hogy a gyengédségben, melyet az állatra pazarolunk, sok a rosszihszemű

elem. Ellenállást kell leküzdenie, valahogy méltóságán alul érzi, hogy megadja magát az állatnak; a szeretetben, melyet ember másféle élőlényre fordít, mint emberre, van valami steril. Kanárikhoz és kutyákhoz köztudomásúan vénkisasszonyok ragaszkodnak leghevesebben, s agglégénysorban maradt, nyugalmazott hivatalnokok. Belenyugszik a feltevésbe, hogy aki az állatot szereti, rossz ember nem lehet; de ugyanakkor él a gyanuperrel, hogy nincs olcsóbb és kényelmesebb, mint állatot szeretni ember helyett. Kibuvónak érzi ezt, mintha valaki óriási szeretettartozását az emberrel szemben aprópenzzel, borraivalókkal remélné megváltani.

„Az állatot szeretni“, gondolja, ez is csak tétel. Talán nem is szereti az állatokat, általában. Nem indul fel, ha a tehének, a házinyulak, vagy általában a kutyák létezésére és sorsára gondol. Mindig és mindenben csak az egyént szereti — „az emberiséghez“ sincsen semmi köze, mindig és legfeljebb csak néhány kiválasztott emberhez. Minden általános érzést és tételszerű lelkesedést gyanakvással fogad; úgy vette észre, hogy azok, akik „az emberiséget“, vagy „az állatokat“ általában és tételszerűen szeretik, szemrebbenés

nélkül engedik elpusztulni Jóskát, vagy az utjukba vetődött kóbor ebet. De az ellenállást mégis nehezebbre esik legyőznie; a szégyenkezést, mely elfogja, mikor állattal foglalkozik, s ugyanakkor a világban százmillió ember... — de mit csináljon a százmillió emberrel? Hogyan szeresse őket? Milyen módon segítsen rajtuk? Nem ismer senkit közülük. Talán mégis ott kell elkezdeni a világot, ahol legközelebb éri, ahol egyáltalán hozzájut. S az is milyen lesújtó, számára megrendítő felfedezés, hogy ez a világi élet mindig annyi is, mint mások ellen élni, különösen, ha fokozott buzgalommal kezdünk el élni valakiért. A világ tele van angolkóros gyermekekkel, rákos öregasszonyokkal, tehetségtelen írókkal, félreismert zsenikkel, csunya nőkkel és sérves birkozókkal: tudja, hogy elsőrendű feladata lenne mindenekelőtt ezeken segíteni, lehetőleg valamennyin és véglegesen — s aztán, ha ez megtörtént, s érzésből, gyengédségből és buzgalomból megmarad még valamilyen feleslege, azt rápazarolhatja akár egy kutyára is... De tart tőle, hogy ez a megoldás, egyekötve a világ gyökeres megváltásával, nehezen lesz megvalósítható. Megáll az ajtóban, s fejét vakarva nézi a kutyát,

mely nem vesz sok tudomást róla; e pillanatban széndarabot kapar elő a kályha mellől s azt rágja, mert meg kell oldania, sok egyéb más dolga mellett, ma délelőtt azt a problémát is, hogy mi a szén és mire lehet használni? — És mintha burkolt, alig öntudatos megvetés sugározná a mosoly mögül, mellyel például harcos, állandóan az emberiség szebb jövőjéért és jobb ügyéért küzdő ismerősei alkalmilag tudomásul veszik, hogy most kutyát tart. Aha, igen, mondják. Mintha azt mondanák: ez persze könnyű! De nem is olyan könnyű, gondolja rosszkedvűen. Mindenekelőtt az ellenállás, melyet le kell győznie — örökké az ellenállás, mielőtt magunkhoz fogadunk s vállalunk valakit, egyértelműen azaz, hogy jórészt feladjuk magunkat. Aztán az a pipiskés, groteszk, nem nagyon gusztusos játék az alacsonyrangú élőlényel: kutyuska, kis kutyuska, eszik a kutyuska, idejön vagy nem jön ide a kutyuska. Jaj, a kis füle. A kis lábai. A nedves orrocskája. Az a jó kis emésztése. — A fene egye meg, gondolja még. S visszamegy szobájába, visszatér a „fegyelembé“, kulcsracsukja az ajtót és tünődni kezd, milyen kínos és bonyolult vállalkozás ez a világi élet?

De ami újra és újra megejtí, hogy a kutyuska láthatólag nem érzi ezt a vállalkozást sem kínosnak, sem bonyolultnak. Elfoglaltsága emberfeletti, valóban állati. A pillanattól, hogy a hölgy kiszabadítja éjszakai börtönéből, mig aludni nem küldik, csaknem stréber szorgalommal indul a világ felfedezésére. Ernyedetlenül szagol, kapar, fürkészi és ágaskodik. Nem bizhat senkiben. Személyesen kell ellenőriznie a jelenségek természetét. A hangok és a fények gyanakvással töltik el. A tárgyak jellegét bizalmatlansággal fogadja. A hölgy után szalad, mások érintését közönyösen türi, vagy el is háritja. Még nem döntött. Nincs még kimondott álláspontja a világgal szemben, nem nyilatkozott, nem adott programot, s dogmatikus elfogultsággal sem lehet vádolni. Nem ismer tilalmas helyeket, általában nem ismer és nem ért még tilalmat. Az ősi lény fesztelenségével jár-kei a kisvilágban, mely számára haza, földrész, világegyetem, külön klimával, flórával és faunával: a három szobában, s a mellékhelyiségekben, melyek közül a konyha vonzza ellenállhatatlan varázssal, mintha az lenne az éden, a titokzatos tartomány, ahonnan valamilyen eredendő bünéért már születése

percében száműzték. Nincsenek feltevései még. Gátlást nem ismer. A világot kell felfedeznie, lehetőleg reggeltől napnyugtáig, nagyon alaposan, tisztába kell jönnie a tünemények természetével. Az ur nem tud másként, vele csodálkozik. Ő is szeretne tisztába jönni, reggeltől napnyugtáig, a tünemények természetével. A hangok és fényjelenségek, a tárgyak és személyek, melyek e kis világon belül észlelhetők, legalább úgy izgatják őt is, mint a kutyát. Valljuk be: ő sem érti. De amíg a kutya reális és módszeres, semmit nem hagy ki, semmit nem hecsül le, a legapróbb részletre ugyanolyan bensőséges figyelmet fordít, mint a természet lesujtó és felemelő megnyilvánulásaira, a nappalra, vagy az éjszakára, hidegre és hőségre, addig az ur régen visszavonult már a gyakorlati vizsgálat módszereitől, s a tünemények titkának megoldását már nem az anyagi sajátosságokban keresi. Nem unja meg, hogy a kutyával izguljon. Az előszobaaajtó csengőjének tompa morgása őt is ilyen elbirhatatlan izgalmossal tölti el, mint az állatot, mert ki tudja, mit hoz a következő perc? De neki már álláspontja van e várakozással szemben. Csutora csak vár még egyelőre, kétely és remény nélkül.

A telefon őt is ilyen mértéktelen dühbe hozza, de nem mer ellenszenvének kifejezést adni, mint Csutora, inkább felemeli a kagylót s összeszorított fogakkal mondja: „Parancsolj, öregem.“ A kis-világ utszéli misztériumait ő sem érti egészen; de már tele van kételyekkel, nem vár csodát, feladta a mitoszt, s fáradt és rosszkedvű a szüntelen megfigyeléshez. Lesz, ahogy lesz, gondolja. Miért olyan kíváncsi ez az állat? . . .

Csutora nem tart még a kételyeknél. Ha meg-gondoljuk, hogy alig négyhetes, tulajdonképpen csecsszopó még, akit időelőtt választottak el, meg kell csodálnunk az önállóságnak ezt a tü-neményét, a létért való küzdelemnek ezt a ret-tenthetetlen hősiességét, melyet ernyedetlenül ki-fejt. Az ő világa, mitosza most alakul ki, a körü-lötte létező, szükreszabott, zavaros világ kusza elemeiből. A csengő és a kilincs, Teréz konyha-kötényének szaga, a butorok bőrhuzatának ize, a lámpa, mely ötletszerűen kel és nyugszik, a dohányfüst, a hanglejtések fájdalmasan érthe-tetlen skálája, gigantikus formák és olyan ter-mészeti jelenségek, mint a vizesés a fürdőkád-ban, vagy a szenesládába zubogó hegyomlás dö-reje, ez adja össze az első napok élményeiből a

kutya-mitoszt. Közben elfárad néha és elalszik. Ilyenkor megsajnálják. Rettenetes, fárasztó élmény lehet ez, a világ és a világi élet. Kölyök ez még. S halkan beszélnek, hogy kölyökálmából fel ne verjék.

— ... De miért érdekel engem így ez a mitosz?
— kérdi egy este az ur a hölgytől, vacsora után, mikor Csutora már lefeküdt. — Én már tudom, mi van mögötte. Tudom, mi van a csengő és a telefon mögött, — mitikus erők, az igaz, de végeredményben csak számlák s egy-egy komisz ember szándéka van mögötte. És neveltem már máskor is kutyát. Soha nem érdekelt ennyire. De ez, ennek minden mozdulata érdekel. Mintha vele élném meg, hogyan születik meg benne a világ? ... Nem enged nyugodni. A fegyelemnek vége. Észrevetted, hogy két hete a szokottnál is rosszabbakat irok? Ez mindig így van, ha valamilyen élmény közbejön ... igen, hogyne. Nem lehet a kettőt egyszerre: az ember vagy ír, vagy kutyát nevel. Az ember vagy adja magát, vagy ír. Na ... De ez a pondrószerű kutya, miért tud megzavarni? Talán, mert ilyen alapos és nincsenek még gátlásai ... Akkor alszik és piszkol és sir és csodálkozik, amikor eszébe jut ... Azelőtt,

a régi kutyáknál, nem tűnt fel nekem. Talán, mert akkor még én sem voltam ilyen fegyelmezett... De mi lenne a társadalommal, ha mindannyian?... Nem, lehetetlen... Mégis csak nagy dolog a civilizáció, és a francia forradalom és az emberi jogok... Majd megtanulja ő is, az emberi jogokat... De addig is, miért izgat ennyire ez a banális tünemény? Talán, mert én már kezdem tulságosan megtanulni és megszokni az emberi jogokat?... Tulságosan, elviselhetetlenül?... Talán irigylem és féltékeny vagyok reá... Vagy talán más is... Lehet az, hogy most már érzékenyebb vagyok, talán válság nálam az, ha egy kutya első lépései a világi életben legalább úgy izgatnak, s megfigyelésre érdekesnek tűnnek nekem, mint Napoleon, vagy Lenin... Azelőtt nem így volt ez... Van egy különös fajtájú érzékiség... Csak a valósággal szemben reagál, vágyképekre nem lendül ki többé...

Elhallgat és feszült figyelemmel várja a választ.

— Kabátot kell neki varrni, — feleli elgondolkozva a hölgy, aki másra gondolt közben. — Persze, nem valami finom kabátot. Magyar író

kutyájának jó lesz daróc is. Találtam egy vas-
tag, öreg harisnyát, majd abból. Csak rá kell
huzni, a fején át. Olyan lesz, mint egy magyar
író, sajtóvétség után, rabruhában. De az jó lesz
neki, most télen, a világi életben. Mondtál va-
lamit? ...

NEM ÉS JELLEM

Mindjárt első napokra esik az alvilági jelenet a pórázzal. Az olvasó elnézését kérjük, ha e feljegyzések során kitérünk a nagy és általános feladatok elől s inkább csak a jelentéktelen részletekkel foglalkozunk. Sem „az állat viszonyát az emberhez“ nem óhajtjuk e dolgozat kezein belül megoldani, sem más ilyen általános jellegű tételt s lemondunk az ítélet és következtetés jogáról is. Bevalljuk, hogy nem tudunk semmit. Művünk célja csak szemléltetés. A pórázkatasztrófa tehát harmadik, vagy negyedik napon következik be s fontos, mert valahogy váratlanul megszilárdítja Csutora világi helyzetét a családban. Hát ilyen vagy tel... — mondják elképpelve és egyhanguan. Leesett állal, hümmögve bámulják. Képzeljék el, hogy valaki néhányhónapos csecsemőt fogad örökbe, szalagos pólýába fekteti, gügyög hozzá, tejes flaskából itatja — s egy napon kiderül, hogy a

csecsemő éjszaka kiszökik a házból, álszakállt ragaszt, facér akrobaták társaságában iszik, káromkodik, vásrudakat hajlit széles jókedvében s csak hajnalban oszon vissza pólyájába, eldugja álszakállát s a gyanutlanul ébredő háziak előtt borgőzősen bár, de egy csecsemő hajnali álmát imitálja... Ilyesféle meglepetéssel szolgál Csutora, mikor először kötik pórázra.

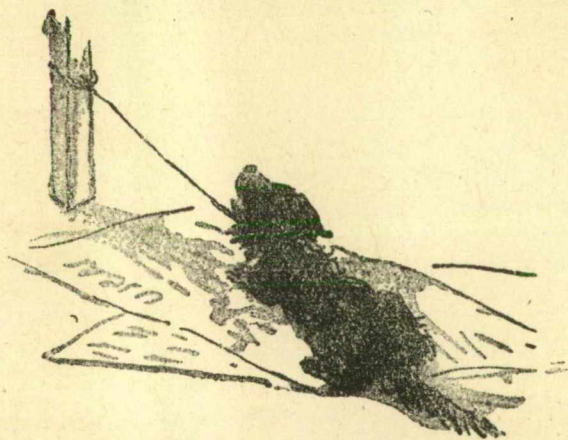
A háziak később, még évek mulva is emlegetik ezt a megdöbbentő tüneményt. A kutyát egy hölgy tanácsára kötik meg, aki Amerikából érkezett s ilyen messziről hozta ezt a kitünő tanácsot. A hölgy egyebek között maga is hozott egy fiatal kutyát: Billy a kutya neve, angolul beszél, származására bull-terrier, ha ugyan van ilyen, kopasz, hisztérikus, előszeretettel okádja ki a magyar ételeket s állandóan ugrál, mint egy bolha. Csutora első perctől utálja. Közelébe sem megy, elbujik előle a kályha mögé, onnan pislog és morog az angolszász nevelés e remek példánya felé, mely basedowos szemekkel, egyszerűtagu, angol csaholással kelleti magát. Billy alig hathónapos még, de már szobatiszta. Csutora oly kevésbé az, sőt oly elfogulatlanul nem az, hogy a hölgy, aki valamilyen spanyol-angol

akcentussal ejti ki a magyar szavakat s állandóan tüntetően hosszú elefántcsont cigarettaszipkát lógat dohányfüsttől világossárga fogai között, elnyújtott és édesen éneklő ütemű mondatokban reábeszéli a háziakat az ujságpapírmódszerre. Ez a kitünő módszer, mely minden civilizált népnél, így elsősorban az angolszász világban elterjedt és bevált, nagyon egyszerű: a válságos órákban, tehát egy-két órával étkezés után, megkötik a kutyát az asztal lábához s ujságpapírt teritnek alája. — „Ha csak meglehet“ — mondja az idegen hölgy, elragadó hibás kiejtésével — „akkor a *Times*-t. Az jó és széles...“ *Times* hiányában magyar lapot választanak, mely kevésbé jó és nem olyan széles. Az ur különben elragadtatva hallgatja a hölgy hibás magyar beszédét, mert mindenből siet vágyálmot szőni és most is áltatja magát, hogy egy nagy nemzet leánya ime megtanult, valószínűleg Csokonai vagy Petőfi kedvéért, magyarul — mennyivel szebb ez, mint a valóság, mely egyszerűen úgy szól, hogy egy kis nemzet leánya affektál és olyanvalakit játszik, aki elfelejtette anyanyelvét! Leteritik tehát az ujságpapírt az asztal elé és Csutora keresésére indulnak.

Csutora viselkedése egy-két napja türhetetlen — ha ugyan szabad egy néhánynapos csecsemő önfeledt fesztelenségét türhetetlennek nevezni. Rendszer nélkül, ötletszerűen kelt meglepetéseket a lakás legkülönbözőbb sarkaiban. Nem lehet reáfogni, hogy különösebben szeretné ezt a szőnyeget, vagy azt a karosszékét. Mindegy neki: ahogy az ősembernek az őserdő minden hozója és tisztása egyformán közönyös és kedves. Teréz, aki nem ért fiziológiához, fejcsóválva mondja néha, lapáttal és ronggyal kezében: „Milyen paraszti“. Nem merik megkérdezni, mire érti ezt? . . . Csutora a kályha mögött ül, vigyázzülésben, hegyes fülekkel, gyanutlanul s éppen utálja a basedowos angolt, mely az asztal tetejéről csahol feléje, mikor az ur nyakonragadja és a magasba emeli. Engedelmesen simul kezéhez, nem is nyivákol. Vita, félreértés még nem merült fel közöttük. A leterített ujságpapíron sétálni kezd. A vezércikket fanyalogva szaglássza meg, az ur rovata fölött észrevétel nélkül sétál át. Nincs igaza, gondolja az ur, éppen a vége felé van öt sor . . . De mielőtt ezt kifogásolhatná, Csutora eljutott a nap aktuális nagy riportjának közepéig s gyanusan

guggoló állásba helyezkedett. Az ur most a kutya örvéhez erősíti az asztalláb köré csavart pórázt, a hölgy a hosszú szipkával „*au-yes*“-t kiált, ami már tulzás, mert ezt bátran mondhatná akár magyarul is, az ur hátralép a kutya mellől és Billy eszeveszett csaholásba kezd. Csutora látható zavarban pillant körül. Mit akarnak tőle? Szándékát elfojtja s gyámoltalanul és segélykérően siet néhány lépést a hölgy irányában, az ujságpapir pereme felé.

De még a vezércikket sem éri el, mikor megfeszül nyakán az örv. Megáll, visszanez. Olyan pici, lenn a mélyben, az asztal óriási árnyéká-

ban, oly tehetetlen és reménytelen, hogy megsajnálják. A póráz feszül az asztallába és nyakörve között. Orrát emeli, gyanakodva megszagolja a szijjat. Nem érti. Felpillant a magasba, az óriáslények felé, a csillár felé, mely szikrázik és ragyog, a déli napsütés hevével, a végtelen mennyezet felé. Feszül, ránt egyet zömök kis testével a szijjon, vakkant néhányat s pillanatra az sem látszik lehetetlennek, hogy magával huzza az asztalt — talán eszébe jutott a mythológiából Herkules egyik feladata s azt hiszi, csak játék és bravur az egész. Nem érti, nem meri elhinni, még kételkedik. Szörét felborzolta rémületében, apró teste idegesen remeg. Most dől össze benne a világ, gondolja érdeklődéssel az ur. Istenem, egyszer be kell ennek is következnie. Valamennyien kibirtuk... A teremtmény vacog, segélykérően nyafog, nem tehet semmiről, ő csak megszületett és élni óhajt az óriási tárgyak, végtelen szőnyegmezők és tizenkétkaru naprendszerek között. Élni, ahogy lehet s ami az első feltétel, természetesen szabadon. Tulszép lenne! — gondolja az ur, aki alig palástolt izgalommal követi a teremtmény szükülő mozdulatait. Mintha a műhelybe pillan-

tana, ahol az élet nyers anyagát mesterségesen rendbetörik és formába öntik, úgy bámulja ezt a szüz élőlényt s remél valamit, maga se tudja, mit? ... Talán, ha valaki egyszer minden konzekvenciával azt mondaná: nem! ... — gondolja izgatottan és reménykedve. — Talán elpattanna a póráz. Valahol el kell kezdeni ...

A kutya egyszerre abbahagyja az izgatott tipegést és nyafogást. Most megértette. Iszonyatában megmerevedett, aztán azt mondja: nem! ... Ugy, ahogy várták, minden konzekvenciával mondja ezt. Olyan irtózatossá dühel és kétségbeeséssel mondja, ahogy csak az tud szólni, akinek igaza van. Megértette a pórázt, megértette egy életre. Hát nem! ... — üvölti. Nemcsak torkából — puffadt csecsemő hasából, egész fellázadt, irtózatossá felrobbant kis lényéből üvölti: Nem! ... Hát nem! Az nem lehet! Miért? Hisz akkor vége mindennek, a létezés értelmének, nincs cél többé, amiért élni érdemes, nincs méltányosság és erkölcsi igazság, nincs igazi törvény, sem fenn a csillagokban, sem ideleln e véges világban, a hálós és a dolgozó között! Most megértette és nem bírja el. Már nem vinyog, nem kér, nem csodálkozik tanácsstala-

nul. Nincs törvény és igazság, csak a póráz van, hetediziglen. Ennyit megértett... Azon kezdi, hogy métermagasan a levegőbe veti magát. Nem egyszer: tizszer, husszor, amig elalél. Mintha felrobbant volna, úgy repül a kis test a magasba, amig a szij vissza nem rántja. Ez már nem csaholás, nem is állati hang: valahogy nincsen fajtához kötve ez a visitás és üvöltés, egészen mélyről, a megsebzett öntudat aljáról tör elő ez a panaszhang, így csak az élőlény tud vonítani, amely megtudja, hogy elárulták és sorsára hagyták a földön. A magasba veti és minden erejével földhöz vágja magát, tizszer és husszor, hab jön a száján s vonit, vonit! Milyen ismerős ez a hang! — gondolja megrendülten az ur. Mintha régen, irtózatossá régen hallotta, megélte volna már. Ez persze csak káprázat. De mind hátráltak egy lépést, sápadtan, elképedve, visszavonultak a tünemény elől — csakugyan, mintha robbanás tanui lennének, mintha az őanyag egy atomja robbant volna fel szemeik előtt, a szüz élet, melyhez avatatlan és rossz-hiszemű kézzel nyult valaki. Mindössze arról van szó, hogy egy kutya nem bírja el kezdetben a pórázt — határozza meg sietősen, minden-

napos használatra a tüneményt az ur. De amig a vonagló és hörgő állatot nézi, mely belegabalyodott most már a szijba, rekedten hörög és hempereg s a hab ömlik még a száján, felháborítja a szavak tehetetlensége. Mindössze! — gondolja rosszkedvűen. Mindig csak erről van szó, mindössze. Jancsit felakasztották, mindössze. Csutora nem bírja a pórázt, mindössze. S mert az állat már aléltan, mozdulatlanul hever a szőnyegen és zihál:

— Engedjétek el — mondja rosszkedvűen.

Elengedik, Csutora tántorogva kullog a fürdőszoba felé s már el is rejtőzött a kád alatt, ahonnan másnap reggelig semmiféle rábeszéléssel nem lehet előcsalni. Ott kussol, csak sötétkék szeme fénylik s ha szólnak hozzá, halkan kezd morogni, felhuzza innjét és apró, fehér tejfogait mutatja. Halálrasértve, kétségbeesetten vonul el. „That's un veritable magyar kutya“ — mondja egyszerre három nyelven s hozzá spanyol akcentussal, tartózkodó elismeréssel az idegen hölgy. Igen, magyar kutya — vagy talán inkább csak egyéniség, függetlenül attól, hogy magyar?

Teához ülnek és ezt vitatják, megdöbbenésük

lassan enged csak föl. Mintha valamilyen természeti katasztrófa tanui lettek volna az elébb, a társalgás vontatott és merengő.

— Hát mégis van jellem — mondja a hölgy.

— Van nem és van jellem — feleli céltatosan és energikusan az ur. — A legnagyobb rosszhiszeműség lenne makacsul ragaszkodni a nemi majoritás elméletéhez.

Olyannyira van, hogy Billy, az angolszász fenomén, az átéltek hatása alatt megáll a szoba közepén s izalmában minden különösebb ok nélkül elhányja magát.

TÉR ÉS IDŐ

Nem ismeri a tér törvényeit. Már nyolchetes, s a karosszékről nem mer még leugrani. De ha a szekrény tetejére állítják, habozás nélkül veti a mélybe magát. Olyan veszély ez számára, mintha felnőtt ember leugrana az emeletről. Már gyűlöl egyes tárgyakat, látszólag minden ok nélkül, s meleg barátságot kötött érthetetlen buvóhelyekkel. A kopott, rugótlan bőrkarosszékét például, mely generációkat szolgált ki az ur családjában, oktalanul és hideglelősen gyűlöli. Ha a félméter magas karosszékre ültetik, halkan, panaszosan kezd vonítani, előre kuszik a bőrülés peremére, onnan kémlel és vágyakozik le a padló felé: de mintha delejes igézet ejtette volna meg, nem ugrik le a szőnyegre, izgatott farkcsóválással, nyöszörgéssel, mellső lábnyujtással adja tudtul kinos helyzetét, könyörög, hogy szabadítsák meg e gyűlöletes fogságból. Érthe-

tetlen, miért is nem mer az alacsony karosszék-ről leugrani, mikor vidám és boldog lendülettel vállalja a szekrény veszélyes magaslátáról a halál-ugrást! A hölgy, aki hajlamos természettudományos magyarázatokkal csak nehezen támogatható feltevésekre, úgy magyarázza, hogy a bőrkarosszékhez „igézet köti Csutorát“ s e magyarázat mellett makacsul kitart. Próbára teszi gyakran a kutyát, s mintha döntő érvet talált volna a jámbor elmélet mellett, diadalmasan mutat a fauteuil közepén tehetetlenül szükölő és kocorgó állatra, s magyarázza, hogy a karosszékben „ült valaki, aki az ellenséges törzshöz tartozott“, sőt odáig merészkedik, hogy a „totem“ kifejezést is használja, melyet multkoriban hallott egy előadáson, s nyilván megtetszett neki. Ha az ur komoran és idejében le nem intené ilyenkor, nem lehetetlen, hogy kidolgozna házi használatra valamilyen totem-elméletet. Mi sem könnyebb . . . „A fauteuilben nagyapám ült“, — mondja határozottan az ur — „aki nem tartozott semmiféle ellenséges törzshöz.“ De a kutya nem mozdul, utálatának, melyet a családi karosszékkel szemben érez, minden elképzelhető jellel kifejezést ad, ágál és szüköl, mégsem bir a varázs-

körből szabadulni. „Talán“ — mondja a hölgy békitően — „olyan szaga volt a nagyapának, amelyet Csutora nem szeret...“

„Szeressel“ — feleli mérges imperativussal az ur. S szaglász visszafelé az időben, emlékezni szeretne a nagyapa szagára. Jámbor óhaj marad ez persze, s jó szó, kérlelés nem bírja feloldani a varázst, mely Csutorát a gyűlölt tárgyhoz köti. A hölgy játszani engedi fantáziáját, s megkockáztatja a feltevést, hogy a nagyapának talán medveszaga volt, azt gyűlölik a kutyák. Az ur kikér magának minden személyeskedést, az ő nagyapjának nem volt medveszaga. Egyideig vitatkoznak még, személyeskedő hangon, a nagyapák szagáról. Csutora, aki legtöbbet tud erről, a szagokról általában, s a tárgyak szag-igézetéről különösen, izgatottan hallgatja őket, időnként hevesen közbecsahol. Mit tudtok ti? — mintha ezt mondaná. Csakugyan, mit tudunk mi! — még ezt a furcsa, együgyü rögeszmét sem tudjuk magyarázni, mely egy nyolchetes kutyát tárgyakkal szemben magkacsul megkötöz.

Ez a karosszék. De miért választja ki magának éppen az ebédlőkályha mögött a sarkot buvóhelyül? Van még más kályha is a lakásban,

s diványok, melyek alá felnőtt korában is elérne egy kuvasz. Nem, neki ez a mocskos sarok kell, az ebédlőkályha mögött. Mit rejteget ott? Teréz azt állítja, semmi különöset. A velőscsontokat, melyekhez időnként hozzájut, a divány alá rejti, a játékszereket — tömör gummilabdát, kiszolgált cérnaspulnit — fanyalogva megveti. Ha rövid sétáiról hazahozzák, első utja a kályha mögé vezet: nem hever le, orrahegyét a forró cseréphez szorítja, s ülőhelyzetben figyel a rejtékhelyről kifelé. Időbeosztása és életrendje meglepő. Már az első napokban megmutatkozik, hogy Teréz, aki steril szenvedéllyel csakugyan szívébe zárta a kutyát, künn a konyhában minden lehetséges és lehetetlen élelmiszerral tuleteti Csutorát — tejes tea helyett nem ritkán halfejekkel táplálja már reggelire, aminek természetes következménye, hogy a kutya makacs bélhurutban szenved. A hölgy kiadja tehát a rendeletet, hogy a kutya a jövőben nem hagyhatja el ebédidő táján a szobát. Valamilyen sorstársi káröröm, osztálygyűlölet az, ami Terézt a kutya előírt étrendjének megszegésére nógatja. Hadd egyen! S mindent és mindenből, amit ők esznek odabenn! Eltart egyideig, amig belenyugszik s

megérti, hogy az osztályharc árt a kutyának. Csutora tehát a kályha mögött várja, míg Teréz felszolgálja az első fogást; s mikor másodizben állit be tányért váltani, akkor, de pillanattal sem előbb, lassan előmászik a kályha mögül, ahol minden figyelme mellett is elálmosodott a nagy melegben; ásit, nyujtózik, s lompos, vontatott léptekkel közeledik az asztal felé, leül a hölgy mellett, s kérés és tolakodás, sürgetés nélkül figyel a magasba. Soha előbb, mint a tányérváltás pillanatában, soha később nem jelentkezik. Ez az ő órarendje és fegyelme; ki tudja megmondani, milyen szándék sugallja ezt, milyen időbeosztás kényszeríti erre? Néha álmából riad fel a tányércsörgésre, és sietősen, rossz lelkiismerettel mászik elő, mint aki elmulasztott valamilyen kötelességet. Komoly pofával telepedik a hölgy mellé, oldalt hajtott fejjel bámul a magasba, fontoskodóan, mintha a nap fénypontja következett volna be, rendkívüli esemény, amikor reá is biztosan lehet számítani.

Most egészen kicsi még, s megjelenése bizonyos részvétet kelt a nagyvilágban. Szánalmasan nevetséges, amint a nagy hóesésben a budai utcákon sétáin követi a hölgyet, minden utjába akadó

havas buckát nagy komolyan megmászni készül, minden pinceablakon becsahol, havat fal, s kisleányos módra imitálja néha, mintha felnőtt kutya lenne már, mely tudja az utcán kötelességét. Ez az ösztönös inger persze nem elég erős, hogy komoly kötelességteljesítésre bírja az utcán; félórán át ácsoroghat vele a hajnali hóesésben Teréz, órákon át cipelheti a Vérmező peremén, vagy fenn a Bástya-sétányon a hölgy, hiába minden rábeszélés; felnőtt kutyák nemes példája: szemérmesen vigyáz az utca tisztaságára, s csak hazatérve a lakásba, de ott aztán mindjárt a küszöbön, enged a természet kinzó poroncsának. Oktató előadások, büntetés, felnőtt kutyák férfias példaadása, minden leperreg róla.

A sétától is fél még, hamar elfárad, fél a verebektől és a varjaktól, ok nélkül megriad, s ilyenkor megbicsakolja magát, s nem mozdul, míg a hölgy karjára nem veszi. Valamilyen nagyon ordenaré muffra emlékeztet így a hölgy karján, a nagy hóesésben. Sulya nincsen még, s nyafogva, kölyökmódra kérezkedik fel, orrahegyét a hölgy bundájának nyílásába dugja, s kényesen engedi, hogy cipeljék. A pórázt a lakásban még mindig

nem türi, s hetekbe telik, míg utcán legalább annyira elviseli, hogy nem kell erőszakkal vonszolni — a séta még így is gyakran azt a benyomást kelti, mintha a hölgy lopta volna valahol az ellenszegülő kutyát, mely tiltakozva és fájdalmas ellenállással követi csak a pórázon a tolvajt. Két szijat már elrágott titokban, az éj leple alatt, törékeny tejfogai segítségével, s a hölgy kénytelen volt láncot vásárolni számára, melynek csörge, megpillantása elmondhatatlan levertséggel tölti el. „Séta“, — mondja a hölgy, s Csutora lelkes bukfencekkel gurul az előszoba ajtaja felé; ott megtorpan, megpillantja a fogason lógó láncot, morogni kezd, tejfogait mutatja, mellső lábát könyörgő mozdulattal emeli a levegőbe. Ezt a tiltakozást, mely lénye legmélyéről fakad, nem enyhítik megszokás és tapasztalás sem: minden egyes alkalommal kétségbe fog esni, élete végéig, ha nyakára kapcsolják a láncot, tiltakozni fog ellene felnőtt korában is, mindennap, minden alkalommal; rózsaszín inyét mutatja, később félelmetes fogsorát, morgó és hörgő hangokat ad hasából, remeg és kapar, idegesen szükköl, míg a láncot örvéhez nem kapcsolták. Igaz, akkor megnyugszik; a kétségbeesés egykedvüsége

ez. Fülét, farkát elereszti, lassan követi a hölgyet, lógatja fejét, míg az utca káprázatában meg nem feledkezik a megaláztatásról. A lakásban is legnagyobb büntetés számára, ha örvére kapcsolják a láncot. Meg sem kell kötni, gyászosan, lépésben vánszorog a szobákon át, s huzza rabláncát maga után. „Most egészen olyan“ — mondja ilyenkor a hölgy —, „mint Táncsics Mihály, sajtóvétség után, amint rabláncát csörgeti.“ A csalódásig olyan.

Fogalma sincsen az időről. Ahogy nem ismeri még a tér törvényeit, úgy nem tudja, milyen napszaka szolgál alvásra, komoly munkára, vagy játékra és frivol szórakozásokra. Éjfél tájban feltápáskodik a kályha mögött, csipás szemekkel előbujik, hosszan nyujtózik, megáll az ur íróasztala előtt, aki sikeresen visszaszokott már valamennyire nappali és éjszakai életrendje fegyelmébe, s félreérthetetlen készséggel adja tudtul, hogy most játszani akar. „Az óra nem alkalmas“, — mondja mély hangon az ur. Csutora leül az asztal elé és vár. Két fekete, villogó szeme, ezek a cipőgombszemek fáradhatatlanul követik az ur kezének vándorlását a fehér ivpapir egyik peremétől a másikig. Vár, s mert nem ismeri az

időt, ott ül ásítózva hajnalig is. Közben erőt vesz rajta az álom, két mellső lábára fekteti fejét, szundit egyet, nagyon éberem, mert az első mozdulatra, gyufasercenésre felfigyel. De elalszik délelőtt tizkor is, a legvadabb telefoncsengetés sem ébreszti fel, s néha hajnali négykor nyomja be orrahegyével nagyon tapintatosan és csendesen a hölgy hálójának ajtaját, nesz nélkül letelepszik a sötétben az ágy előtt és vár.

Nem tudja még, mennyi egy perc, és mennyi egy, vagy több nap, — ha elhagyja valaki a háziak közül félórára a lakást, éppen úgy örül a hazatérőnek, ugyanolyan vad ugrálással, fénylő szemekkel, elcsukló, lelkendező csaholással, mint mikor órákra, vagy napokra távozik el közülük valaki. Elég, ha Teréz egy percre kimegy a szobából, s rögtön utána úgy üdvözi, mintha hosszú utról tért volna vissza. Csak „ösz-töne“ kalauzolja még a négy dimenzió veszélyei és lehetőségei között, — valamilyen kellemes zürzavar még csak számára ez az időben történő, többdimenziós világ, s tapasztalat és ismeret nem oszlatták még el a kellemes, kóválygó céltalanságot, amelyben él. Jól el van idő nélkül is: a háziak irigyen figyelik ezt a végtelen sza-

badságot, melyben feltevésekkel és előítéletekkel nem engedi zavartatni magát. Időtlenül él, s közönyösen a tér törvényei iránt.

Micsoda vad, észveszejtő öröm, ha a háziak közül hazatér valaki! Se csengő, se léptek zaja nem jelzik még az érkezőt: a kölyök-Csutora, amely nem ért időhöz s fogalma sincsen térről és távolságról, szinleges álmából felriad és felül. Egészen biztos, hogy nem „hall“ semmit; az ér-

kező valahol a kapu körül járhat még, hiszen percek telnek bele, mire az előszobaaajtó zárjában megfordul a kulcs, mikor Csutora már jóideje informálva van és aggodalmas várakozással tekint az érkező elé. Miféle érzékszervek közvetítik információit? Látás, hallás, szaglás? Tökéletlen szavak. Azok a sokkal finomabb műszerek, melyekkel Csutora állandóan tudomásul veszi, ellenőrzi és számontartja a világot, már működésbe léptek, mikor az érkező valahol az utcasarkon kanyarodik még be. Ez a drótnélküli információ, mely érthetlenebb és titokzatosabb hullámhosszon érkezik, mint amelyet ember a legbonyolultabb masinával érzékelt tud, az a minden mikrofonnál hangérzékenyebb membrán, mely Csutora számára közvetíti az emberi eszközökkel észlelhetetlen zörejeket is, s végül az a nevezhetetlen árama és kísértő tünete a szerves életnek, melynek természetét éppen oly kevésbé ismerjük, mint akár a villamosságét, s melyet olcsó és kényelmes szóval „ösztön“-nek neveznek, — mindez már régen tudósította Csutorát a hazatérő szándékáról, mikor az érkező talán még az utcasarkon áll és a szomszédokkal locsog. Csutora alacsonyrangú élőlény, beszédre

képtelen, műveltsége hiányos. Kutyatudományok elsajátítására alkalmatlan, nem jár szívesen két lábon, s legkisebb remény sincsen reá, hogy valamikor cirkuszban fejezi majd be pályafutását, ahol az ámuló és ünneplő közönség előtt két lábon táncol a kötélén, mancsában piros napernyővel, mint a tudós kutyák. Csutora zömök, idétlen, s egy kissé, Teréz szavával, sültparaszt. De cserébe fel tud mutatni ilyen mellékes képességeket, percekkel előre tudja egy-egy meghitt ember érkezését, felül, odaáll az ajtó elé, s a városi lakásban, falak és butorok között, „állja az embert“, hogy ezt a vadász kifejezést használjuk, ahogy szabadban „állja a vadat“. Itt kell lennie a közelben!... — jelzi egész lénye, izgatott fülei, s magasba tartott bozontos farka figyelmeztető Morse-jeleket ad le. Soha nem téved. Már befordult a kapun, már lépdél fel a lépcsőkön!... — jelenti egyre lelkesebb Morse-jelekkel. Aztán vakkant egyet izgalmában. Átrohan a másik szobába, megáll az ur előtt, csahol, térdére ugrik, visszaszáguld az ajtóhoz, két mellső lábával a kilincs felé kapkod, szügyét az ajtónak veti, gyorsan körberohan még a lakásban, hanggal, mozdulattal, s minden beszédnél értelmesebb és

félre nem érthető jelekkel hirdeti lelkendezve: „Itt van!... Hát nem érted?... Megjött! Milyen boldogság! Rögtön itt leszl!“ Aztán két lábbal nekitámaszkodik az ajtónak, mozdulatlanul, hogy a belépő ölének eshessen. Csak most fordul halkan a kulcs a távoli előszobaaajtó-zárban.

Az érkező vállának ugrik, majd visszazuhan a padlóra, elcsuszik, bukfencet vet, s mintha el sem bírná a személyes érintkezés boldogságát, körfutamodást rendez a lakásban, minden szőnyeget felgöngyölit, tárgyakat felborít helyük-ről, mintha ki kellene szaladni magából a felgyült örömet. Aztán észbekap, s az érkezőnck veti magát, hanggal, mozdulattal és tapintással ünnepli, majd átmenet nélkül lekushad. Lógó nyelvvel, zihálva bámulja a tüneményt, mely hazaérkezett a világ veszélyei közül, fénylő szemekkel, melyeknek pillantását nem lehet félremagyarázni.

Ilyen nagy dolog, ha egy ember hazajön a zürzavaros és veszélyes világból? Szerinte igen.

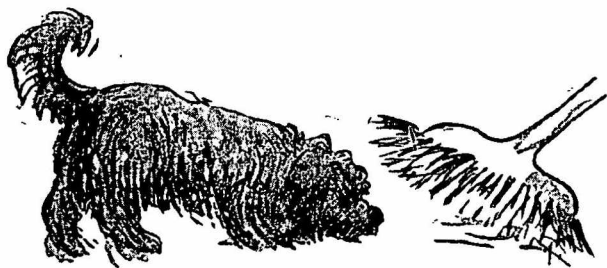
IFJUSÁG

Teréz reggel félkilenckor kel, tehát általában három órával később, mint a nap. Jól teszi. Az ur, ágyában heverve, az első cigarettára gyujt a sötét szobában, s éppen átadná magát annak a teljesen felelőtlen darvadozásnak, mely az ébredést követő percekben, álom és ébrenlét között, mintegy az öntudat hajnali próbaútjára, mikor hangokat hall a szomszéd szobából. A hangok Teréztől származnak, aki ebben a számára hajnali órában az ebédlőt takarítja s közben neveli Csutorát. Pedagógiai elvei merevek. Minden reggel ugyanazokkal a szavakkal neveli, — az ur szomszédosan slukkolja az első hajnali cigaretta forró, keserű füstjét, s félfüllel hallgatja a fojtott neszezést. „Hagyod azt a seprőt“ — ismétli minden reggel Teréz — „csak tudnám, mit akarsz örökké azzal a seprővel. Ó, te gyehenna“. Így beszél. Valószínű, hogy Csutora hagyná a

seprőt, ha Teréz nem söpörne körülötte s nem ingerelné játékra. Már régen tudják a háziak, ha tapintatból nem is beszélnek róla, hogy Csutora inkább csak udvariasságból kedves Terézhez, — lelki finomság és udvariasság készítetik csak reá, hogy közbelépésével és részvételével élénkitse Teréz számára a takarítás monoton unalmát. Csutora nem szereti a cselédeket, s nem azonosítja magát társadalmi helyzetükkel. Bármilyen felháborító s értelmetlen is ez részéről, mégis igaz. Teréz már sejt valamit, s gyengédsége Csutora iránt lassan átfülük féltékeny sértődöttséggel. „Mert van neked eszed“ — folytatja mély hangon, s nem lehet tudni, hizeleg-e neki, vagy ócsárolja — „van neked eszed száz kutya helyett is“. Lesi a hatást. „Talán annyi eszed is van, mint Kossuthnak. Mit ásitsz?“ Ilyen meglepően szól a kutyához. Szüntelenül beszél. „Ó, te, a seprődel, meg ahogy örökké ásitsz. Csak a konyhában jó, mindig csak a konyhában, mi? De asztalnál adod az ártatlant, aki kettőig sem tud számolni. Hagyd ezt a seprőt és ne ásits.“

Negyedóráig eltart ez a suskáló, suta beszéd; Teréz, kezében a seprővel, gyöszmékel a szobában, s Csutora udvariasan hallgatja és követi

lépteit. Szorosan nyomában kocog, vele fordul, s néha a seprő cirokja, vagy a padlórongy után kap, igazán csak tapintatból, hogy szórakoztassa Terézt. Az az elfojthatatlan, mély és szomorú közlési vágy, mely Teréz jellemének egyik feltűnő vonása, gátját szakítva ömlik el a reggeli órában Csutora felett. Vágy-álmokat ad elő neki, a baranyamegyei faluról beszél, ahol nincs póráz és fekete izabella-szőlő fut fel a házfalra, a szülői ház falára, ahová Teréz hazaküldi minden hónapban fizetését és a borralalókat. Ide majd elmennek együtt nyáron, biztatja Csutorát; aratás után nagy versenyfutást rendeznek a földeken... „A földek“-ről Teréz bizalmasan beszél, mintha neki is jutott volna belőle. Hogy „a földek“-hez nincsen egyéb köze, se neki, sem atyafiainak, mint a munka, melyet beléadnak,

ezt meg sem említi, olyan természetes. „Majd sétálni még az öreggel“, — igéri még Csutorának, mintha ez lenne a kutyaálmok titkos vágyképe, a beteljesülés, hogy Csutora egyszer sétálni mehet Teréz öregapjával a földeken. A kutya hallgatja, s jár-kei az előadó nyomában, okosan és udvariasan, — mint a cirkuszi August, aki maga is munkát imitál a porondon, mikor a többiek dolgoznak.

Mire az ur elszánja magát s kilép az ebédlőbe, Csutora már a reggeliző-asztal előtt hever, s tul-esett hajnali sétáján és Teréz pedagógiai elméletein. Üdvözli az érkezőt, de ez alkalommal különösebb figyelem és szenvedély nélkül, mert tudja, hogy nem a világból tér haza, csak a szomszéd szobából, s nincs ok az ünneplésre. A reggeli órákban, Csutora különben is szórakozott és elfoglalt. A délelőttök a telefon, a levélhordók, a számlakézbcsitők, a takarítás gondos ellenőrzésével telnek el. A fiatal Csutorának, amely lelkes még és lelkiismeretes, a délelőtt a hivatalos idő, valamilyen átmenet iskola és hivatal között, amikor felekkel tárgyal, sűrög-forog, s elmondhatatlanul fontoskodik. Nyüzsgése és nevetséges büzgalma azt a benyomást keltik,

minha nélkülözhetetlenné akarná tenni magát. Átvehető-e közbenjövete nélkül a reggeli posta, ki lehet-e takarítani segédlete nélkül a fürdőszobát, meg lehet-e beszélni valamit az ő közbeccsaholása nélkül telefonon? Persze, hogy nem lehet, — s néha megpihen egy pillanatra bokros teendők között, elismerést követelően kapaszkodik fel az ur karosszékének támlájára, vár a dicséretre, mely természetesen nem is késik. „Igazán áldás ez a kutya“, — mondja ilyenkor az ur a hölgynek, s ujjhegygel megérinti Csutora fejbubját —, „nem is tudom, hová lennénk, ha nem segítene nekünk mindenben. A legjobb pillanatban érkezett segítségünkre. Okos kutya, szorgalmas, buzgó kutya“.

„Nun, Du verwöhnst ihn“, — mondja németül a hölgy, a nevelés érdekében, hogy a kutya ne értse.

*

A próféták szemében ugyis vesztett ügyünk van már, s mert igazán nincsen más sürgősebb dolgunk, vizsgáljuk meg talán Csutora ifjúságának egy napját. Már említettük, hogy számára nem tagolták fel rekeszekre az időt. Ha délelőtt fontoskodik is, a délutánt már gond nélkül alusz-

sza át és szívesen csinál náppalt az éjszakából. Időnként el is tűnik hosszabb időre, — rossz jel és nagy baj, mert a magányt erkölcstelen célokra fordítja és megrág titokban egy butort, párnát vagy ruhadarabot. Vizsgáljuk őt talán csak azokban a napszakokban, amikor hajlandó résztvenni a háziak életében. Az ur magának sem meri bevallani, de titokban kissé sokalja és terhesnek is érzi a kutya részéről ezt a szíves hajlamot. Minden szeretet, amelyet kimutatnak, terhes és kötelező. Az ur egyszer később kénytelen lesz bevallani, hogy Csutora részéről az ifjuság minden bizalma, varázsa és féltelensége áradt feléje, s ezt az ifjuságot és áradást, talán csak kézmozdulatokkal, de elutasította. Be kell látnia később, hogy már az első napokban áthárította a hőlgyre a kutya vonzalmait. Mint hasonló esetben mindent, ezt is csak későn látja majd be . . . De az ifjuság mindig megvesztegető, megnyilatkozásaiban lefegyverző, hanglejtésében és mozdulataiban megejtő, még az ilyen másodrangu kutya-ifjuság is, mint Csutoráé. Mennyi bizalom és önbizalom! A tapasztalatlanságnak milyen merészsége! A tájékoztatlanságnak milyen baklővései! Menthető-e máskép a sületlen izgalom,

mely a tavaszi hetekben délelőttönként arra készíti, hogy a levél- és számlahordók, a telefon és a takarítás ellenőrzését megszakítva, bokros délelőtti elfoglaltságát félbehagyva, az erkélyre rohanjon, mikor lódobogást hall a Tábor-utca felől, s a lovasokat, egy nagyon magasrangu hölgyet és lovását, illetlenül és érthetetlenül megugassa? Taknyos és felelőtlen dühroham az, mely minden délelőtt elfogja a lovasok láttára; s hiába fenytés, dörgő szónoklatok, hiába magyarázza meg az ur, hogy a lovas hölgy a magyar törvények értelmében minden kritikán felül áll, hiába tárja eléje a rettenetes következményeket, melyek például őt, az urat sujtánák, ha egyszer kedve támadna nyilvánosan megugatni nem is a hölgyet, csak a hölgy családjából valakit: — a lódobogás zöreijére a kutya észrevétlenül az erkélyen terem, a párkány tömzsi kőoszlopai között féltettel átbujik, s így lóg ég és föld között és ugatja teli tüdőből a majesztuózus amazont. Szerencse még, s egyébként természetes is, hogy a magasrangu hölgy füléig nem jut el a kutyaugatás. Feketecilinderes lovasza kíséretében, széleshátú lován születése és lényé természetes fenségével trónolva, lassan

üget a Vérmező felé, s pillantása sincsen ez otrombán rebellis fekete vakarcs számára, mely valamilyen népszónokian tiszteletlen, felháborító tiltakozásnak ad hangos és törvénysértő kifejezést, amíg a magasrangu lovas és kísérete el nem tűnnek a Vérmező bakterháza mögött.

Mit gyüöl, kit tagad így? Érthetetlen. Senki nem tanította, soha tiszteletlen megjegyzést, enyhe kritikát sem hallott a főrangu hölgy személyével kapcsolatban a háziaktól, — a legvalószínűbb, ha egészen őszinték akarunk lenni, hogy neve említését sem hallotta soha! Miért, hogy nem bírja el ezt az ártatlan lovasfelvonulást, miért kap ilyen eszelős rohamot, valahányszor meghallja a Tábor-utca lejtője felől a lovak patájának kocogását? „Meg fogod járni egyszer“, — inti bizalmasan az ur, mikor dührohama csilapultával visszakullog a kutya a lakásba, s elfultan vakkant még egyetkettőt, ahogy asztmás és vérmes emberek egyedül is tovább füstölögnek egyideig, mikor nagy veszekedések után magukra maradnak. — „Nem ismered a viszonyokat. Bennem ne bizz, én hiába tanuskodom majd melletted. Ki ad az én szavamra? Jó lesz vigyázni.“ Csu-

tora feltartja fejét a magasba, s farkát lengetve fogadja a dorgálást, hitetlenül és elégedetten, mint aki inkább dicséretet vár a sikeres kötelességteljesítés után. Dicséretéről persze szó sem lehet. Az ur visszatér szobájába, s Csutora leverten kullog el a kályha mögé — ez a bünbánat és magábaszállás csak színleges, mert mérget vehetünk reá, hogy legközelebb ugyanazzal az infernalis dühhel, egy népszónok nagyon olcsó felháborodásával siet majd ki az erkélyre lázító szónoklatot tartani, ha meghallja a Tábor-utca felől a lódobogást.

Naiv Csutora! Milyen együgyü és téves nyomokon jár! S milyen veszélytelen és kevésbé hősiess vállalkozás, távoli és gögösen közönyös ellenfeleket ugatni meg, mikor máskülönben elkussolunk a kisebb, közeli és ordenárébb hatalmasságok terrorja előtt! Nem ilyen nagy legény például, ha a hölgy sétálni viszi a Lógodi-utcán. Ennek a regényes nevű zsákutcának egyik kerítése mögött éli zord házörző-kuvasz életét Csutora ifjuságának félelmes és komor elensége, a névtelen véreb. A telek, melyre felügyel, meredek lejtőben esik le az Attila-utcára s itt gyűlt fel megőrzésre mindaz, amit az élet

megőrzésre már nem is tart érdemesnek. Krisztina, a Viziváros, Óbuda és Lágymányos minden rozsdás tepsije, fületlen vasfazeka, behorpadt házitűzhelye, minden barnára rozsdált kályhacső és füstfogó, tönkrement bádogosok nyersanyagkészlete, lepedőnagyságu pléhlemezek, kimustrált kerekek, láncok, rudak és sindarabok s minden olyan fém, melyet nem lehet nemesnek nevezni, minden, amit a városrész kidob, elhullajt és megun, itt dagad merev fémkupacokban, gyülik évtizedek óta, árasztja a halálraitélt tárgyak kopár és gyámoltalan melabúját. S mintha nem is lyukas fazekakat, hanem az ezeregyéjszaka kincsét őrizné, kóvályog a meredek lejtőn nappal és éjszaka a névtelen kuvasz — névtelenül és magányosan, mert ember nem mutatkozik a tárgyaknak e gyepmesteri telepén soha s nem hallotta még senki a Krisztinában, hogy a lim-lomok ez alvilágának Cerberusát valaki névvel szólította volna valaha. Egyetlen magasröptü irammal veszi a telek meredekét, kályhacsövek közül bukkan elő és gyűlöli Csutorát. Ez a gyűlölet személyes, nem valamilyen idegen fajtának szól, csak a kölyök-Csutorának személyesen. Hányszor meg-

figyelte a hölgy, amint a torzonbörz, toprongyos, vérben forgó-szemű, idősebb agglegény-kutya, mely az elkallódott tárgyak őrizetében maga is rozdsaszinűre vedlett valahogyan, aránylag nyugodt és közömbös társalgásokat folytatott a kerítésen át idegen kutyákkal s nem ritkán embe-
rekkel is! De elég, hogy Csutora bekanyarodjon a hölgy társaságában a szomszédos utca sarkán s a toprongyos bakter már hallatja az Attila-utcai kapu felől magából kikelt, vészes és becsmérő ordítását. Mire a laza palánkhöz érnek, mely inkább csak jelképesen különzi el a barátság-
talan fenevad területét, már minden skálában átkozza a közeledőket, többméteres ugrásokkal iparkodik feléjük s habos, lötytyedt inyü szájából az ocsmányságok és trágár káromlások olyan áradata ömlik el Csutora fölött, melyeknek hallatára a kísérő hölgy, akit máskülönben igazságtalanul lehetne csak megvádolni prudériával, többször elvörösödött. Emberi nyelven elképzelni is kinos, az obszcén aljasságok milyen szókincsét okádja ez az ős-ellenség Csutorára — mert nem valószínű, hogy ilyen dühhel, ilyen hol rekedt, hol égrezengő vonitással becszavakat óhajtana kifejezni. Megfoghatatlan, mi

bajuk lehet egymással — s a hölgy szerint a legnagyobb szégyen, hogy „az egész Krisztina“ hallja ezt a pokoli csepülést. Akik ismerősök e városrész szövevényes viszonyaival, megértik a hölgy aggodalmát, mikor már nem is Csutora, hanem a család jóhírét félti e megveszekedett ellenfél becsméréseitől. „A firkász kutyáját ugatják“ — mondják ilyenkor a Krisztina kartonfüggönyös ablakai mögött többen, akik ismerősök a viszonyokkal — „tudod, Erzsikém, az a magas, kövér, akit tavaly egy színésznővel láttak a Gellérthegyen. A felesége, az a szánnivaló szegény asszony!... Persze, Párisba kell járni nekik“. Ilyen a Krisztina. De ilyenkor aztán kis legény Csutora, hallgat és lapul! A sétáló közöny és megtestesült szelid merengés, ahogy udvariasan előreengedi egy lépéssel a hölgyet s lekonyult fülekkel, behuzott farokkal, oldalt fordított pofával kullog el a palánk mellett s tudomásul sem veszi a forró káromok zuhatagát. Pillantása sincsen az ellenfél számára, egyszerre megsüketül, ő, aki különben természetfölötti érzékszervekkel rendelkezik s csak, mikor már kiértek a pokoli hang dühköréből, bicaklik meg s kérdő pofával bámul fel a

hölgyre, mint aki mély tünődésből tér magához s kérdi: „Hogyan? Mi az? Szólt valaki?...”

Mi vonz és dühít kutyákat, micsoda rokon-szenvek és öntudatnál, szándéknál homályosabb utálatok kötözik és uszítják őket? Csak nincsen igaza a hölgynek, arcpiritóan dilettáns totem-elméletével s mindazzal, amit összefecsegett az ellenséges nagyapák szagáról? Az ur elutasítja a feltevést. Olyan kevés az, amit egymásról tudunk, mindenfelé zavar, oktalan féltés, fájdalmas, önző igények az emberi világban, semmi remény reá, hogy egyszer nevén nevezhetjük a titkot, mely embert emberhez kötöz — mit tudhatunk hát a létezés egy alacsonyabb köréről, ahol nagyon hangosan, megkülönböztethető hanglejtéssel, de mégis hátborzongatóan idegen nyelven folytatják élőlények az örök társalgást, melynek talán célja sincs? Az ur a maga részéről feszengő idegenkedéssel tér ki az ilyen probléma elől, ahogy jólnevelt ember nem beszél szívesen társaságban a kutyák lelkéről, vagy a lélek halhatatlanságáról általában. Nemcsak a testi modornak, a gondolkozás modorának is van gyerekszobája, melynek fegyelme tiltja a létezés intim titkaival kapcsolatban a to-

lakodó érdeklődést és a szemérmetlen kérdéseket. Vannak intim dolgok az életben, melyeket még a vallásos lélek sem kérdez istenétől. De maradjunk a földön.

Oly nehezen, olyan ellenkezéssel tavaszodik ebben az évben ezen a földön! Mit tud Csutora, ki Teréz osztályharc-kisérlétei jóvoltából szépen fejlődött e hónapokban, mit tud erről a télről? Gazdája nem emlékezik, hogy valaha is olyan beteges, elgyötört szomjusággal várta volna a fényes évszakot, mint éppen ezidén. Március közepén már beköszöntött valamilyen párás, bizonytalanul szagos, de máskülönben inkább leverő és fárasztó langyosság, melyből az első kortyok csak felcsigázták a szomjuságot, de táj és ember kielégületlenül didergett és hápogott még heteken át utána. Nem tud kitavaszodni ebben az évben — minden össze-vissza megy, a lapok különös híreket jelentenek, milliárdosok a tengerbe vetik magukat s április elején még nem adtak hangot a pintyek. Rendkívüli hírek érkeznek a nagyvilágból, tapinthatóan, észlelhetően zavar kerekedett mindenfelé, a Mikó-utca gesztenyefái két héttel pünkösöd előtt fülük botját sem moztatják még s egy rokonszenves bá-

dogos a Roham-utcában agyonlőtte magát a tavaszelőtti idegesség zürzavarában, állítólag a lanyha üzletmenet miatt. Ez így meg most a nagyvilágban s természetesen kihatással van a másik, a kis-világ rendjére is. Akik a kis-világ rendjén belül élnek, nem is sejtik, hogy az elcsigázott várakozás, mellyel ezt a nemcsak meteorológiai értelemben döglesztően kegyetlen tettet feledni iparkodnak, nem egyéb, mint akut halálfélelem. A levegőben szükölés ricsaja harsog, a rádió és az ujságpapír sem tud okosabbat, mint jelszavak rakétáit sisteregteni fel, tetszősen, de nem több hatással, mint amennyi a legpompásabb rakéta hatása lehet. Baljós, hideg, didergő a légköre e tavaszelőtti világnak. Az ur „fegyelme“ teljesen felborult. Órákon és heteken át nem tesz egyebet, csak vár. Az a szédelésszerű érzés, mely élete keretei fölött régebben néha elfogta, mintha halott és éppen csak a tehetetlenségi törvény által összetartott formák között élne, most már nem is hagyja el. Valami elmúlt. Jár a szobákban, könyvet emel le a polcról, felnyitja, néhány sort olvas. Ez is volt, állapítja meg, milyen erős és tiszta formák, melyeket kevésbé epigon korok friss erővel tele

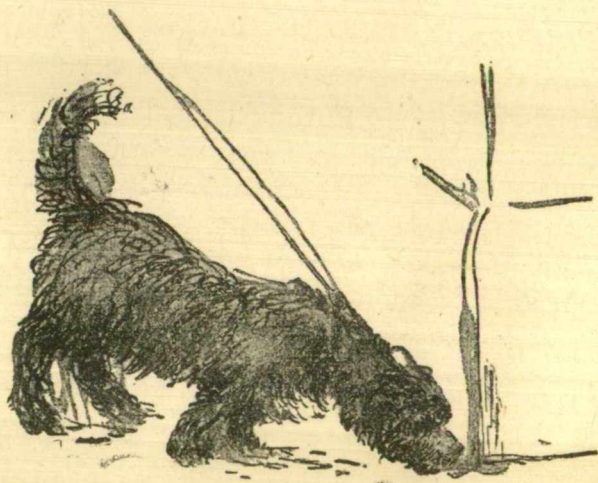
tudtak élni. Sajnos — s visszahelyezi a polcra a könyvet s hátlapját úgy bámulja meg, mint egy sirkő feliratát — elmúlt. Tárgyakat néz, így alakított használat stílust, milyen nyugodt volt ez a forma, a földből nőtt elő és az időből, bája volt és ereje, értelme és epidermisze. Sajnos — s elengedi a tárgyat → ez is elmúlt. És látogatók érkeznek és társalognak; pontosabban, bár magyartalanabban, egy gondosan precíz, idegen kifejezés értelmében „társalgást csinálnak“ — ez a szolgai fordítás darabos tárgyilagossággal, brutálisan nevezi nevén a pótlékot, amivel a kortársak az egykori társalgás emlékére meg tudják kínálni még egymást. Csinálják a társalgást, mint valamilyen szlőjd-munkát, ügyes, de közönyös kezekkel, gépies mozdulatokkal, vagy mintha kártyát játszanának. S csakugyan, nem ritkán választják szavak helyett a kártyát, reábizva a coeur-dámára, vagy a tökfilkóra, hogy motyogja el azt, amihez nekik már hiányzik képzet és fogalom. Elmúlt, hát elmúlt, gondolja az ur. És sétára kéri fel Csutorát.

Észrevétlenül hagyják el a lakást, a délutáni órában, mikor, két élet-forma között, az epigon kor szenvedő résztvevői a belső szobában éppen

azt mondják egymásnak: „Két treff“ — kinjokban mondják, mert már elmondtak és kiéltek minden egyebet, jelszót és vágyképet is. „Három coeur“ — hallják még elmosódottan az előszobában, de Csutora már a padkán fáncol idegesen és kapkodja fejét a póráz elől. Izgatottsága tiszteletlen örömkitörésekre készíti, az ur arcának ugrik, benyálazza gazdája vállát és kezét, remegve türi, hogy örvéhez kapcsolják a póráz s már huzza is az urat a lépcsőház felé, csodálatos erő kifejtéssel és neveletlenül, mert hatalmasabb vonzások léptek működésbe most, mint barátság és fegyelem a gazdával szemben. A délutáni sétát az ur társaságában hasonlítani sem lehet azokhoz a mellékes ögyelgésekhez a zsákutcában, ahol az ős-ellenfél áll lesben és ocsmányságokat kiabál. Ilyenkor délután persze az urhoz tart Csutora, szívesen megtagadja és elfelejti a délutáni séta órájára a hölgyet, mert tudja, hogy komoly és férfias vállalkozás vár most rájuk, nem éppen veszélytelen, mindenfajta meglepetésekkel gazdag, szóval férfiakhoz méltó vállalkozás. A délutáni séta célja a Vérmező.

Nem kell messzire menniök, a nagy, szabály-

talán ovális, szemre kopár mező, melynek meglepetéseit, zsufolt és rejtett flóráját és faunáját igazán talán csak Csutora ismeri, ott tárul mindjárt az utcasarkon. Kilépnek a kapun s amíg az ur keztyűjét huzza, Csutora gyorsan és mellékesen átlapozza a lakóház előtt felsorakozó öreg gesztenyefák tövében a napi postát. Évtizedes üzenetek, feljegyzések és memoárok gyűlhetnek itt össze a friss napijelentések mellett egy-egy fa tövében, mert Csutora, miután körbeszaglászta kedvenc gesztenyefáját s a maga részéről még nagyonis ügyefogyott, szinte kisleá-

nyos módon, anélkül, hogy hátsó lábát fel-
emelné, néhány rövid széljegyzetet fűzött az
olvasottakhoz, hosszabb ideig elmereng egy-egy
fatörzsnél, aggodalmas aprólékossággal szag-
lász, ellenőriz és összehasonlít: azzal a szép ko-
molysággal és elmerültséggel, mely az igazi ku-
tatót jellemzi. A legcsekélyebb nyom elég érde-
mesnek tűnik reá, hogy megvizsgálja és rövid
vizontválaszra méltassa. Lassan haladnak csak
előre így, mert egyik napról a másikra szem-
melláthatóan rengeteg elintéznivaló gyült fel,
sürgős kérdések és emlékiratok, melyek meg-
válaszolása nem tűr halasztást. Az ur rövid tü-
relmi időt engedélyez a kutyának, de aztán eré-
lyesen kénytelen közbelépni, mert a lektürnek
nem szakadna különben soha vége. Mit üzen-
nek egymásnak a kutyák? Valószínűleg nagyon
egyszerű tényeket: élek. Vagy: ismeretségre vá-
gyom. Vagy: szerettem és boldog vagyok. Vagy:
fiatal vagyok, öreg vagyok, nő vagyok, férfi va-
gyok. A kapualjtól a nagy mező pereméig az
uttest apróhirdetések milliméterre beosztott,
zsufolt hasábjá. Könnyű nekik! gondolja me-
rengő sóhajjal az ur. S huzza a vonakodó, ellen-
szegülő kutyát a lejtőn maga után.

Nem nyujthatnak különösebben kellemes látványt a szemnek, amint így elhaladnak a lejtős utca meredekén, a két sor gesztenyefa között, melyek teljes kivilágítást csaptak már feltüzött gyetyáikkal. Az ur borongva érzi, hogy többen utánuk pillantanak, különösen az idősebb, lódenkabátos urak, akik életük nyugalmi szakának délutáni sétáit előszeretettel végzik a Vár bástyasétányán, s a Vérmező peremén. Ezek a lódenkabátos urak talán foglalkoztak kutyákkal valamikor, vagy hódoltak férfias szenvedélyeknek, amilyen a vadászat, s így tettek szert ismeretekre kutyákkal kapcsolatban: elég annyi, hogy az ur gyakran vett már tudomásul e sétákon csodálkozó és idegenkedő pillantásokat, elejtett megjegyzéseket és meglepett felkiáltásokat. Akadt olyan is, aki utánuk fordult és sokáig, elképedve bámulta a felvonulást. Ezek az idősebb, penzionált urak, akik ott őgyelegnek a nap minden szakában a Krisztina-negyed terein és utcáin, e vidékies városrész kocsmáiban, kávéházaiban és cukrászdáiban, s mert nincs egyéb dolguk, minden alkalmat megragadnak, hogy a napfényben sütkérezve megjegyzésekkel illessék embertársaikat, észlelhetően csodálják

Csutorát. Ez a csodálat feszélyező. „Ilyet még nem is láttam“, — hallotta egy alkalommal az ur a nyugalmazott tábornok szájából, aki barátjával; a nyugalomba vonult közjegyzővel minden délután ott biceg a Horváth-kert s a krisztinatóri templom között. „Én sem, kegyelmes uram“, — felelte szervilis sietséggel a közjegyző; s mindketten hosszan, öreguras ráéréssel, őszinte elképedéssel báméskodtak a kutva és gazdája után. Az ur érzi, hogy a figyelemben több a meglepetés kételye, mint az elismerés és hódolat. Homályosan gyanítja, hogy tenyésztői szempontból, de talán általános esztétikai szempontból sem lehetnek ők ketten különösen kellemes látvány, amint felvonulnak a Vérmező peremén: Csutora szájkosarával, melyet mellső lába kaparó mozdulatával minden lépésnél igyekszik leszakítani orráról, szakadatlan vonakodásával, és máskülönben is, talán egész testi mivoltának tömzsi, kurta-furcsa, kutya-esztétikusok számára nem mindennapi kinyomatával. Homályosan gyanítja, hogy Csutora habitusa rendkívüli. Az észrevételek, melyeket itt-ott hallani kénytelen, már jóideje meggyőzték arról, hogy Csutora megdöbbenést vált ki a kutyaszakértő,

lódenkabátos urakból. „Itt jön...” — mondják néha egymásnak, figyelmeztető hangon a sétáló aggastyánok, s aztán furcsa pillantásokkal méregetik a kutyát, különös, gyanakvó arckifejezéssel, s halkabban beszélnek tovább. Ennek csak egy oka lehet, gondolja reménykedve, bár kétellyel szívében az ur, és pedig, mert kamasz még Csutora, most van abban a korban, mikor a fiuk például pattanásosak, sok a kezük és lábuk. Most van növésben... S köztudomásu, hogy a Krisztina-negyedben rossznyelvűek s egymás megszólására hajlamosak a benlakók. Féltékeny daccal ránt a pórázon, s emelt fővel vonul a kutyával odébb.

Mert ő is észrevett már jeleket, nem beszélt még erről senkivel, de az ő szívét is megrágtá a kétely. Kivel beszéljen erről? A hölgy is ejtett már néhány célzást, hogy a belső város utcáin, ahová néha elkisérte Csutora sétáin, feltűnést keltett a kutya és csodálkozó megjegyzésekkel illették a majomszigetek ácsorgói, ezek a monoklis aszfaltbetyárok, akik sárga kesztyűt viselnek, és zergeszört halványzöld kalapjuk megett. Az ur megvetéssel tért napirendre ennek az emberfajtának kiszólásai felett; de a hölgy

egyideje nem viszi többé magával a belső város utcáin sétáira Csutorát. A szeretet vaksággal veri meg áldozatait, vaksággal és elfogultsággal; az ur többször raitakapta már magát, hogy gvanakodva szemléli Csutora fejlődését. s iparkodik felidézni emlékezetében a jelzőket, melyekkel a birkabörkabátos állatkerti őr a vásár pillanatában a kutyát feldicsérte. Zömök, és mégis erőteljes testalkatról esett szó akkoriban, a fej nemmes formájáról... az ur fejét csóválja és rozszat sejt. Talán kinövi még magát, reménykedik. De szó sincs arról, hogy a tenyésztő büszkeségével vonulna fel délutánonként Csutora társaságában a Vérmező peremén. Az ember vagy vállal valakit, vagy nem, gondolja még. Emlék jut eszébe, emlék arról, hogy egyszer idő előtt szakadt el valakitől, gyávaságból, mert a partner minden egyéb kellemes tulajdonsága mellett hibásan öltözködött és társaságban tulhangosan beszélt... Most utólag mélyen röstelli ezt a gyáva gyengeséget; de akkor, az első ifjuság kényes zürzavarában, tudta még feszélyezni az ilyesmi. Mondjuk ki? Az urat rettenetes gyanu kinozza — nem más ez a gyanu, minthogy nem is volt köze a pulikhoz soha Csutorának. Homá-

lyos és bizonytalan jelek emlékeztetnek csak külsejében arra a kedves és tehetséges kutyafajtára, amely az Alföldön megosztja a pásztorral a pusztai életet. Fájdalmas és leverő észrevétel ez. Mintha valaki szőke csecsemőt fogadna örökbe, s csak esztendő múlva derülne ki, hogy néger. Hát legyen néger! — gondolja dacosan az ur. S állja a lódenkabátos urak meglepett, kételkedő pillantását. Hova jutnánk!... Annál inkább vállaljuk, ha néger!... Vállaltunk már egyebet is, lódenkabátos öreg urakkal szemben — az kellene még!... S elhessegeti a kinos kételyt.

A szeretetház előtt vonulnak el, a különmemű aggok hosszú sorban ülnek a menhelyel szemközt az utcapadokon, és enyves, örök-csipás pillantással méregetik az elhaladókat. A szegénység és az öregség egyenruhájában ülnek itt, s a maguk részéről ők is a legnagyobb fegyelemben töltik öregségük napjait, ájtatos kötelességek, jámbor tevékenységek között és kegyes, szorgos, percre beosztott semmittevésben. Fogatlan, fonnyadtinyű szájukat állandóan nyitva felejtik és szopják, csemecsegeve cuclizzák a vékonyan csorgó, fanyarizű első napsugarat.

Az ur lehajtott fejjel vonul el az öregek sorfala

között, félfüllel hallgatja foghijasan selypitő, gyermekes motyogásukat, mert a különönmű öregek élénk társaséletet élnek napos időben a szeretetház előtt, s nincs szükségük két életforma között az utolsó pillanatban olyan mesterséges pótlékokra, mint a kártya, — annál kevésbé, mert a két életforma, melyek között e napfényes perceket töltik, számukra már nem az egymást felváltó termelési rendek különfélesége, hanem egyszerűbben csak, bár patetikusabban, az élet utolsó és a halál első percei közötti átmenet. Az öregek különös csinnal öltözködnek, s talán nem is frivol, ha tavaszi toiletteket emlegetünk ruházatukról szólva e napfényes évszakban; az ur új váll- és fejkendőket vesz észre, friss foltokat szoknyán és nadrágon, legényesen félrecsapott sötétkék darócsapkákat, mert az aggkor nyomorának is van valamilyen torz és kacér divatja. Az aggok kórusa ez, melynek árnyékában így elhaladnak, s e kórus szívesen szólítja selypitő, édesgető hizelkedéssel a fiatal és tájékozatlan Csutorát. Csak az ifjuság tud olyan botfűlően kegyetlen s közönyös maradni az öregség nyomoruságos szirénhangjaival szemben, mint a kölyök Csutora. Pillantása sincs az aggok számára,

akik reszkető csontkezeikkel oly szívesen zsebtolvajolnának egyetlen pillanatra még egy marék szőrös és izmos ifjúságot, cirógatnának fiatal izmokat, nedves száját, s öntudatlan szodomizmusai aká: egy kétes származású kutya ifjúságából is szívesen markolnának egy falás melegséget és emléket. De Csutora nem vesz tudomást a szirénhangokról, elfordítja fejét, az öregek szagát sem szereti, behuzott farokkal, a kedvetlenség e beszédes jelével, tartózkodóan és részvétlenül vonul előttük. Nem szereti a cselédeket, az öregeket, a levélhordókat és suszterinasokat, nem szeret semmit és senkit, aki az aggok, betegek, vagy alárendeltek végtelen nemzetéhez tartozik. Parvenül... — gondolja az ur. S megvan az oka reá, hogy ezt gondolja.

Alacsony, földszintes házak szegélyezik az ovális mező peremét, különös, már nem is városias viskók, melyeket századelőttről felejtettek itt, s a lanyhán vállalkozó kor csákánya fanyalogva esik csak néha egyik-másiknak. Nem „romantikus“ ez a vidék, egy sincs a kunyhók között, mely nyomát mutatná kapualjban, ablakeretben, diszítésben a közelmúlt kor izlésének és diszitő becsvágyának, korhadozó nyomoruság

tanyázik erre, a járókelőknek alig térdét üti meg az ablakpárkány, a nyitott, boltíves kapun át fészeres udvart látni, leánderes hordókkal, szabadon füstölgő kemencékkel, szilva-aszalókkal, száradni teregetett ruhákkal. Néhány modern, sokemeletes bérház úgy terpeszkedik e guggoló nyomoruság között, mint a jobbágyviskók fölött a középkor fellegvárai. A vidék aluszékony, mintegy kispolgári cigánysora ez itt a városrészeknek, melyet se lebontani, sem elrendezni nem érdemes, reábizták a város urai az életre, hogy igazítsa el e hosszú utca sorsát, amilyen ütemmel jólesik. S a nagy mezőt, mely előtte tárul, szerencsére nem jutott még eszébe senkinek fásítani, diszkeretet cirkalmazni belőle, vagy beépíteni. A táj fölött, ahol Csutora ifjuságának s az ur férfikorának egy szaka lezajlik, az elfeledettség és magárahagyottság dohos szaga terjeng. Itt hever tolokocsijában a járda szélén az a viaszksárga-arcu, szelidvonású, középkori parasztasszony, mindig egyedül, mindig tiszta és vasalt fej- és vállkendőbe bugyolálva, akit az ur mindennap megkérdez hogyléte felől. Nagyon halkán felel, szemérmesen és mosolyogva, a nagybetegek különös szégyenlősségével veti fel

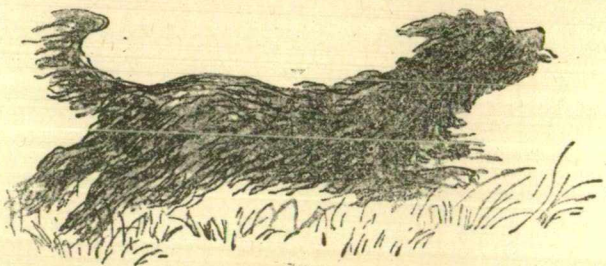
világoskék pillantásu szemétt, hűdéses, betegség-
től áttinomult, fehér kezei ölében hevernek a
horgolt fekete kendőn, — érthetetlenül halk sza-
vakkal felel, inkább csak mosolyával, mely oly
finom és bocsánatkérő, hogy az ur mindig elcso-
dálkozik, milyen nemesre tudja megmunkálni a
betegség egy hűdéses mosónő mosolyát! Panaszt
még nem hallott tőle, s mindig ápolt, mosott és
vasalt kendőiben és primitív tolókcocsijában, me-
lyet a szemközti asztalos eszkábált neki. Szép
időben reggeltől napestig itt hever az uttest szé-
lén talyigájában, s csukott szemekkel tartja ar-
cát a napba. „Regényét“ még sohasem mondta
el, betegsége kórtörténetét sem, — önmagáról
nem mond soha semmit, a világ hírei után nem
kérdez, az időről beszél néha, s mindenre csak
mosolya van már. Az ur szívesen állana még ta-
lyigája mellett, mert minden alkalommal meg-
ejti ez a mosoly, amelyet élők arcán még csak
ritkán látott; de Csutora szüköl, mert már cél-
hoz értek, s az ifjuság kegyetlen közönyével,
mely nem hajlandó felengedni beteg mosolyok
íránt, rángatja a pórázt, vinnyog és tovább-
menésre késztet. „Mit bámulsz“, — nógatja tü-
relmetlenül gazdáját, s rövideket nyeffent fuj-

tató, fékezhetetlen idegességében — „Most állsz le szemlélődni, mikor lépéssel odább már a szabad világ tárul, a tér, a szagok, a vad és meglepetésekkel tele világ? Mit akarsz a beteg mosolyoktól, mit ér az a világhoz odamérve? Mit tudsz tel...“ — nyöszörgi megvetéssel. Talán igaza van, — gondolja az ur. Leoldja a drótszárkosarat s a kutya örvéről a pórázt, s a nyolcfoku lépcső peremén szabadjára engedi Csutorát. — Talán csakugyan nem elkerülhetetlen, hogy betegség és halálfélelem árán munkáljuk meg nemre a pillantást, mellyel az életet nézzük. Van másféle boldogság is, nem kevésbé bensőséges, ha nyersebb és banálisabb is... imel

Ó, te ifjuság!... — gondolja engesztelten, s megáll a lépcsők aljában, a nagy mező puhán felázott, agyagos sarában és botjára dől. Ő maga is fiatal még, de az övé már másfajta fiatalság, s nincsen benne semmi engesztelő. Ifjusága tele van kételyekkel, melyek nem engedik, hogy minden kínálkozó alkalommal átadja a szenvedély lendületének magát. Csutora nem ismer ilyen kételyeket.

Végre elemében van, teret lát maga előtt, szabad teret, melyet beszáguldhat, cél nél-

kül, akadály nélkül, igazán csak a száguldásért. Mint a vízbe dobott hal, néhány tétova mozdulat után felismeri természetes elemét, s kéjes lendülettel engedi el magát a térben. A mezőn könnyű köd száll. Csutora elveti magát a párás, alacsony ködben, lebegő fülekkel, kilógó nyelvvel, boldog, szemérmetlen röhögéssel kering a sima térség fölött, szinte erőkifejtés nélkül, ahogy az eldobott tárgy repül, melynek kezdősebességét külső erők adják meg. Nincs célja még e keringésnek, a flórát és faunát egyelőre tudomásul sem veszi, a felriasztott varjakat ugatásra sem méltatja, elgyötört szomjusággal fut, suhan, mintha rabéletének minden gémberedett gyalázatát pillanatok alatt kellene elfelejteni. Szabályos köröket huz az ur körül, egyre távolódó és szélesedő köröket, s végül alig lobban már a kibővült kör pe-

remén a cikázó fekete folt. Füttyszó, integetés, parancsszavak, semmiféle emberi tilalom és varázs nem érnek el hozzá a tébolyodott rohanás első öt percében. A fegyelemnél, az emberhezköötözöttség rosszhiszemű törvényénél titkosabb erők működnek most benne, céltalan és kéjes erők. Milyen különös mámor lehet, mely képes így elragadni az élőlényt! — gondolja sóvárogva az ur. Egyszer, csak egyszer! . . . S ne mindig a „fegyelem“, az öntudat kinosan-kéjes zabolájával jutni el, milliméterről-milliméterre, a lendülethez! . . . S mindennap előlről kezdeni, mindig tudatosabban, gyávábban, józanabban, mindig kiábrándultabban farigcsálni azon az ütemen, amely talán másnak és messziről egy pillanatra aztán a lendület és szenvedély illúzióját adja! Ha tudnák! . . . De szerencsére nem tudják. — Így tűnődik, s közben sóvárogva, fanyalgó irigységgel tartja szemmel az élőlényt, mely felrobbant most a kételynélküli szenvedély céltalan lendületében . . .

De mint minden dorbézolást, ezt a kutyamórt is követi a macskakaj. A kutya lassan építi le a keringés ütemét, vonakodva s percről-percre enged csak a megbicsakló sziv és fulladozó tüdő

tilalmának, lassan irányt változtat s mintha jószántából, hirtelen ötletnek engedve közeledne, tulhangos csaholással, lába közé huzott farkkal, nyelvét lógatva kullog és lekussol néhány méterre gazdája előtt. A valóság az, hogy szégyeli most magát. Talán szégyeli a hűtlenséget, mert szerződését megszegte és a parancszavakra fütyült s átadta mindenki szemelättára a kételynélküli szenvedélynek magát — de talán a vállalkozás kudarcát szégyeli, azt, hogy nincs menekülés a szerződésből, mely őt és az összes kuttyákat bizonytalan ideje köti már az emberhez; s mert az ilyen spontán lázadásokat hamar követeli a szégyen- és gyalázzatteljes kijózanodás. Most itt kussol a sárban, hasoncsuszva közeledik, ellenkezve és mégis alázatosan, bozontos farkát mint békezászlót lengeti, nyelvét lógatja, zihál és remeg, sandán pillant fel a magasba. A megbocsátó mozdulatot várja, a békejobbot, mikor az ur csettint ujjáival, hogy felugorjon és sáros mancsait gazdája gyomrának öklözzze. De a mozdulat késik. „No látod, te ifjuság!...” — mondja félhangon az ur. — „Mindig ennyi csak az eredmény, ha valaki fegyelem nélkül, spontánul adja ki magát!... Most kussolsz a sárban

és szégyeled magad! Hűtlennek lenni, az első rongyos szabad térség láttára elfelejteni szerződést és parancsot, ezt igen!... Aztán visszakéredzkedni kifulladt tüdővel, szégyenkezve, tehetetlenül... hát érdemes? A szenvedély, mondd te!... Milyen olcsó dolog, az ilyen fegyelmetlen szenvedély!... Hát nem tudod, hogy utána minden állat szomorú? Tessék!... Itt a szabadság!... A szabad tér!... Miért nem rohansz?... Nincs póráz rajtad s én nem futok utánad! Tessék, itt a világ előtted!... Ott a hegyek, az erdők, tele vadakkal!... Miért nem mégy?... Miért kullogsz vissza hasoncsuszva, miért tőröd, hogy nyakadba kössem a pórázt? Vadak és szárnyasok, szép, dühödtt vadászatok zsákmánya helyett miért éred be a levessel, melyet Teréz elébed lök a csajkában?... Ennyi a te lázadásod, ennyit ér?... Hát nem tudod még, hogy a szerződés, melyet fajtád egy csajka levesért a társadalommal kötött, felbonthatatlan? Ostoba kutya. Nézz meg engem, én már tudom. Én is felülhetnék a vonara, én is lázadhatnék, ha nem tudnám, mit ér a csajka leves!... Bolond, bolond kutya. Kussolj csak és szégyeld magad.“

Természetesen ért minden szót s ezért kussol

és. szégyeli magát. Mélyen, megtörten, de alatomos, figyelő pillantással szégyeli magát, készen reá, az első békülékeny pillanatban felugrani s a szerződés szabályai értelmében, engedelmesen futkározni az ur körül, játékra szólitani fel, derüs és veszélytelen varjuadászatba kezdeni, kelletni magát, elismerést aratni s mindenképpen elhessegetni a lázadás gyalázatteljes emlékét. Minden sétájuk így kezdődik a nagy mezőn. A csábítás mindig erősebb, mint a tapasztalás s hónapokba telik, míg a fiatal Csutora megtanulja, hogy nem a póráz, hanem mindenféle láncnál és póráznál erősebb, megraghatatlan kötelékek bilincselik őt és fajtáját az emberekhez. Halálfélelem és megalkuvás köttözik Csutorát Terézhez és a csajkához s még ennél is nemtelenebb, alantas és gyáva ösztönök. Szégyeli magát, de rosszhiszemüen, őszinteség nélkül. Talán sétáljunk!... — ajánlja végül farkcsóválva és feláll. — Így is lehet, bár nem nagy mulatság... S most már póráz sem kell nyakába, engedelmesen kullog vissza a füttyszóra, udvarol és iparkodik kellemessé tenni az együttlétet. Fület fal és eldobott ujságpapirokból undorító ételmaradékot kapar elő,

riasztja a varjakat, megugatja a sétálókat, inkább udvariasságból, mint dühösen. Közben alattomosan pislog az ur felé, aki jól látja ezt. A kimondhatatlant, ami köztük van, a séta során egyikük sem érinti többé.

A keskeny, koksztalakkal felöntött átjárón vándorolnak fel és alá, mely a nagy mező két peremét köti össze s a délutáni órában a városrész kutya-tulajdonosainak kedvelt találkozóhelye. Tartózkodó hangnemben szövődnek itt ismerkedések, nem annyira a kutyák között, melyeket gazdáik féltékenyen eltiltanak egymás közeléből, mint inkább a kutyás mamák és a kutyás urak között. Különös, nem nagyon rokonszenves népség ez a kutyás fajta — mintha jelet viselne mindegyik, a magány, az elhelyezetlenség, a kallódott magárahagyatottság kissé tisztátalan testi jegyét. A java élemedett koru. Rongyokban, tollakban, kopott, öreg bőrökben és szövetekben közelednek tüntető tartózkodással, megállnak, az állat pórázát féltékenyen rövidebbre fogják, halkan beszélnek a szükülő kedvenchez, amely hideglelősen reszket és ug-rándoz a legyűrhetetlen, fájdalmas kíváncsiság izgalmában. Félreállanak az utból s így várják

a közeledő veszély elvonulását — maguk is emésztő érdeklődéssel pislognak át a sorstársak felé, rengeteg kérdeznivalójuk lenne s ők maguk is sokat tudnak mesélni, ha a varázs egyszer megtörik s egy elejtett szó elszakítja a tartózkodás gátjait. Az ur nem tud szabadulni a benyomástól, hogy valamilyen tisztátalan rendetlenségből másznak elő ezek az öregasszonyok és magányos férfiak állataikkal — bőgrés, sokibrikes, pókhálós, odvas magányból, melyet a kutya csak nyomoruságból oszt meg velük s a szeretetben és féltékeny ragaszkodásban is van valami társadalomellenes, egészségtelen, amelylyel az állatra borítják azt, amit az emberek általában egymás között szoktak elosztani. A pillantásban, mellyel egymást méregetik, zavar van. Tudatos rosszhiszeműség táplálja ezt a zavart. Számontartják egymást és kedvenceiket, féltékeny és mégis sivár vigyorral vonulnak el egymás mellett. „Miért nem tartanak maguknak komondor helyett sérves birkozókat“ — gondolja ideges érzékenységgel az ur — „vagy rákos öregasszonyokat, vagy tehetségtelen írőkat kutya helyett? Annyi gyász van a világon... Vagy egyszerűbben, miért nem mennek a barri-

kádokra, ha már üres az életük?...” Dehát nem mennek. Kutyát tartanak s inkább idejárnak a Vérmezőre.

Különös, fejedelmi többesben beszélnek, ha a varázs megtörik. „Mi már háromévesek vagyunk, kérem” — mondják és selypítve vigyorgnak. — „Mi mindig vigyázunk és utána-nézünk, nincs-e gilisztánk? Nekünk szép, kemény székünk van, bizony.” Ilyen fesztelenül és fontoskodva adnak elő s közben nyájas kellemmel fordulnak a kutyához, mintha várnák, hogy az állat erősítse meg vallomásaik hitelét. Annak a rendkívüli, skótkockás utazóplaidbe burkolt, szatyros és cugoscipős idős hölgynek megjelenése, aki egyszerre három kutyával vonszoltatja át magát délutánonként a Vérmező sarán ilyen különös fogattal, melynek közepén gyermekmagas, lompos és züllött komondor vontatja láncán az öregasszonyt s kétoldalt két apró, valóságos puli szuszog és iparkodik, mindig bánattal és féltékenységgel tölti el Csutora gazdájának kedélyét. Ilyenek hát a valódi pulik... — gondolja nem nagyon előkelő irigykedéssel. Az idős hölgy kutyafogatával lassan vonul át a mezőn, mint valamilyen garabonciás északi jelenség egy

barátságatlan és unalmas mondából. És mások, elvárosiasodott és elkallódott vidéki urak, akik egykori vadászszenvedélyük emlékeit ujtják fel itt a kopár mezőn, mikor délután hat felé szomorú pincsiket és nyavalyás foxikat „vadat állani” tanítanak szakmányba s botjukkal célzó és puskalövést utánzó mozdulatokat végeznek, jámboran eszelős nosztalgiával. És egészen magányos, hangtalan, vékony és idős nők, akik árny-szerűen, aggodalmasan sietnek át a mezőségen s valamilyen kopár, szórtelen, patkányfarku, vigyorgó és félénk néglábut huznak madzagon maguk után. Ez mind levegőzik a Vérmezőn és vigyorogva szippant egy falás hig ködöt, keserű füvet, nedves sarat, hogy aztán visszatérjenek abba a gyanús és homályos magányba, ahonnan rosszhiszeműen másznak elő egy délutáni fél-óra.

Az ur röstelli fellépését közöttük s ha csak lehet és amennyire az udvariasság engedi, kivonja magát a kutyás emberek szolidaritásából és nem köt ismeretségeket. Nem is járna ide, ha nem találná kegyetlennek megfosztani a fiatal Csutorát a Vérmező kéjeitől. Az ur a maga szertelen, lázas, betegesen izgatott ifjúságára gondol, a nagy,

vidéki házra, ahol az élet első évtizede mint egyetlen és szakadatlan vad pandur- és rabló-játék zajlott le, titkos szövetségek jegyében s állandó lázadásban a fennálló társadalmi rend ellen, szülők, nevelők és házmesterek ellen — s ez a lázadás csak lassan és bonyolult ellenállások mesterséges bekapcsolása után alakult át benne gyakorlatibb, a társadalom rendjét inkább eltűrő és kiszolgáló erőforrássá. Néha úgy tetszik, mintha ma is csak annak a boldog, vad lázadásnak ismétlődő ingermozdulataiból élne, mely eltöltötte gyermekkorát. Eszeágában sincs tehát megakadályozni Csutorát, hogy lázadjon ifjúságában, amennyit jólesik neki — mert mindenfajta ifjúságot zavarral, érzékeny és ideges tisztelettel szemlél, az egyetlen tünemény talán, amellyel szemben elfogódottságot és boldog lefegyverezettséget érez még, az ifjúságl! Micsoda készletből pazarol ezt! — gondolja valamilyen szegényemberes áhitattal, amint az ötlet-szerűen száguldozó Csutorát bámulja, amely pillanatnyi pihenést sem ismer e sétákon, vadász-ösztönének tapasztalatlan mohósággal enged, felriasztja ezt a gyér faunát, verebek, varjak, kóbor macskák, ürgék és mezei egerek sovány csapa-

tát, mely benépesíti a mezőséget s közben ráér arra is, hogy felháborodott csaholással körbe-kísérje a mező peremén lovagló katonatisztekét. akik egészségügyi fogyókúra-galoppokat végeznek ezen a kevéssé polgári területen, ahol a civileket és kutyáikat inkább csak elnézésből türik meg. Mindenre futja neki tulzásból és erőből — pazarolj csak, te ifjuság! . . .

Igy zöld mezőben elég jó formát mutat Csutora. Kamaszos soványságán nem tud rontani az sem, hogy Teréz tultáplálja, nyurga most és zörögnek a csontjai s amint elengedi magát a térség fölött, a könnyü és lengő mozgás ábrájának tűnik s tűrhető modellt adna az áhítatosan realista német állatszobrászok valamelyikének. Amikor így önfeledten csapong, ő, a „fiatal kutya“, ahogy a modern tárlatokon mutatják — s a gazdát megejti ez az önfeledt ifjuság, hajlandó minden kedvezményt és könnyítést megadni neki, melyet egy kutyaifjuság veszély nélkül élvezhet. Később, ha visszagondol erre az időre, Csutora hűtlen és őszintén lázadó ifjuságára, heves szemrehányást is érez, hogy nem részeltette több örömben és szabadságban az ifju Csutorát, mint amennyit néhány sanyaru varjuvadászat

és lovastiszt-kergetés nyújthatnak egy kutyának a Vérmezőn... Hogy mentől későbbben kelljen az állat nyakára kapcsolni az átkozott póráz, a hazautat az alkonyat leple alatt, hatósági tilalom ellenére, nem az uttesten, hanem a sötétedő mező lucskos giz-gazán át veszik. A homályban már nem is látja az állatot, csak neszezését hallja, amint közelében üget, holtfáradtan, de lankadatlan érdeklődéssel kapar fel vakondturásokat, aztán nagy ugrásokkal hozza be gazdáját, hal-kan vinnyog, kezét nedves orrával érinti és figyelmezteti, hogy visszatért hozzá és veletart. Most már nem kell a póráz, semilyen csábitás bódulatában sem maradna el... s az ur nem tud szabadulni a csodálkozástól, mely hazatérés közben a homályos sétákon foglalkoztatja, az elképedéstől, mely megejti a rejtély nyomán: hogy az őszintén lázadó és szabadságéhes Csutora miért tart hát minden szökési lehetőség dacára is vele?

Mert Teréz csajkáival és a fedéllel magyarázni ezt a ragaszkodást olcsó és kényelmes. Lesz itt még más is, ami Csutorát minden mohó, kinzó szabadságvágya ellenére is hazahuzza — csajkáival és Terézzel nem lehet kimutatni,

miféle képességek és vonzalmak vezérlik haza e séták egyikéről a kéthónapos Csutorát, mikor eltéved az ur közeléből, magára marad a sötét mezőn, ahol talán harmadszor jártak még csak együtt? Mert így marad el egy napon, séta közben a kölyök-kutya a homályos térségen — az ur füttyent, nevét kiáltja, bosszusan keresi a mező hosszában, keresi és hívja, amíg beesteledik s csak akkor indul rossz lelkiismerettel, felindultan hazafelé. Hát mégis!... — gondolja minden felindultsága dacára is kárörömmel és elégtétellel. Nem igaz, hogy nincs kivétel, hogy nem akad soha senki, aki levonná egy lehetőség minden következményét. Talán éhen fog veszni, talán felszedi holnap reggel a sintér, talán agyonharapják kóbor, erőszakos ebek az éjszaka: de vállalta a következményeket, élt az első kínálkozó alkalommal, megszökött! Valahogyan örül ennek. Sajnálja a kutyát, kedves, parasztos, mulatságos pofáját, illedelmes sürgölődését, gyermekesen nagyképű fontoskodását, naiv vonzalmait és ellenszenveit megszokta már és befogadta ezt a harmadrangu életet a maga életébe — de minden veszteségérzetel és sajnálkozást felülmul az elégtétel, hogy vannak élőlé-

nyek, melyek nem hajlandók egy csajka levesért, valamilyen bagóért, melyet megalázó mozdulattal lök a társadalom elébük, feláldozni szabadságukat. Sajnálkozik és kezét dörzsöli. Most üget valahol az éjszakában, gondolja regényes készséggel, fiatal kutyaszívét hevesen doboltatja az izgalom, a félelem, a magány és a veszélyek élménye vár reá, a másik világ, a nagyvilág, a banális! Szegény... A lakás ablakai sötétek, az epigon-kor szenvedő résztvevői valószínűleg elmondták már egymásnak az összes treffekeket és kárókat s hazamentek. Mikor, elfulladtan a sietségtől, felér az emeletre, a félhomályos lépcsőházban mellének ugrik valami. Csutora itt vár, dideregve, eszelős vakkantásokkal, a sötétben, az ajtó előtt.

Mi hozta haza, miféle képességek vezették a sötét mezőt át, ahol harmadszor járt fiatal életében, az utcába, ahol néhány hete lakott csak, a házba, melynek házszámát aligha ismeri, az ajtó elé, amely mögött egy számára csaknem ismeretlen ember éli a maga zavaros életét — mi vezette a magáramaradottság első iszonyatában, kilométertávoból, autók, autobuszok, idegenzagu járókelők között nyilegyenesen „haza“, az

otthonba, mely számára minden, csak nem az, amit kutyaszive áhít: szabadság és kaland? — micsoda erő huzta ellenállhatatlanul, miért nem kóborolt el, miért nem tévedt el s ha minderre nem tudunk más választ, mint vállvonogatva „öszönt“ motyogni, akkor az élet bizonyos területein csakugyan fogyatékosak információink. Kutyák tudnak illet — felelik hasonló esetben s vállat vonnak. Kutyák csakugyan tudnak illet; csak éppen nem lehet megérteni. Kutyák érkezésüket követő napon hazatalálnak vadidegen nagyvárosokban, hová faluról hozták őket — kutyák napi járőföldre hazatalálnak, olyan távolból is, ahová kocsin, vagy vonaton érkeztek. Csutora is „tud illet“ — de az ur nem tud vállat vonni és közönyös maradni a tüneményel szemben. Még belenyugodna, hogy „öszönt“, mert fel kell tételezni, hogy ott, ahol az érzékszervek, látás, hallás, szaglás és tapintás feltétel nélkül csődöt mondanak, valóban működik egy ismeretlen tehetség, amelyet az ember nyüzsgő és sürgölődő világi elfoglaltságában jórészt elveszített már.

De milyen természetű a szándék, mely az állatot ösztöne segítségével hazavezeti —

vágyálmai és természete ellenére, haza a szabadságból, az ólba, ahol póráz várja és szájkosár, esztelen nevelési elvek, ahol elébb-utóbb mégis korlátoznia kell természetes hajlamait s ha nem is követelik meg tőle, hogy kötélen táncoljon piros napernyővel, együtt kell élnie kinosan hatalmas, idegenfajtabeli szörnyekkel — mindezt csak a tál levesért? ... Kényelmes és olcsó válasz az ilyen. Hol, mikor adta meg magát ilyen feltétel nélkül, kényre-kegyre a kutya az embernek — az életért folytatott küzdelem milyen drámai mozzanata lehetett, mikor az állat bekéredzkedett a világból az ólba s az ember patronátusa alá helyezte magát? Ilyen emlékek és kételyek foglalkoztatják az urat, amíg a fiatal Csutorával átvág a lucskos mező vakondturásai között s a fiatal állat lehiggadtan és ragaszkodással üget mellette a sötétben, póráz nélkül s eszeágában sincsen kereket oldani.

A lakás üres és sötét, egyik nyitott ablakán elillant már a kipárolgás, mely, hála a modern kozmetikának, francia vidéki drogéria atmoszféráját idézi fel korszerű társas együttlétek után egy lakásban. Kissé nedves, ernyesztően langyos levegőt enged be a nyitott ablak a félhomályos

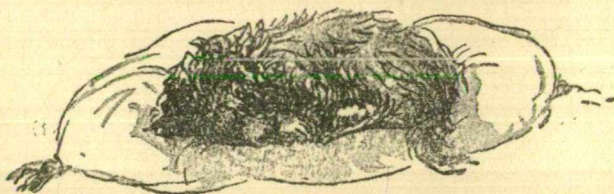
szobába, melynek egyik sarkában az ernyős lámpa alatt megtalálja Csutora a hölgyet. Két sáros mancsával nekitámaszkodik a heverő peremének s heves és lelkesedő előadásba kezd. A hencserre, bárhogy csábitja is az alkalom, nem ugorna fel, mintha ismerné suta, faragatlan testi habitusa formalehetőségeit s tudná, hogy ölebes kedveskedések egy tuskó-kutya részéről leverően és groteszkül hatnak. Csak így távolból, két lábon könyökölve nyelvel és jelent, hosszan és lelkesen. Neki persze még minden fontos — mit is tud és ért a világból egy ilyen kölyök-kutya? Minden fontos, mindent komolyan vesz s azzal a mérhetetlen fontoskodással adja élményeit elő, mintha meg lenne győződve róla, hogy előtte senki nem vette még észre a világot, melyet ő fedezett fel, személyes használatra és általában. A jó költő is ilyen, gondolja fáradtan a sétától, az észrevételektől s az átmeneti idő párás melegétől az ur s a fürdőszobába megy és megtisztálkodik. A jó költő is úgy érzi, hogy ő vette észre először a világot — gondolja, amig kezét mos. Az észrevételnek ez a közvetlensége, ez az elmebajos elfogulatlansága, magabiztonsága és üdesége az, ami elindítja a költőben a folyamatot. A tovább-

biakban aztán persze a fegyelem, a kifejezés biztonsága, ereje és bensősége a fegyverek... de ha a költő szenvedélyekben és élőlényekben angazsálja magát, be is fűtültek a hires fegyelmeknek.

Igy locsog, hangtalanul, neurotikusan és makacsul, ahogy ez általában szokása s szobájába megy, hogy vacsora előtt megkísérelje még egy órára helyreállítani a nap sétával, élményekkel, Csutorával, treffes és káros emberek kipárolgásával megzavart fegyelmét. Azt az apró, gyüszünyi-ellenzős lámpát gyújtja csak meg, azt a párányi reflektort, mellyel a kor egyik praktikus tehetsége ajándékozta meg az olvasó és betüvető emberiséget, amely teljes homályban hágyja a szobát és sötétben kucorgó szentjánosbogarat varázsol az olvasó emberből. A miniatűr fényterület fölé hajol, a könyv lapja, vagy a kéziratoldal fölé, melyet a gyüszünyi lámpa szinpadias hangsullyal emel ki most a sötét szoba valamennyi tárgya közül; s amig valamilyen skálázó ismétléssel keresi az elvesztett hangot, kinyújtott lábai puha és ruganyos anyagba ütköznek az asztal alatt. Csutora rezzenés nélkül türi az enyhe rugást, támaszt nyújt a cipőtalpaknak s mozdu-

latlan szolgálatkészséggel marad így meg, amíg az ur kívánja. Később se mozdul, mikor már Teréz motoz és csörömpöl a szomszéd szobában; az ur kézmozdulattal le is világít az asztal alá s csodálkozva látja, hogy Csutora máskülönben oly éber álmát most sem a fény, sem a nesz nem zavarják. Mint a teritékre került vad, melyet a hajtók csuklóban összekötözött lábakkal, elnyujtott tetemmel teritenek ki vadászat után, dőglötten, oldalt hajtott fejjel, mélyen és ájultan alszik.

Elaludt, mert nem ismeri még az időt, mert nagyon fáradt és fiatal s mert számára vége a napnak. Álmában ideges, futómozdulatokat jelez lábaival, álmodik, mint a fiatal kutyák szokták, vadászatról régi, nagyon régi vadászatokról, talán abból az időből, mikor a kutyák még nem kötötték meg azt a különös szerződést az emberekkel. Nem figyel föl, mert fáradt: a szertelen,

mohó, beosztásra képtelen ifjuság együgyü fáradtsága ez, mely mohón zabálja tele magát reggeltől estig a világ ingereivel, levél- és számlahordók szagával, magasrangu lovasok által kiváltott érthetetlen és tiszteletlen ellenszenv izgalmaival, lódenkabátos urak becsmérő pillantásával, a szabadság kinos csábításával, lomharóptüvarjak vadászatának kéjével s a szagoknak, a fatörzsek és utcasarkok tövében felgyült, elintézésre váró emlékiratoknak izgalmas emlékeivel s ki tudja, mivel még, a természetfölötti információknak milyen tömegével, melyet a tökéletlen és korlátolt emberi megfigyelőképesség nem is tud már ellenőrizni? Ez most mind lüktet és kóvályog és kísértetet jár a zsibbadt, apró testben, mely néha megremeg az álomban, mintha fájdalmas és kéjes emlékezés járná át. Az ifjuság egy napja van mögötte, csalódások és izgalmak, az a nyomasztóan bágyadt, édesen lázas, összefolyó zürzavar, ami az ifjuság s amit olyan zavarosan old föl később részleteire s oly töredékesen helyezi a részleteket helyükre a tapasztalás. Bódult és részeg álom ez — s ha a világ rajzik is föl benne, az ur röstelli a kíváncsiságot, mellyel naphosszat ennyi figyelmet szentel egy alacsony-

rangu kutyaifjuság mértéktelen és banális világzabálásának.

Egy napon felnő, gondolja s észreveszi, hogy elrontotta a gyomrát... De valahogy nem tud már semmit eléggé jelentősnek, vagy eléggé jelentéktelennek találni, amit a világ elébe tár, hogy ne tartsa érdemesnek azzal a bizonyos elmebajos elfogulatlansággal venni észre... Röstelli ezt és grimaszt vág a sötétben — de nem tehet másként s bármennyire lenézi, sterilnek és rosszhiszeműnek tartja is ezt a kiméletet s bármennyire tisztában van is vele, hogy árulást követ el a profétákkal s a magasrangu és szenvedő emberi világgal szemben, mégis lábujjhegyen megy ki a sötét szobából, hogy ne zavarja ezt a részeg és világtól bódult kutyaálmot.

NAGYVILÁG

Lenn a pincében tanyázik egy különös ember. Telkes a neve és időnként Istennel szokott beszélni. Többnyire éjszaka. Egyszer megjelent neki Isten, fehér gőzben, s rögtön el is párologott. Amit így itt-ott, néhanapján megtud Istentől Telkes ur, azt gyöngybetűkkel táblára mázolja fel, mint egykor Mózes, s a táblákat kiszögezi a ház falára, a pincelejáró fölé. Ez az ember különös kielégülést érez, ha szaporíthatja e kegyes hirdetményeket, melyeknek szövege meghökkeníti az arra járókat. Egy-egy ilyen kinyilatkoztatásnak értelmét nehéz kibogozni, s az érc-kigyótól a festett koporsóig, a hitpajzstól a kegydárdáig összehord Telkes ur hetet-havat, mert a magyar nyelvben a hívő lélek is nehezen ismeri csak ki magát. Ő maga szent Józsefre emlékeztet külsejében, gesztenyeszín körszakállt visel, télen-nyáron fekete prémkucsmát, s egybeszabott nadrágzubbonyt sötétkék vászonból.

Foglalkozása is rokonféle szent Józsefével, s mint biblikus hajlamu emberek általában, ő is szívesen végez ácsmunkát, asztaloskodik, lenn él a pincében nejével, Hanzikával, átpácolva a frissen gyalult fenyődeszkák üdítő, s az enyvesfazekak savanyu és lankasztó szagfelhőtől, valamilyen kegyesen-kótyagos, fenkölten és vajákosan összehabart prófétáskodás meleg maszlag-atmoszférájában. Halkan beszél és a szárazbetegség kinozza. Ami Telkes ur világi híret illeti a Krisztina-negyedben, el kell ismernünk, hogy a dolgos és megszállott embereknek kijáró tisztelet övezi a mester személyét; akik közelebről ismerik, tudják, hogy értelmes férfi, aki dicsérteséssel kezd és háziáldásokkal végezi ugyan, s közben ejt néhány megjegyzést a hitpajzsról és kegydárdáról is, de a végén elfogulatlanul kér előleget a vállalt munkára, s ez a tünet ideg-orvosi szempontból megnyugtató. Ezenfelül különös, perlekedő viszonyban él a máriabesnyői csendőrkülönítmény legénységével; időnként felkeresi ebben az ügyben Csutora gazdáját is, akit szemtől-szembe arcpirulás nélkül diszit a „jószágos lelkü“ jelzővel, s kérvényeket irat alá vele; ám mindebből, sajnos, egy szót sem lehet érteni.

Nagyobb baj, hogy Hanzika egy alkalommal fellázadt, ami fölös szóbeszédre adott alkalmat a Krisztinában; a csendes, kövér és szuszogó Hanzika, aki Teréz baljós és rosszindulatu megállapításai szerint „rosszul fogja végezni“, mert „epret eszik“, és „mosónét tart“, — ez a Hanzika lázadt fel, s akik a körülményeket alaposan ismerik, nem tagadhatják, hogy jogosan. Meg sem lehet érteni, milyen ördög bujt Telkes urba, aki évtizedeken át boldog lelki zürzavarban élt lenn a pincében esztergapadjai között, ápolta szárazbetegségét és magasrangu természetfeletti ismeretségeit, mig egy napon aztán „magához vette asszonyrokonát“, hogy az ő szavaival éljünk. Vonakodva beszélünk csak erről, mert a jelentés, melyet az irodalom a valóságról adhat, mindig kissé pamflet-izü; de ha ismerné is az irodalom a titoktartás kötelességét, ahogy nem ismeri, ebben az esetben felmentést nyujt a körülmény, hogy Hanzika lázadása nyilvános jellegü volt, s a Krisztinában, ahol élet és halál üvegfalak mögött zajlik le, nagy port vert fel a maga idejében. Miért vette magához asszonyrokonát Telkes ur? — mert tagadhatatlanul magához vette, mégpedig egy jóképü s fiatal nő sze-

mélyében, akit, jóég tudja, hol szedett fel, — olyannyira magához vette, hogy még a csendes, szuszogó Hanzikának is feltűnt, aki talán már rögtön kezdetben is fellázadt volna, ha nem csillapítja le a mester bibliai idézetekkel, hivatkozással „az atyák szokásaira“, s általában meg nem győzi, hogy egyidejűleg több nővel élni jó dolog. A kábult és levegő után kapkodó Hanzika valóban türte is heteken át a pincében a fiatalabb és szemrevalóbb asszonyrokont, tekintettel az atyák szokásaira; de mikor a mester sűrűn és előszeretettel vette magához csinos asszonyrokonát, Hanzika mélységesen homályos, csaknem koromsötét eszmevilágában is fénysugarak derengtek fel, s kételyei támadtak, nem önkényesek és szabadosak-e Telkes ur bibliamagyarázatai? Ezért egy napon, mint Bálám kedves számára, hogy a bibliai képek között maradjunk, megszólalt Hanzika, s meglepőeket mondott. „Az atyák nagy disznók“, mondotta, s hogy neki elég volt. Hangosan szólt és sokáig. Az asszonyrokon kevéssel utóbb el is költözött a pincéből, s Telkes ur egyedül maradt Hanzikával. Szárazbetegségtől, s talán más okból is fénylő szemekkel jár-kei az utcákon, sokkal csendesebb utolsó idő-

ben, bár a maga módja szerint továbbra is magyarázza és hirdeti a bibliát, társalog Istennel, s írja a beadványokat a máriabesnyői csendőrkülönítmény ellen.

Hirt adunk róla, mert hozzátartozik a világhoz, melynek dirib-darabjait itt Csutora emléke körül összerakosgatjuk. Mindez régen történt már, s a por, melyet felvert, visszahullott az eseményre s a feledés pora gyanánt lepte be. A legtriviálisabb élményből is ijesztő hamar lesz emlék; Hanzikának talán eszébe sem jut már soha, hogy szenvedett valamikor, mert Telkes ur fel akarta eleveníteni a bibliai szokásokat. Ez az ember volt Csutora első, komoly nagyvilági barátja. Azon a szük varázskörön túl, amely a családi élet, kevés emberrel jutott csak közvetlen érintkezésbe Csutora. Talán a műhely meleg, nyers, finnyásan-ernyesztő szaga, talán Telkes ur kenetteljes, kissé monoton hanglejtése ejtették meg Csutora szívét; de volt egy idő, mikor az ifjuság féltékeny, hirtelen fellobbanó szerelmével kereste Csutora Telkes ur társaságát, korbáccsal sem lehetett elkergetni a műhely ajtaja elől, önálló vállalkozásokba kezdett, hogy a különös barát társaságát élvezhesse, óvatlan pillá-

natokban kiszökött a lakásból, s órák mulva került csak elő, részegen az enyvszagtól, mámoros szemekkel, bundájában önfeledt hentergések gyaluforgács-gubancaival. fülíg fűrészpórosan. Az ur elnézéssel tért napirendre e szenvedély fölött, annál is inkább, mert a kegyes ember műhelyének vonzó hatása alól ő maga sem tudja teljesen kivonni magát, s megesik, hogy délelőttöket tölt Csutora társaságában odalenn. Érzéki örömmel szaglásszák mind a ketten Telkes ur ősi mesterségének kellemes, tiszta illatait. hallgatják az enyv szortyogását a tüzhely fölött, a villamosfűrészt emelkedő és lejtő ütemű sivitását, s a kucsmás és szakállas mester dohogó előadásait az ércigényről és az örök ifjúságról. Keze szorgosan végzi közben az alantas munkát, mint két alázatos, ügyes mesterlegény, akik oda sem figyelnek habókás mesterük locsogására. Mert emlitsük meg azt is, hogy Telkes ur érti és szereti mesterségét, ismeri az anyagot, mellyel dolgozik, ezt a félkemény, szagos, barátságos anyagot, melyet az élet nedvei jártak át valamikor, s valahogyan az élet törvényei maradtak vissza a halott faanyag tetemében is. Élvezet hallgatni a mestert, ha néha megfeledkezik előadás közben

az örök életről, s egy szépen meggyalult tölgydeszkával kezében elmagyarazza a magyar tölgy szokásait, a faanyag különös, halálutáni fizikai életét, ahogy lassan „ereszkedik meg“ a szárított anyag a bútorban, „görcsbe esik“, vagy „játszani kezd“, ami egy szekrény, vagy asztal részéről már öreg hiba. S csakugyan, olyan gyengéd és ismerős mozdulattal tartja kezében a választott anyagot, mint valamilyen ősmester, a ki a formátlanba és élettelenbe ad most örök időkre formát és életet. Az ur gyönyörűséggel nézi el órákon át mozdulatait, mert mi más az alkotás, mint formát adni a halott anyagnak? Éket ver és szöveget hasít, elébe vág valamilyen egyszerű statikai szerkesztéssel az anyag önkényének, s fából, csirizből, munkából és lélekből nő és alakul keze alatt a tárgy, áll össze formába, melyet a szükség és a kor epigon izlése parancsolnak reá. Telkes ur tartózkodóan, nem ritkán lekicsinylően vélekedik csak a kor asztaloslegényeiről, akik gyárakban sajátítják el mesterségük ismereteit, s talán nem is hallottak soha a magyar tölgy, vagy a tátrai fenyő jellegzetes halálutáni sajátosságairól; legtöbbször csak egyedül dolgozik, ahogy igazi mesterhez illik is, két keze mun-

kájával alkot, mert ő a kézműves, egyik utolsó példánya ennek a kivesző munkásfajtának, aki minden darabba, mely keze alól kikerül, a formáló lélekből is belead valamit. S ha az elébb, inkább csak az irodalmi előadás kedvéért, csipkedő hangnemben beszéltünk is felőle, inkább lehangoló, mint kihívó, jámbor és szomorú rögeszméiről, úgy jólesik most megmutatni a prófétaiban a lelkes és dolgos embert, a vérbeli mestert, aki hisz munkájában s a hozzáértés odaadását és áhítatát viszi bele. Az emberi élet egyik nagy, ősi mesterségét folytatja lenn a pincében Telkes ur, s Csutora és gazdája, ki-ki a maga módján, érdeklődéssel figyelik a különös tüneeményt, mely világunkban egyre ritkább: egy embert, aki a maga világán belül erősen és biztosan áll a lábán, s ragaszkodik mesterségéhez, melyet ért és jól csinál.

Csutorát persze inkább a szagok ejtik meg, melyek harapnivaló, anyagias sűrűséggel ülepednek Telkes ur műhelyében. A mester az állattal szemben a kissé betanult elnézés és megértés álláspontját foglalja el; kevés hiányzik csak hozzá, s már-már Csutora lelkiüdvéről kezd időnként beszélni. Néha már sopánkodott is a

Teremtő szűkmarkusága miatt, felhánytorgatta a lelketlen élőlények vigasztalan sorát, s perelt az Urral, miért nem adott lelket az állatnak? Az értelmes figyelem, mellyel Csutora a frivol sopánkodást hallgatja, meggyőzhetné Telkes urat panasza ürességéről. — Elég nekünk ez a kis lélek is, — mondja ilyenkor Csutora nevében bucsura az ur, s paroláznak a mesterrel, aki megragadja az alkalmat, mielőtt az Ur áldását kéri a távozókra, hogy valamilyen praktikus kérelmet terjesszen elő, a máriabesnyői csendőrséggel, vagy a házbérrel kapcsolatban, — mert ez is egyik rögeszméje Telkes urnak a többi mellett, hogy Csutora gazdája háziur. A valóságról, mely lesújtóan más, nem is lehet meggyőzni már. Telkes ur süketen ragaszkodik meggyőződéséhez, hogy Csutora gazdája ur pince és padlás fölött, — s ezen a tituluson címezi hozzá élete nagy keserűségével és örök sérülésével. Zombolya házmesterrel kapcsolatban fájdalmas vádjait és panaszait.

Mert a ház másik, Lógodi-utcai frontjának pincéjében is dolgozik egy kézműves, — nem olyan rokonszenves és szagos anyaggal, mint amelyet Telkes ur választott, de annál szenvedé-

lyesebb és mokányabb elkeseredéssel, mintha a vas és acél ellenállását nemcsak testi erővel és kalapáccsal, hanem lényének s jellemének hajlithatatlan dacával kellene megtörnie. Zombolya dolgozik itt, a nyomottkedélyü házmester, lakatos és szerelő, s maga is egyike Csutora nagyvilági barátainak. Különös ember, aki rendkívüli eszmetársításoktól szenved, s ellentétben Telkes ur katolikus sejtelmességével, a magyar kálvinizmus dacos és óvatosan lázadó szelleme él benne. Ősrégi nemesi család ivadékai, aki a házmesteri állást és a lakatosmesterséget inkább csak átmenetileg látja el, négy-öt nemzedék idejére, ő és ivadékai, míg aztán hite szerint valamilyen világrend elébb-utóbb visszaiktatja származása előjogaiba, — ami, sajnos, egyre kétségesebb. Egyelőre még házmester és lakatos; ő is halkán beszél, de suttogása nem emlékeztet Telkes ur sejtelmes, megszállott prédikátori suskálására. Halkán beszél, mintha valamilyen titkot közölné, vagy szeretne közölni — az egész ember nyomott, alacsony, homloka is az, szemei riadtan pillantanak, vállas és zömök természetét erőlködve hordják kurta lábai, arckifejezésében fájdalom és zavar. Suttogva beszél, erőlködve keresi a

szavakat, — képek kinozzák, rendkívüli összefüggések merülnek fel beszéd közben eszméletében, s őt is a nyelv, ez a bonyolult magyar nyelv gyötri és zavarja meg, mint a legtöbb iparost. Az ur száналommal és türelemmel hallgatja, ha összeakadnak, — a legegyszerűbb dolgot, egy csőrepedést, vagy betegséget sem tud közvetlenül előadni, nyelve megbicsaklik, az eszmetársítások előtérbe nyomulnak és bódult körtáncba kezdenek. Zsombolya gyűlöli Telkes urat, — ki tudná elmondani, milyen jogcimen, a kálvinista gyűlöli-e benne a katolikust, az elkallódott ősnemes a parasztot, a lakatos az asztalost, a házmester a legnyomorultabb partájt, — miért, milyen cimen gyűlöli, ki érti ezt? Talán úgy lesz, hogy a gyűlölet, mint a szeretet, nem igényel ürügyet, s az élet egyik önmagáért való, sötét indulata. A zavar és tájékozatlanság, mely állandóan felhőt borít Zsombolya homlokára, talán robbanásszerűen törne elő a szenvedő házmester lelkéből, ha egyszer megkérdezné tőle valaki Telkes ur iránt érzett heves gyűlöletének okát? Valószínűleg álmodnak is egymással, izzadt fekhelyeiken görcsös irtózatban vicsorgatják egymásra álmukban fogaikat, — s ezt nemcsak

amugy felelőtlenül mondjuk, a legujabb orvosi kutatás is alátámasztja fantáziánkat, mert Zsombolya nemrégén genyes foghugyulladást kapott és elvesztette fogsorának egy szakaszát; és szakorvosok jól tudják, hogy e *pyorrhéa*-nak nevezett tragikus inygyenyedés egyik oka a csikorgatás és vicsorgás, melyet a beteg valamilyen kényszerképzet parancsára művel álmában. Szenvedés és fogak csikorgatása tehát, amerre nézünk; álmodunk egymással és elveszítjük a gyűlölettől fogainkat is... Ahogy Csutora életében a nagy, ősi ellenfél a névtelen véreb, néhány házzal arrébb, az elkallódott tárgyak menhelyén, ilyen ellenfél Telkes ur életében Zsombolya. Nem, nincsen „oka“ ennek a gyűlöletnek: a lélek kohójából csap fel, sistergéssel és bűzös szaggal, s pestises lesz leheletétől két ember számára a világ. Messzire vezetne, ha most találgatni kezdenénk, miféle egyensúlyt, erkölcsi vagy anyagi egyensúlyt tart és szolgál az élők világában e homályos erő, a gyűlölet? Telkes ur földi penitenciának érzi ugyan Zsombolyát, de ne kövessük őt e veszélyes területre. Ismerjük be, hogy fogalmunk sincsen az emberi indulatok természetéről, a szakértő is legfeljebb

csak a jelenséget tudja kitapintani, s van valamilyen hártýája a léleknek, melyet a kutatótüvel megsérteni veszedelmes és felelőtlen vállalkozás. Nem szenvedünk-e valamennyien egy-egy ősellenfélttől, kinek oktalan, izzó gyűlölete átkísér életünkön? Telkes ur mindenestre szenved. S talán helyesen gyanítjuk, hogy Zsombolya is.

Elég, ha elmenőben megpillantják egymást az utcán, s már működni kezd ez a gyötrelmes vonzás, mely egymás felé taszítja őket. Nemcsak a szeretetnek, a gyűlöletnek is vannak bilincsei. Természeti tünemény, amint így egymásnak esnek: Zsombolya, kurta és ürge lábszárain zömöken megülve, oldalt csapott kalappal és panyókára vetett kabáttal vállán, a házmesterek lakást hagyja el éppen és mőhelye felé iparkodik, mikor az asztalos kilép a pinceajtón. Kucsában jár és egybeszabott nádrágzubbonyban... Zsombolya nem tehet egyebet, csak megpillantja és máris kiköp. Itt tartanak... Ahogy a szerelmes mindent szeret imádottján, a hibákat is, úgy gyűlöl Zsombolya mindent Telkes uron, külön gyűlöli kucsáját, sötétkék vászonzubbonyát, gyűlöli szakállát, lázban lobogó szemeit, hanglejtését, mesterségét, mindent. Ugy látszik,

minden nagy szenvedély egész embert, teljes odaadást követel; csak a gyávák és közönyösek találják meg számításukat az olcsó csóokban, vagy egyszerű pimaszkodásban. Ahogy így egymás felé merednek, elbűvölten a gyűlölettől, mely életük és álmaik tartalma, lehetetlen nem gondolni a kutyákra, melyeket találkozásnál ugyanez a névtelen, ismeretlen, oktalan erő kényszerít megállásra; remegő és vinnyogó szaglászásra, míg aztán, ok nélkül és vicsorgó fogsorral, boldog dühvel egymásnak esnek... Így állnak Telkes ur és Zsombolya is, dermedten, s nézik egymást. „Ez a pizsok pedig“ — szieszei halkán Zsombolya, s lassan felemeli karját —, „lejön innen.“

A táblákra mutat, melyek a pincelejárót szegélyezik, a gyöngybetűkkel telemázolt kegyes hirdetményekre, melyeknek szövegét isten személyesen sugalmazta Telkes urnak. Mert a táblákat is gyűlöli Zsombolya, féltékenyen, ami természetes. Telkes ur már nem is felel. Kissé oldalt fordul, szemérmes zavarban lehajtja fejét, így várja, hogy elvonuljon felőle a vihar, tulessen kinzóján és a penitencián, melyet isten beláthatatlan szándékkal mért reá. Hallgat és

mintha imádkozna, lehajtja fejét. De nem megy odébb, igézetten áll, a köpést bámulja, melyet Zsombolya foghíjjas inyei közül lábai elé sercentett. Volt egy idő, a gyűlölet kezdődő, első és negédes korszakában, mikor dévajon incselkedtek, a későbbi biztos összeveszés kéjesen boldogító reményében. Ez az idő már elmúlt; a forró, szóttlan szenvedély korszakát élék most. Telkes ur meg sem említi már, hogy táblái a háziur személyes patronátusa alatt állanak, hála Csutora jószágos lelkü gazdájának, aki ebben a finnyás kérdésben csakugyan többször és eredménnyel lépett már közbe a háziurnál. „A táblák maradnak” — felelhetné — „Isten és a háziur velem vannak.” De ezt már sokszor elmondta, halkán, földresütött szemekkel, Zsombolya is tudja jól, hogy csak egy új világrend, valamilyen természeti katasztrófa képes eltüntetni a táblákat a házfalról. Szive mélyén talán nem is reméli már... Csak éppen szól, mert a vágy erősebb, mint a belátás, a vágy, a forró kényszer, fájdalmat szerezni Telkes urnak és megalázni őt! Az asztalos most csakugyan olyasféle módon áll táblái előtt, melyekre felvéste a tiszta élet törvényeit és az igazságot, mint Mózes állhatott táb-

láival kezében a mámoros zsidók előtt. Zsombolya hosszan mered maga elé, megint a nyelv, az eszmetársítások kinozzák, valamilyen végleges, minden összefüggést megvilágító választ keres, mely feloldja őt a gyűlölet görcsös igézetéből s aztán tovább mehet. Nyomothomloku arcán fájdalmas zavar tükrözik, látnivalóan képek és eszmék kergetik most egymást gondolatvilágában, le kell gyűrnie a legyőzhetetlent. „A háziur egy — mondja aztán halkán, inkább csak maga elé, szinte álmodozóan. S mint aki tulesett a görcsös kényszeren, megkönnyebbülten ránt vállával a panyókára vetett kabáton s csaknem jókedvűen siet odébb, a műhely felé; a szögletről még visszanéz, villogó és mohó pillantással s kevés hiányzik csak hozzá, hogy ujjait ajkához emelve, bucsucsókot hintsen Telkes ur felé.

Szenved, mindentől szenved Zsombolya s találkozásai Telkes urral nem is végződnek mindig ilyen görcsöt-feloldó, maradéknélküli csattanóval. Egy képzetcsoport rövid és tökéletes kifejezése még nem szabadítja fel Zsombolya lelkében azt az elnyomott elégedetlenséget, mely kiütöközik járásában, hanglejtésében, zavartfényű szemeknek segélytkérő tekintetében is. Néha, hogy a

lenyuzott képpel éljünk, csakugyan üldözött őzre hasonlít, melyet vicsorgó, kutyafejű furiák falkája kerget. Miért neheztel például a Keleti-pályaudvaron szolgálatot teljesítő kalauzokra? Mert neheztel. Egy ismerős hölgynek adta a tanácsot, aki a Balatonra készült: „A Délivasutról menjen, nagyságos asszony. A Keletinél“ — s hangja eltorzult, kinlódva, nyögve, sejtelmesen folytatta: — „olyan brutálisak a kalauzok!“ Honnan meríti ezt? Felfoghatatlan Csutora gazdája aggodalommal figyeli a két kézműves lelki életét, felkeresi műhelyüket, iparkodik tisztázni és helyükre tenni a makrancos képzeteket, melyek önkényes eszmetársítások formájában kinozzák Zsombolyát; de óvakodik enyhíteni a gyűlöletet, mely ilven szerencsés és kielégítő bensőséggel tölti ki a két férfi lelkivilágát. Tapasztalásból tudja, hogy az ilyen nagy szenvedély néha termékenyítő erejü és meghosszabbítja az életet.

Ez a földszint. Merjünk-e magasabbra tekin-

teni, egy-két emelettel följebb s szemlét tartani az élőlények között, melyek benépesítik Csutora nagyvilágát, a savanyukáposztaszagu, örökké csőrepedéstől csöpögő, népes budai bérházat? Mert az emeletek népe sem kevésbé érdekes, ott is szenvednek egyesek önkényes eszmetársításoktól, oktalan gyűlöletektől, átmeneti vonzalmaktól — de félős, hogy eltévelyegne ez a feljegyzés eredeti céljától, terjengősen szétfolyna a végtelenbe, ha Csutora világát elhagyva, áttévednénk az emberek világába. Maradjunk mégis inkább Csutora körül, a legszűkebb értelemben s ha „nagyvilágot“ emlegetünk, érzük be néhány ismerős laza említésével, kiknek megjelenése érzékenységgel és indulattal töltötte el Csutora rövid ifjuságát. Zsombolya műhelye, ahol fürge facérságban kormos és toprongyos inasok árnyalakjai kinlódnak naphosszat az ellenkező, sivár anyaggal, a fémekkel s maga Zsombolya, amint ingujjra vetkőzve hajol a tűz fölé s alacsony és izmosan, szőrös, meztelen karjaival kalapálja a szikrázó vasat, olyan szenvedéllyel, mintha ilyen módon kikalapálhatná magából mind az elnyomott elégedetlenséget, melyet ismeretlen okokból táplál Telkes ur, a háziur, a partájok, a

világ' iránt, valamilyen mithológiai jelenségnek tűnhet a kölyök Csutora előtt: Vulkánusnak, másodrangu istenfélének láthatja Zsombolyát, mert felborzolt szőrrel, némán az iszonyattól, remegve bámulja órákon át e mesterségbeli indulatkitöréseket, az izzó vasdarab sercenő szikrái feltükröznek a kutya világoskék, ragyogó hártványu szemében, vakkantani sem mer s a borzongás dacára is, mely az alvilági kuckóban szemelláthatóan elfogja, újra és újra visszahuzza a komor tüneményhez valami. Ha elkóborol, gyakran itt kell megkeresnie ebédidő tájban. Jó barátságban élnek Zsombolyával, aki a maga esetlen és ügyefogyott módján gyöngéd az állathoz s szívesen beszél vele. Csutora nyugodtan hallgatja meg, bármilyen rendkívüli, hajánál előrángatott és meglepő is, amit a nyugtalan mester előad — egyrészt, mert minden szót ért s aztán, mert hanglejtése, a szöveg értelemmögötti zenéje neki talán többet is elárul, mint általában az embereknek. Talán, ahogy Teréznek, ahogy sokunknak, úgy Zsombolyának sincsen senkije, akihez olyan fenntartás nélküli őszinteséggel beszélhet, mint Csutorához. S valakinek csak el kell mondani...

Az első emeleten, a folyosó végében laknak „a negyvennyolcasok“. Teréz fejezi ki ilyen kicsinylően és általánosan magát, ha Csutora ellenségeiről, a negyvennyolcasokról beszél — az ur sokáig nem érti, kire gondol s homályosan magyar családot képzel el, nyugalmazott táblabíró, vagy árvaszéki elnököt, aki a kor változó politikai áramlatai között nyugodt pillantással és tiszta szívvel, valószínűleg szakállasan tartott ki a negyvennyolcas történelmi események eszményei mellett; akinek, ha a sajtóra gondol, szabadság jut eszébe s március tizenötödikén burnótszinü felöltőjében virágot visz a Csend-utcai temetőben pihenő névtelen honvédek sírjára. Ilyesmit képzel, mikor Teréz a negyvennyolcasokra panaszkodik; a valóság, mint mindig, tökéletesen más ebben az esetben is, a negyvennyolcasokat, akik a folyosó végében laknak, két nagyon idős hölgy személyében kénytelen megismerni egy napon, mikor Csutora utánakap a fiatalabb szoknyájának. Talán különös, valóságosan multszázadközepi viseletük, talán régies magyar beszédük, de talán furcsa, tiszta, e világban már alig látható, nem is ilyen frivol, hanem igazi olvasókönyvekbe illő anya-leány életük keltette Teréz-

ben a „negyvennyolcas“-képzetet; elég az, hogy e két egymást támogató, gyöngéd, fátyoloskalapu élőlény szenved a házban legtöbbet Csutorától. A kutya tud erről és visszaél együgyű, indokolatlan iszonyatukkal; kamaszos pimaszsággal, egy utcakölyök ordénaré kinzó-kedvével szokott a finom hölgyekre vadászni, lesben áll az előszobában, hogy az elhaladó, törékeny és nyulszivű szomszédok lépéseit vigyázza s átlátszóan rosszindulatu, aljas hörgéssel veti az előszobaajtó rácsos ablakának magát, mikor a roskatag anya lankadó leányával elhalád előtte. A törékeny hölgyek maguk részéről selypítve, sziszegve és asztmatikus szivgyöngeséggel hordják le Csutorát és gazdáját mindennek a világon, a cselédlépcsőn járnak, hogy a pokoli eb dühét elkerüljék s régimódi, levendulaszagu becsmérőszavakkal terjesztenek az ebről és a hozzátartozó családról minden elképzelhető aljasságot a Krisztinában. „De hiszen szabadkőműves is!“ — hallotta őket egy reggel Teréz, amint a délelőtti sétáját végző Csutora láttára a szomszédház egyik fiatalabb évjáratu, talán hatvanhetes lakójának, egy ismertnevű csillagkeresztes hölgynek odaselypítették. Kire értették ezt? A gazdára, vagy

kutyájára? A negyvennyolcasok pipiskés, sely-
pítő, szirupédes panaszhangon terjesztik vádjai-
kat a Krisztinában s Teréz maga is különös,
valószínűleg alantás osztályhelyzetéből fakadó,
ellenséges indulattal emlékezik csak meg róluk.
Csutora persze vadászik a negyvennyolcasokra,
mert érzi fölényét, egy zabolátlan ifjuság nem
nagyon előkelő fölényét a lenge, nőnemű agg-
ságokkal szemben. A hölgyeket félelmük igaz-
ságtalan vádakra ragadtatja néha, az ur kényte-
len egy délután tiszteletét tenni a folyosó végé-
ben, a kétszobás lakásban, ahol anya és leánya
befőttök, egérfogók, horgoltkeretű családiképek
és polituros, almaszagu butorok között élnek,
olyan tájékozatlanságban, mintha csakugyan a
szabadságharc balsikere foglalkoztatná ma is
eszméletüket, kapkodó, sikitozó, ellenőrizhetet-
len tevékenységben, rongyok és vásznak között,
mintha titokban tépést készítenének a kápolnai
csata sebesültjei számára. Az ur látogatása esz-
méletlenségig fokozza sikitozó izgalmukat; fel-
állnak és leülnek, helyel kínálják egymást és a
vendéget, levegőbe kapnak két kézzel, mintha lá-
tomást hessegetnének el, idegesítően, visitva ka-
carásznak s ilyesfélét mondanak: „Ön nem is-

merte Darvayt.“ — „Nem, honnan ismerte volna.“ — „Ah, hagyd el.“ — „A kályhát nem cserélték ki, tanu van reá.“ Mintha bombát hajítottak volna be az ablakon, egyik lábukról a másikra ugrálnak s fecsegnek, lelkendezve, tartózkodással, szemrehányóan, túlaradóan, eszelősen. Az ur zavartan és dolgavégezetlen hátrál. A hölgyek az ajtóig nyomulnak utána, szóhoz sem engedik jutni, s mint a megveszett kanárimadarak, csapkodnak csipkeujjas szárnyaikkal, trilláznak. Az ur izzadtságot töröl le homlokáról, mikor az ajtón kívül kerül, maga sem érti, mi hozta ide, lassan eszmél csak, hogy békét akart kötni Csutora ügyében. A negyvennyolcasok! Hát mindenki bolond ebben a házban? ... — gondolja fejcsóválva, amíg a hosszú folyosón hazatér. Vagy nemcsak ebben a házban? Igaz lenne, hogy egy túlérett civilizáción belül, melyet csak elfojtások árán lehet fenntartani, elébb-utóbb mindenki egy kissé? ... Nem mer választ keresni e kérdésre. Aztán itt lenne még a postás, akit Csutora szeliden, csaholás és bejelentés nélkül bokánharapott — ez a jóindulatu és kövér ember, akit a ronda támadás olyan zavarba hozott, hogy elfelejtett kártérítésre perelni! S ha nem

félnénk, hogy máris visszaéltünk az olvasó türelmével s tilos területekre kalandoztunk, követhetnők egyszer az igazi nagyvilágba is Csutorát, például végig az Attila-utca üzletein, a fűszereshez, ahová Teréz vásárló körútjain betér a kutyával, a keménykalapu, haladó szellemű fűszereshez, aki „bevezette a lugot Budára“, majd később egyszer feleségével Firenzébe utazott s utközben rendkívüli tapasztalatokkal gazdagodott... de ez talán külön regény már s beláthatatlan összefüggéseiben tul is nő az irodalom kerekein.

Nem, térjünk vissza a lakásba, erre az elhatárolt területre, melynek ismerjük méreteit; valószínű szédülést okoz néha, nézni a világ hullámjátékát; maradjunk e kis szigeten, ahol kiismerjük magunkat s nagyjából tisztában vagyunk a tünemények természetével. Különösen, mikor így zajlik odakünn; s Csutora gazdája ezekben az években például nem tud meghatottság nélkül gondolni arra a nagyon öreg berlini ismerősére, aki, a háboru után, soha nem hagyta el Berlin-elővárosi lakását iránytű nélkül, melyet gondosan mellényzsebébe dugott, mielőtt utcára lépett... Maradjunk, iránytű hiányában, a

szigeten: Mr. Bloch tünik még fel ebből az időből egy pillanatra, amint, hetenként kétszer, megjelenik a szigeten, két méter magasan, kopaszon, szegényen és katolikusan, az ajtóban meghajtja fejét, mint egy öreg, szomorú tevé, s megkérdi: „*How are you?*“ és rögtön meg is felel reá ő maga: „*I'm quite well, thank you*“. Nagyon szegény és nagyon öreg, évtizedek óta kóborol a világban, s máskülönben is egészen olyan, mint Fock Phileas. Nem szereti a pénzt, angol létére katolikus, s egyetlen életcélja még, hogy hazájától távol, idegen és barbár városokban, megismertesse a benszülötteket egy angol házaspár példás családi életével, névszerint Mr. Wood-dal, és nejével, Mrs. Wood-dal, s gyermekeikkel, Emilyvel, Maryvel, John-nal és Henryvel. Különös család! Átkozottul rendes család. Mr. Wood szegény, ellentétben Mrs. Wood-dal, aki gazdag, a gyermekek szófogadóak, Mr. Wood erősebb, mint fia, John, ellenben fiatalabb, mint Mr. Smith, aki a multkor látogatóba érkezett hozzájuk, s leült a szalonban a karosszékbe, mely fából készült, s megdicsérte a meleg kályhát, mely nikkeltől, vasból és acéltől készült, ellentétben Mr. Wood kabátjával, mely szövetből

készült. Az ur sokat adna érte, ha egyszer, csak egyszer meg merné kérdezni Mr. Bloch-tól, megcsalja-e Mrs. Wood az urát? ... Dehát ezt nem meri megkérdezni, s Mr. Bloch-tól nem is tudná meg soha. Mr. Bloch jelleme kizárja a feltevést, hogy hirt adjon olyan angol családról, ahol előfordulhat ilyesmi; ha ugyan előfordul egyáltalán, ami erősen kétséges, mert Mrs. Woodnak van ugyan két karja, két szeme, két füle, tíz kezujja és tíz lábujja, de egyebe aztán nincsen, legalább is Mr. Bloch nem tud róla. Emily és Mary néha sétálni mennek, amíg John és Henry otthon végzik iskolai dolgozataikat; Mr. Wood az üzleti világban dolgozik, de este ujságot olvas. Esztendőök óta megy ez így, néha felgyujtják és néha lecsavarják Woodék a villanyt, s néha észreveszik, hogy az asztal nagyobb a széknél — de ez a felfedezés már ünnepnapnak számít ugy Woodék, mint Mr. Bloch életében. Csutora számára inyenc falat Mr. Bloch, mert szaga van. Nem lehet tudni, milyen a szaga? Valószínűleg csak angol, öreg és puritán, de Csutora különös kedvét leli Mr. Bloch kabátcsücskében és nadrágszárában, melyek szövethől készültek, ellentétben az asztalterítővel, mely vászonból, s a hamu-

tartóval, mely rézből készült. El sem lehet figyel-
mesebb pofát képzelni, mint amelyet Csutora
vág, mikor Mr. Bloch érett megfontolás után
például váratlanul ezt a finom megfigyelésről ta-
nuskodó, meglepő kérdést teszi fel: „*The table
is bigger than the chair, isn't it?*“ Farkát csó-
válva, boldog elégedettségtől sugározva lesi Csu-
tora Mr. Bloch ajkán a szavakat, fogait muto-
gatja és röhög, olyannyira tetszik neki, hogy az
asztal nagyobb a széknél, s hogy a kávé tejből,
cukorból és kávéból készül, az ember nem hinnél
Szegény, tisztaszivü, öreg Mr. Bloch, akinek már
mindenre csak kész meghatározása és mosolya
van! — talán elájulna, ha valaki egyszer illetve-
nül megkérdezné tőle, miből készült a világ?
Csutora is láthatóan szereti Mr. Bloch mo-
solyát, mely megvilágítja husból, vérből és ideg-
ből készült arcát, s világoskék szemeit, melyek
a látás céljaira szolgálnak. A családi élet mele-
gét Mr. Bloch természetesen csak az eszményi
Wood-házaspár társaságában élvezi; talán, mert
bölc. talán, mert mégis tud valamit Woodékról,
amit nem ad elő. Csutora mindenesetre az ajtó-
hoz kíséri, s derüs farkcsóválással bucsuzik tőle,
mikor Mr. Bloch azzal a teveszerű bólogató gyen-

gédséggel magyarázza neki, hogy ő a *dog*, mely szőrből, husból, véredényekből készült, feladata a házőrzés és hűséges barátja az embernek, mint ezt a *fourth lesson*-ből tudjuk. Hetenként kétszer is elismétli e megállapításokat bucsura az ajtóban Mr. Bloch, éneklő és lassan tagolt angol-sággal, s várakozóan pillant le a növendékre, várja a választ. Soha, egyetlen hangot sem felel Csutora. Hiába kórholja az ur, hogy mi lehet már egy nyomorult magyar kutyából a világban, ha nem tanul meg angolul, hiába tárja elébe, hogy békebiró lehetne még valamikor Amerikában... Nem, soha nem fog megtanulni a sült-paraszt Csutora angolul. Mr. Blochnak is ez a véleménye: semmi, de semmi remény, hogy valaha is vigye valamire Csutora a nagyvilágban.

ANALIZIS

Talán azzal kezdődött, hogy egy napon egy vidéki ur, aki értett a kutyákhoz, ezt mondta: „Fantasztikus dög“. Pontosabban így mondta: „fántásztikus“, — s aztán szünetet tartott, mintha megijedt volna a hangsulytól, ahogy válogatás nélkül tett fel ékezetet minden magánhangzóra. Teáscsészével kezében ült, társadalmi egyenruhában, finoman és vidékies gráciával, s elhülten szemlélte Csutorát, mely akkor már harmadnapja csaknem megszakítás nélkül ugatott. „Ne vegye rossz néven, nagyságos asszonykám“, — így mondta, s élvezet volt hallgatni, milyen lelkiismeretesen teszi fel az ékezeteket — „de én ilyen kutyát még nem láttam. Fántásztikus.“ Teli szájjal beszélt. Csutora a kályha mögött ült, mint abban az időben mindig, ha idegen érkezett; de máskor is, ha megbántották, ha rászóltak, ha nem vitték sétálni, amikor ő akarta, ha

a társalgás neki ellenszenves területen csergedezett, bemászott a kályha mögé, fejét dugta csak ki a zöld cserép mögül és rövid megszakitásokkal, órákon át csaholt. A látogató, aki nomád vidéki életében gyakran érintkezett kutyákkal, oly szakszerűen hallgatta ezt az ugatást, ahogy orvos hallgatja a beteg tüdő zörejeit, kissé oldalt hajtott fejjel, összeráncolt szemöldökkel, s fejét csóválta. Rendkívüli düh van ebben a kutyában, mondotta. Rendkívüli düh!... Hány hónapost most? Hét?... Csodálatos. Asztalra helyezte a teáscsészét, mindenki megkönnyebbülésére, mert hosszabb ideje tartotta már a csészét aggodalmat keltő, vidékies zsureleganciával nagy, vörös kezei között, s rövid, kinos és szakszerű előadásba kezdett, azzal a brutális, talán felesleges őszinteséggel nevezve meg a tényeket, ahogy csak a szakember tud jelenségekről beszélni. A kutya soha nem volt puli, állapította meg előjáróban. Anyjának talán volt itt-ott köze pulihoz, mit lehessen tudni, s a feje kétségtelenül pulifej, bár kissé hosszukás s nem elég szőrös. A fehér folt mellén akkor is gyanussá teszi, ha valóságos puli, de erről, nyomatékkal ismétli, szó sem lehet. A puli fehér, vagy fekete, igaz, ha-

mar őszül, de foltjai nincsenek soha, s ha néha elő is fordul ilyen hiba, azt sürgősen „ki kell kiküszöbölni“. Így mondta. „Kiküszöbölés“ alatt természetesen a sintért értette, a szakember kegyetlen közönyével, aki egy elv, vagy ideál védelmében könyörtelenül veszi igénybe a végső eszközöket is. De ha el is tekintünk a fehér folttól, a kutya máris magasabb és testesebb, mint a pulik általában, s lábainak izmos alkata után ítélve nagyra fog nőni, talán komondor-nagyságu is lesz egy napon, senki nem mondhatja meg előre. De az is lehet, hogy nemsokára megáll a fejlődésben. Mindenesetre nagy kutya lesz belőle. Siralmas keresztezés, s mellékesen volt benne puli is, ez minden. Az ilyen kuvaszok persze általában kedveltek, mert értelmesebbek, mint a tiszta fajták; a keveredés feljavitja a szellemi képességeket, mint tudjuk, de károsan befolyásolja a jellemet, s a keverék-kutyák tehetségek és mulatságosak ugyan, de a legnagyobb mértékben alattomosak. Hűséget nem ismernek, harapósak, nemritkán fellázadnak még gazdájuk ellen is, s egy kutya részéről körülbelül ez a legaljasabb, amit elkövethet, olyasféle bűn, mint az emberek világában az apagyilkosság, talán még

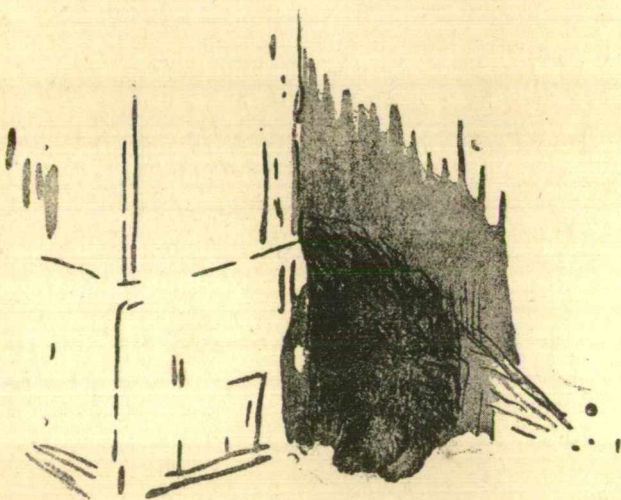
rosszabb. Ennyit a kuvaszokról. Ami már most ezt a példányt illeti, mely itt vicsorog a kályha mögött, kénytelen bevallani, hogy ennyi és ilyen makacs dühöt kölyökkutyában nem is látott még, — tessék megnézni, csaknem félelmetes, amint ok nélkül vicsorog, morog és hörög itt a kályha mögött, lelkemre, már mint a vidéki ur lelkére, csak a moziban látott még ilyesmit, s akkor is „*A sátán kutyája*“ volt a címe. Tessék megfigyelni, amint kimutatja rózsaszín inyét, hatalmas szemfogait, egész, beretvaéles, hófehér fogsorát, szemei szikrát vetnek a gyűlölettől, vonít és kevés hiányzik csak hozzá, hogy a társaság valamelyik tagjára vesse magát... Jó lesz tudni rajta, csak annyit mondhat, ez a kutya mérges és gonosz, vannak ilyen kutyák, egy napon megharapja még a hölgyet, ok nélkül megdühödnek, s aztán nem lehet többé bizni bennök, sintér kell az ilyeneknek, nem meleg párna és leves... Fántásztikus.

Igy beszélt, állandó ékezetekkel, kissé monoton hangon, de őszinte felháborodással, s akik jelen voltak, elkomorodva hallgatták az orákulomot, mert olyan embertől származott, aki vidéki magányában ritkán beszél csak, ismeri a

szavak értékét és felelősségét, s főként ért a kutyákhoz. Még Csutora is elhallgatott, felhagyott egy pillanatra a háromnapos, országos ugatással, s védett helyzete dacára is támadó hangnemben, de halkabban morgott, majd egyidőre el is csendesedett. Kutyák nagyon pontosan tudják, mikor esik szó felőlük az emberek között, akkor is, ha nem intézik közvetlenül hozzájuk a beszédet. Csutora figyelt és ámult, majd rövid szünet után, mint aki mindent megértett végre, panaszos vonításban tört ki. Talán fájlalta, hogy anyjának itt-ott volt csak köze pulihoz, ami fiatal kutya számára feltétlenül megalázó és fájdalmas is lehet, talán zagyva eredetének és gonosz jellemének feltárása keserítette el: panaszosan üvöltött, ahogy rosszhiszemű süvölvények, gonosz kamaszok szoktak, kétszinüen, elmondhatatlan önsajnálattal. „Korbácsot neki!” — mondta a szakértő, s aztán pillantásra sem méltatta tovább.

Korbács nincs a házban, s Csutora tovább csa-holt, napokon át, különösen, ha gazdáját pillantotta meg; így kezdődött. Az ur magába szállt. „Valahol vétettem ellene”, — hangsúlyozta a hölgy előtt is — „a kutya tudja, miért gyűlöl, talán jellemhibát érzett meg rajtam, sajnos, te-

litve van jellemem hibákkal. Talán feltűnt neki, hogy ellenkezést kell legyőznöm, mielőtt barátságomba fogadom, s ezért gyűlöl most és megvet.“ Ostobaság, mondta a hölgy, elég szigoruan. A kutya keveset eszik, sétáin is kedvetlen, ennek csak két oka lehet: büntudatot érez, vagy giliszták bántják. „Giliszták!“ — visszhangozta lelkesen az ur. A kutyát rögtön megfigyelés alá vették. Mindenki örült, hogy esetleg giliszták bántják Csutorát, a kifejezés valahogy szakszerűen hangzott és divatosan, minden valamirevaló kutyának akad gilisztája időnként, az előkelő

kutyabetegségek egyike ez, olyasféle, mint az emberek világában a vakbélgyulladás. A „bűntudatra“ nem mert kitérni az ur s erre jó oka volt, mint azt később látni fogjuk. De mint mindig, ebben az esetben is megmutatkozott, hogy a nők értesültsége az élet dolgaiban közvetlenebb, ösztönük biztosabb; mert mikor buzgó és lelkiismeretes ellenőrzés sem fedezett fel gilisztákat Csutorában, s a kutya rosszkedve, étvágytalansága, félreérthetetlen dühe fokozódott, különösen az ur irányában, s már-már komolyan foglalkozott a háznép a gondolattal, hogy Csutorát falura küldik, hátha jót tesz a levegőváltás idegeinek: egy reggel megtalálta Teréz a fürdőkád mögött az ur teljesen szétrágott, régi házikabátját, s a büntudat-elméletet igazolták a tények. Különös, aprólékos gonddal rágta bele Csutora az ur házikabátjának oldalába Nagy-Magyarország térképét, a régi, Kogutowitz-féle iskolai atlasz terjedelmében, rendkívüli figyelemmel és aprólékossággal, s a legszebben talán Lika Krbava s a hozzátartozó Karszt-részlet ábrázolása sikerült. A ronggyárágott kabát vad, falánk, mohó rágási-kicsapongások nyomait mutatta, s mikor Teréz szótlantul, olyan szótlanság-

gal, melynek néma bensősége minden vádbeszédnél ékeőbb, a dühös kutya elé tárta a bünjelet, Csutora felszabadult, önvádló, megkönnyebbült csaholásban tört ki, mint aki végre tulesett a büntényt követő lappangás, rejtőzködés időszakán, s a bizonyítékok sulya alatt összeroskadva lehajtja fejét és ezt suttogja: hát igen. A nagy orosz regények jeleneteire emlékeztet Csutora beismerő, hosszú, lelkes csaholása a bünjel fölött. Orosz gyilkosok mondják így: „Én voltam, batuska, köpj szemem, ne sajnálj, én voltam, én öltem meg anyádat és apádat, mert az ördög szállt belém, aljas vágyaim kényszerítettek, én vagyok az emberiség legalja, köpjél csak, rugjál, ne sajnálj, nem érdelek én kiméletem.“ Ami persze a legkényelmesebb. Az ur is megkönnyebbülten veszi tudomásul, hogy a kutya nem gazdája valamilyen jellemhibáját gyűlölte meg, csak éppen a kabát tulajdonosát ugatta, heteken át, naiv és önmarcangoló büntudattal. S csakugyan, ettől a naptól Csutora kiadta mérgét, megint kedves, barátkozik és udvarol a maga nehézkes, esetlen kuvasz-módján; csak néha kezd morogni, ha megpillantja az urat és eszébe jut büne. A hölgy diadalmasan terjeszti meg-

felelő körökben büntudat-elméletének sikerét... de hiszen éppen erről az elméletről kell még néhány szót ejtenünk.

Örökre titok marad, miért érzett Csutora éppen a házikabáttal kapcsolatban ilyen heves büntudatot? Nehéz megérteni, miért érzi egy fiatal kutya tilalmas és bűnös cselekedetnek alkalmasan azt, amit más esetben lelkiismeretfurdalás nélkül követ el, miért érzi tilalmasnak éppen a házikabátot, mikor soha nem tiltotta el senki, hogy rágjon, amennyit jólesik, butort, párnát és könyveket? S máskülönben sem ismer tilalmakat, az ős-lény felelőtlen szabadosságával jár és kel a lakásban, s csinál, sőt odacsinál, ahogy és ahová jólesik neki. Miért éppen a házikabát ürügyén érzett büntudatot? Miért nem érzett önvádat, mikor megette János vitéz partitúráját, a hölgy nyári cipőit, két diványpárnát az ebédlőben, s egy Lehmann nevű fiatal angol írónőnek „*Dusty answer*” című, nagyon kellemes regényét? Miért rág meg vigan és elfogulatlanul mindent, ami fogsora-ügyébe akad, hiszen a háziak is támogatják elnéző jóindulattal kicsapongásait, mert a kutya most vesztette el tejfogait, s az új, férfi-fogsor élet le kell koptatnia szegénynek

valahol, — s miért torpan meg éppen Nagy-Magyarország térképének jólsikerült másolata fölött, melyet annyi gonddal és látható kielégüléssel rágott bele a házikabátba? Ettől a perctől kezdődik az a különös elhidegülés a kutya és az ur között, egyelőre csak a kutya részéről, s az a sajnálatos változás Csutora jellemében, mely később olyan tragikus, jóvátehetetlen szakításra vezet. Az ur mentegeti a kutyát, minden megértése az állaté, mert tudja, hogy mindig azt gyűlöljük legjobban, aki ellen vétkeztünk. Minden módon iparkodik meggyőzni a kutyát, hogy büne feledésbe merült, teljes bünbocsánatot nyert, tessék, rágjon, ha kedve tartja. Csutora rág is, amennyire tőle telik, gyermekkorából megőrzött még bizonyos vonzalmat a nyomtatott papiros iránt, szívesen rág meg könyveket, különösen angolszász íróktól, s ebben gazdája akadályozza legkevésbé, aki már régen reábizta és felhatalmazta, hogy rághat zavartalanul annyi szerzőt, amennyit akar. Így rágta át magát, elég jókedvűen, Wellsen, de általános meglepetésre fanyalogva hagyta ott Dickenst. Izlésekről nem lehet vitatkozni. Igazi gyönyörűséget persze mégis csak a szőnyegek nyújtanak, könnyű vele-

érezni, mikor játék és velőcsont-rágás ürügye alatt, óvatlan pillanatban, mellékesen belerág egyet a szőnyegbe, a szó igazi értelmében félre-rág, ahogy mi emberek gyenge pillanatokban félre-lépünk, s aztán ártatlan pillantással néz maga elé és odébb kullog.

Nem lenne olyan nagy baj az sem, ha rág, — csak ne viczorogna közben olyan büntudatosan! Hetek mulnak el így, s lassan már igazán hasonlít azokra a nagyon kellemetlen emberekre, akik büneiket fenhéjazó mellveregetéssel hangoztatják, abban a hiszemben, hogy ez a kétes és gyanus őszinteség egyben feloldozást is jelent. Csutora ártatlan és jószándéku lélek, s ha ok nélkül morogni kezd, biztosra vehetjük, hogy a lelkiismeret furdalja, az önvád készíti reá, hogy elárulja és feljelentse önmagát, s néhány nap múlva a fürdőkád, vagy a kályha mögül csalhatatlanul előkerül egy ronggyá marcangolt kalap, vagy döglött napernyő csontváza. Soha, senki nem gyanusítaná Csutorát, mikor kalapok, vagy angol szerzők művei hiányoznak, ha ő maga nem vádaskodna ügyeiben, kellemetlen, idegesítő, fogvicsorgató beismeréseivel. „Nézd“, mondja neki gyakran gazdája, „bünözz, rágjál,

rágj félre, amennyit akarsz, — de hallgass. Az nem jó módszer, az a híres őszinteség. Az emberek megunják. Én is megkiséreltem. Nem bírják el. Egy napon komisz lesz az ember, aljas és titoktartó. Rágj félre, de kussolj. Nem éppen előkelő dolog ez, de ha egyszer nem lehet másként, s az élet sem előkelő! Azért, mert te szenvedélyes rágó vagy, ne keserítsd el környezeted életét. Rágjál és hallgass...“ De Csutora orosz lélek, vádolja önmagát, a ház időről-időre visszhangzik morgó beismeréseitől, s néha csakugyan félelmetes, amint rossz lelkiismerettel vicsoritja fogait, idegent és ismerőst egyformán megugat... ó, milyen kedélytelen vagy, milyen unalmas ez a neme az orosz irodalomnak!... — mondják a háziak.

Valahogy így kezdődik, minden elhidegülés így kezdődik, kis hibákat gyűlölünk meg egy jellemben, észre sem vesszük s egy napon idegenek, másnap már ellenségek vagyunk. „Talán mégis beteg“ — mondja óvatosan az ur s elhatározzák, hogy egészségügyi oltás ürügye alatt orvoshoz viszik a kedélybeteg, embergyűlölő Csutorát. A hölgy vonul el vele a telefonkönyvből megtudott első, ismeretlen címre s órák

mulva tér csak leverten haza. Állatorvosokkal, hármily kitünően értik is különben mesterségüket, hasonló a helyzet, mint órással: aki egyszer elkezdett velük, csak nehezen szabadul s nem lehet egészen pontosan tudni, mit csinálnak titokban a kezelésükre bizott jószággal. A látogatás az állatorvosnál mindenekelőtt azzal kezdődött, meséli később a hölgy, hogy Csutora az orvos ajtajában megszőkött. Az idegen ház népe, az orvos, a hölgy, egy arrajáró postás negyedórán át üldözték lépcsőn le és föl a teljesen megvadult páciens, melyet végül is a postás fogott el s a lépcső aljában a hölgy karjai közé nyomta. A vonító, rugkapáló s már egyáltalán nem pehelysúlyu beteget ölében cipelte fel aztán a hölgy a harmadik emeletre, a kárörvendő s főként irodalmilag művelt állatorvoshoz, aki olvasta a modern szerzőket s Csutora gazdájának egyes műveit is, a kutyáról keveset kérdezett, de rendkívül kíváncsian tudakolta, hogy lehet-e egyáltalán és ha igen, mennyi pénzt lehet irodalommal keresni? A hölgy, miután óvatosan lehangolta a tudóst s értésére adta, hogy férje Homerosz módjára vidéki városok piacterein hősi dalokat énekel naturáliák ellenében, óvatos

kérdéseket intézett a szakemberhez, van-e lelke az állatnak általában s ha igen, el szokott-e borulni ez a lélek? A szakember kitérő választ adott; mindenesetre beoltotta veszettség ellen Csutorát. Talán van lelke az állatnak, úgy általában, mondotta, de ennek a példánynak csak igen kevés jutott belőle. Az ilyen ellenkező, vonító és morcos ebekkel, melyek még csak tiszta fajhoz sem tartoznak, kár vesződni; mégis, mit fizetnek a lapok egy tárcáért? — kérdezte melékesen és közlékenyen, mikor Csutora hasába nyomta az injekciós tűt. Kevesebbet, mint például egy veszett ló kezeléséért, felelte ingerülten a hölgy s a nagy élmény iszonyatában elcsendesedett, remegő és gyermekesen panaszkodó Csutorát karjába fogta és hazatért vele, hogy aztán még hosszan adjon elő az orvosokról, a kutyákról, az állatok lelkéről általában s az állatorvosokról különösen.

Csutora párnáján fekszik, lázas szemekkel, a kályha mellett, hallgatja a hölgy előadását s minden testi rosszérzése dacára figyelmesen emeli néha fel fejét, mintha tanuságot tenne, hogy minden így történt, elég gyalázat. Az oltószerűm öklendezésre készteni, tojással és ko-

nyakkal táplálják két napon át, aztán nem lehet tudni, milyen egyéni therápia sugallatára, elviszi a hölgy a belvárosi kutyafürdőbe, hogy megfürdesse. Csutora gyanutlanul lép be a maró, lugpárakkal és ingerlő kutyaszaggal telített homályos helyiségbe, jóindulatúan és epekedve közeledik egy fülignedves, didergő foxihoz, mely a légfütőttest közelében szárad dideregve a fürdő után, csuromvizesen s időnként percekig tartó, hisztérikus berzenkedéssel rázza le magáról a vizet, görcsben vergődve, mintha megvillanyozták volna. A légkör tetszik neki, mert sokféle szag fogadja. De mikor az ápoló hivatalos udvariassággal kezelésbe veszi s gyakorlott mozdulatokkal nekilát, hogy bekösse a kutya száját, gyanut fog, vészes hangokat hallat, gyáván menekül a hölgy szoknyája mögé 's mikor látja, hogy semmi nem segít, támadni kezd. Olyan dühhel támad, hogy nemcsak az ápolók s az ügyeletes orvos, de a jelenlevő kutyák is iszonyodva hallgatják — a csuromvizes foxi, egy finom és bánatos pofájú borzeb, egy éhenkórász orosz agár elképedve veszik tudomásul Csutora tiltakozását s aztán, mint akik végre siralmas földi helyzetük valóságára ébredtek, maguk is

panaszos vonításban törnek ki. Mint valamilyen megvadult agitátor, hörög és lázit Csutora, a finyás és gyámoltalan ebeket felvilágosítja osztályhelyzetükről s a gyalázatot, melynek áldozatai a kizsákmányoló, uralkodó osztály, az emberek részéről, durva szószátyársággal tárja társai elé. „Ezt a dögöt!” — mondja fejcsóválva az ápoló. Valahogy nehezen mégis lefogják, pofáját lekötik s a rugkapáló fenevadat bemártják a melegvizes hordóba. Pillanatra merül csak el a langyos elemben, pillanatra csapnak össze feje fölött a hullámok, de mikor az ápoló elfordul, hogy szappant keressen, tömzsi és idomtalan testalkatát meghazudtoló ruganyossággal repül elő a hordóból, át az ápoló válla fölött s száguld körül a szobában, rázza és csapkodja bundájából a vizet, amíg állat és ember teljes zavarban, felháborodottan menekülnek előle. Viselkedése oly türehetetlen, hogy az ápoló, aki zord mesteriségében megélhetett már ellenkező és makacs kutyákkal botrányokat, vonakodva eláll Csutora további fürdetésétől. Ugy is kell elvinni, szégyenszemre, mosatlanul, víztől csöpögve, egy taxiban s a menetet a fellázított kutyák felháborodott kórusa és a dühös ápoló átokszavai kísé-

rik... Izgatottan, halálrasértve, panaszosan adják elő odahaza mindketten, a hölgy és a kutya, a történeteket: Csutora továbbugat napokon át, dühroham ejti meg, ha a fürdőszobában valaki kinyitja a csapot s lassan, óvatos célzásokkal, egyelőre csak nagy általánosságban, felmerül a szükségessége valamilyen rendszabálynak. Még nem szánták el magukat, de az ur óvatosan ajánlkozni kezd, hogy az éj leple alatt vissza-lopja a kutyát az Állatkertbe.

Igy állanak a dolgok, mikor egy napon, szerencsére, látogató érkezik, egy már nem fiatal, vörösszőke hölgy, aki megállapítja, hogy a kutyának szorongásérzete van s komplexumok ki-nozzák. A látogató a Krisztina-negyedet övező szelid dombalakulatok egyikéről érkezik, ahol, egy bérház második emeletén, hivatásszerűen foglalkozik az emberi lélek buvárlatával, egy-szóval analitikus. Barátnő álarca alatt közele-dik, mint ahogy ez általában bevált módszer s látogatások örve alatt terjeszti a Krisztinában az analízist — Csutora és az ur egyhangu gyanak-vással fogadják, mert tudnivaló, hogy e súlyos járvány csirahordozói nem kimélnek se barátot, se ellenséget s a legjobb családokban lerakják

petéiket, melyekből aztán kikél a komplexum. Alig lép be a szobába, egy idegen lakásba s a tárgyak, szavak és mozdulatok értelme és rendeltetése jelenlétének hatása alatt rögtön megváltozik. Ahogy meghallgat valamilyen közlést, ahogy pillantást vet egy élőlényre, ahogy előretolt alsó-ajakkal, mereven néz egy pontot a falon, miközben a hölgy, vagy az ur Csutora rosszkedvéről mesélnek neki s aztán röviden biccent, szárazon köhint s barátságosan, türelmesen ad választ, olyan ember modorában, akit nem lep meg semmi, előre várta ezt a panaszt, tudja okát s tudja reá a gyógyszert is, csak éppen nem szólhat, míg erre külön fel nem kérik — mindez csalhatatlanul zavarba hoz és aggodalommal tölt el kevésbé gyanakvó kedélyeket is, mint amilyenek Csutora és az ur. „Szóval ugat?” — kérdi nyájasan és komolyan s bólint. Ezzel azt akarja mondani: „Igen, természetesen ugat, ezt így is vártam.” Kis szünet után ezt a kérdést intézi a hölgyhöz: „Nem vetkőztél előtte néha?” A hölgy zavartan keresgél emlékei között, de az ur elébevág és megjegyzi, hogy ő maga részéről gyakran vetkőzött Csutora előtt. „Ah!” — mondja elégedetten a hölgy. „És ak-

kor... látta önt pongyolában? Gyakran? Mikor még egészen kicsi volt? Mondjuk párhetes?" Mindezt halkán kérdi és nagyon komolyan. Ugy látszik, fontos minden részlet, azt is szeretné tudni, nem tartózkodott-e Csutora véletlenül a fürdőszobában, mikor a hölgy, vagy az ur fürödtek? Biztos nem?... Gondoljanak csak utána! A hölgy és az ur elmerengenek. Titokban szemérmes pillantásokat váltanak, aztán mindketten lesütik szemeiket. Lehet, könnyen lehet, feleli sietősen a hölgy helyett is az ur, a lakás kicsi, a kutya állandóan itt ténfereg a szobákban, nem lehetetlen, hogy néha bemászott a fürdőszobába is, amikor fürdött valaki. Miért tetszik ezt kérdezni?... — „Semmi“ — feleli az analitikus hölgy jóindulatúan s könnyedén elmosolyodik. — „Éshát pongyolában... szóval látta önt pongyolában a kicsi?“ firtatja aztán mellékesen. Pongyolában?... Az ur elgondolkodik. — „Mondjuk gatyában“ — feleli aztán büntudatosan. Igen, pontosabban így mondhatná, Csutorának módja volt gazdáját gatyában látni, kiskorában is, későbben is, reggel, öltözködés közben vagy este, vetkőzésnél. Igen, gatyában biztosan. Miért fontos ez?...“

Ó, csak úgy kérdi. Hallgatnak. „Azt mondja, gatyában“ — folytatja később és biztatón bőlint, meghitten. — „De miért mondta most azt, hogy gatyában? Körül is irhatta volna, nem? Nos, nincs semmi baj, egy kis exhibicionizmus.“ Most már fölényesebben beszél. Időnként elmosolyodik. Mikor Teréz a szobába lép és megkérdi, főzzenek-e szilvakompótot a vacsorához, diszkrétén másról szólal meg a vendég, mint aki nem akar cinkosa lenni a háziak legkinosabb családi titkának. Vörösen és soványan ül, halkán beszél, nagyon mély hangon, fürkésző és jóságos pillantással, állandó helyesléssel és bátorítással hangjában, mert mindent tud, sőt azt is tudja, miért kell szilvakompótot főzni vacsorára s azt is, mi lesz a következménye mindennek, ha idejekorán nem mennek valamennyien, a háziak, Teréz és Csutora is analízisbe. Halk, mély hangja s ahogy beszédközben kissé előrehajol, elnézően jóságos mosolya, türelmes pillantása, mindez csupa bátorítás. „Csak mondja ki“ — erre biztatnak pillantása, modora és szavai — „csak ne fojtsa el, mondja ki bátran. Tehát szilva... Nos?... Dehát miért nem?... Szil... No, bátran... Amiért a szilvának olyan

különös formája van? ... Nem tesz semmit, mondja csak ki." Mindez kissé feszélyezően hat arra, aki még nem szokta meg, így elsősorban Csutorára. Az ur nehezen leplezett türelmetlenséggel hallgatja a vendég jószágos és megértő előadását. Nem lehetetlen, mondja az analitikus, azon a rendkívül közvetlen hangon, ahogy una-lomig ismert tudományos magátólértetődéseket ad elő szakember a laikusoknak, nem lehetetlen, hogy a kutyának egy kis Oedipus-komplexuma van; kutyáknak általában Oedipus-komplexumuk van gazdájukkal szemben, aki az apát helyettesíti gondolatvilágukban, mint a primitívek-nél a nagybácsi; ő, ez közismert és természetes; s ha a gazda elköveti a hibát — valószínűleg nem ok és cél nélkül — hogy a fiatal kutya előtt hiányos öltözetben mutogatja magát, az Oedipus-komplexum bekövetkezik az állatnál. Csak jelképesen, magától értetődik. Tekintettel arra, hogy az Oedipus-komplexum minden emberi kultúra eredetének oka és alapja, igazán kevés választja csak el a kutyát attól, hogy egy napon két lábra álljon, beszélni kezdjen és analízisbe menjen.

Ezt csak bevezetőnek mondja, inkább tréfásan és mellékesen. A kutya ideges és szorongó

viselkedésének oka természetesen nem titok előtte. A kutyát vágyak kinozzák, melyeket mesterségesen elfojtott benne a nevelés. Nem lehetetlen az sem, hogy kasztrációs komplexuma van — folytatja felcsillanó szemekkel — mert hiszen, mint a legtöbb kutyának, ennek is levágták a farkát. Hogy ennek nem vágták le? ... Kár. A legtöbb kutyának kasztrációs komplexuma van. De mégis, miféle vágy lehet az, melyet a nevelés elfojtott Csutorában? ... Erre a kérdésre elég pontosan meg tud felelni. Mindenekelőtt természetesen a sexuális vágyak. Nem vették-e észre a háziak, hogy a kutya állandóan szaglász, fürkészkedik s ha az utcán kutya jön szemközt vele, azt rögtön megszaglássza, mégpedig, feltűnő módon, általában nem homlokcsók az, melyet a kutyák váltanak? Az állatot már korán, egészen korán, kéthetes korában is kinozzák a sexuális vágyak; természetes, hogy most, nyolchónapos korában, egyébre sem gondol. — „Igaz ez, Csutora?“ — kérdi bizalmasan, csendesen az ur. — „Mert nyolchónapos korodban reádjött a kandüh, adjalak most négy évre karakteranalízisbe? ...“ A hölgy jóságosan mosolyog és tovább tanít. Valószínűleg elfojtották a

kutyában az ajándékozási vágyat is, a jóság, a szeretet kimutatásának szabadságát, állapítja meg. A kérdésre, hogyan érti ezt, türelmesen, de vállaltvonva feleli, hogy a kutya szeretetből akarja megajándékozni gazdáit ürülékével, az egyetlen valamivel, amely fölött önkényesen rendelkezik; ha reászólnak és megtiltják, hogy akárhol, például az ágyban, vagy egy karosszéken ott felejtse gyöngédsége jeleit, ezt a *spendè-t*, mint a hölgy mondja, ugy ennek a kutya idegéletében mély nyoma marad. Nem lehetetlen az sem, hogy az elfojtás már mélyebbre hatolt s szeméremből elfojtott *flatus* kinozza és ingerli a kutyát. Talán, ha naponta félórahosszat beszélgetne az állattal valaki . . . őt, a maga részéről, tulságosan igénybe veszik már páciensei, de ismer egy hölgyet, aki nemrégén gyógyultan került ki analizisből s most természetesen tovább analizál, nagyon szép sikerei vannak. — És szárazat köhint. És megértően, biztatóan mosolyog. Nincs semmi baj. Az ur ugyan elhizott kissé utólsó időben, meg kell mondja; ennek természetesen nem átöröklés, hajlam, rossz mirigyműködés, bő táplálkozás, kevés mozgás, sok ital és általános lustaság az oka, hanem valami

egészen más; a kövér emberek boldogtalanok és zsirpáncéllal vértetik magukat a világgal szemben; lenne ugyan egy mód a fogyásra, nem nagy dolog, négy-ötéves analízis valószínűleg segítene; mindenesetre megemlíti ezt. És elmegy.

És jön és megy, s a legnagyobb zavart hagyja maga után — zavart és tájékoztatlanságot. Mit lehet itt tenni? Nem sokat. Mert alig megy el az egyik, máris csenget a másik, sokan vannak, s négy-öt év előtt valamennyien nagyon rosszul érezték magukat, de aztán analízisbe mentek, s most már csalhatatlanul tudják, miért érzik változatlanul rosszul magukat? Jóságosan és elnézően mosolyognak, ha valaki szavakat ejt ki előttük, mint „pacsirta“, vagy „kőszikla“, vagy „asztalláb“, vagy „rántotta“, mert tudják, amit a másik nem tud, hogy az asztalláb erotikus jelkép. Beteg férjeiket, akik nem hajlandók analízisbe menni, szelid kitartással terelik az analízis felé, jósággal és megértéssel, betegápoló nővérek ernyedetlen odaadásával. S egyik megkapja a másiktól, mert ragadós. S mind jóságosak és bölcsék és türelmesek, csak Csutora nem bírja el őket, morog, elvonul közelükből és vicsorog, amit gazdája sem tud egészen rossznéven venni

az állattól, s titokban uszítja is, ne fojtsa el magában véleményét az analitikusokról. S a hölgy buzgó zavarban veti magát ilyen látogatások után a latin szótárra, kutat az „e“, az „f“, s a többi betű között, s mindig meglepi az, amit így talál és megfejt. Hangosan mukkanni, Csutora kivételével, természetesen nem szabad senkinek, — mert ők tudják, az analitikusok, mit jelent, ha mukkan valaki! Azt jelenti, hogy szeretne analizisbe menni, de nem mer... Ah, mindent tudnak, előre és visszafelé! És jönnek és mennek és csengetnek, házról-házra és városnegyedről-városnegyedre, s analizisbe mennek és analizisbe fogadnak, s minden reggel elmondják egymásnak, mit jelent az, ha valaki otthonfelejteti kulcsait, és hányszor és miért nem és kivel? Az ur néha félrevonja Csutorát, mert már senki másal nem mer beszélni, s halkán, hogy a hölgy ne hallja, faggatni kezdi. „Te érted ezt?“ — kérdi ilyenkor. — „Kérlek, időnként velem is olyan furcsa, szó se róla... Megesik, hogy megyek az utcán, vagy ülök a villamosban, s szembejön egy nő, tudod, mondjuk tizenhétéves, az a kissé szőke négertípus, hiszen ismered... S akkor különös, beteges gondolataim támadnak... Pél-

dául *nem* arra gondolok, hogy szeretnék ezzel a nővel beiratkozni a Pszichoanalitikai Egyesületbe, s lefordítani társaságában angolra Freud tanulmányát da Vinciről... Nem, inkább csak leszólitani szeretném s makogni egy keveset vele, ahogy ezt már nőkkel szokás... S ajánlani neki valamit, hogy menjünk egy hotelbe, vagy mi. Beteges, nem? De legtöbbször elfojtom, mert félek, hogy megzsarol, vagy beteg leszek, vagy szerelem lesz belőle, szóval *félek*... Aha! Furcsa, nem? S valóban ilyenkor én is rosszkedvű vagyok utána napokig és morgok, amíg el nem felejttem... Dehát mit csináljak? Négy-öt évig beszéljek erről egy idegen emberrel? Tudod, néha gyanus nekem, mintha ezek feltaláltak volna valamit, ami minden ismeret és gyakorlat és a világi élet ábécéje már ősidőktől... Amit ezek tudnak, alig több, mint ahogy a betüvetés tudománya szükséges az íráshoz... hol kezdődik ezen a feltételen túl még az igazi munka, a komponálás és világítás, mit gondolsz? Kérlek, ne szólj nekik; oly elégedettek, és ez a jó benne... S ami azt illeti, hogy gatyában sétáltam előtted: mondd, igazán oly mély benyomást tettem gatyában reád?"

Egészen halkán mondja ezt, közelhajol Csutora bozontos füleihez, suttog, s mikor végzett, ujját jelentős mozdulattal szája elé emeli, mire az állat megértő cinkossággal ásít és hunyorít. Nem is beszélhet elég óvatosan és halkán erről, mert örök időkre tehetetlenné válna, ha egyszer kitudódna például felőle, hogy nem tartja az Oedipus-komplexumot feltétlenül az emberi kultúra okának és alapjának. Inkább hümmög és beleegyeznek. Az érkező és távozó papnők már amugy is szelid elnézéssel kezelik esetét, melyet súlyosnak tartanak, különös tekintettel a körülményre, hogy nemrégén kétszer egymásután kapott genyes torokgyulladást, ami csalhatatlan jele a betegségvágynak s a félelemnek, mely visszatartja az analizistól. Beleegyeznek, hogy Csutora esete is súlyos, mert bélhurutja van, és harap, félelmek kinozzák, például fél a lánctól, mellyel megkötik, utálja a szájkosarat, s a bélhurutnak nem Teréz az oka, aki agyoneteti, hanem az elfojtott szexuális vágyak. Mindez kissé fárasztó, hosszabb időn át, de úgy látszik, az emberi kedély teherbirása végtelen, s egy félig-meddig egészséges ember sokat kibír, még az analizist is. Így élnek valahogy. Tavasz már ré-

gen elmúlt. Az ur itt-ott tagadhatatlanul kedvetlen, ha például egy fiatal, szőke néger típusu nővel találkozik az autobuszban, akit bizonyos okokból nem szólít meg minden kínálkozó alkalmal, s Csutora is nyugtalanabb a meleg évszakban, különös vonzalmak izgatják, például az a métermagas, öreg bernáthegyi himkuty a szomszédban, amelyhez leszökik néha és illetlenül viselkedik társaságában, amit az elaggott, félhülye állat olyan egykedvűséggel tűr, mint az elefánt a bolhacsipést. Micsoda hajlamok! — sóhajtja a hölgy. De ha egyszer ilyen zavaros a világ, kívül és belül! Az ur csodálja a véleményformálásnak ezt a szelid, de megfellebbezhetetlen biztosságát, ahogy az analitikus hölgyek rögtön és csalhatatlanul kiismerik magukat e zürzavarban — micsoda biztosság, gondolja elismerően, milyen szolid, biztos alapok, s milyen gyakorlat, rutinos tájékozottság ebben a homályban, ahol Schopenhauer például csak feltételesen ismerte ki magát. *Odium figulinum*, gondolja néha a pesszimista német kedvenc szavával, talán ez tartja össze őket ilyen szép öntudattal, a fazekasok mesterségbeli irigysége. Mindenesetre irigylésreméltó, ha valaki a kér-

désre, miről ismerni fel a meganalizált embert, szelid megértéssel feleli, hogy azt nem tudja, de a megneanalizáltat csalhatatlanul felismeri a félelemről, melyet az analizissel szemben érez... Most aztán helyben is vagyunk.

Igy élnek tovább valahogy, Csutora, a hölgy és az ur, félelmek, szorongások és vágyak között, de kianalizálatlanul. Életüknek ez ingoványos talaján ne is figyeljük tovább imbolygásukat. Árnyalakok csak, kiket valóban homályos erők kergetnek és formálnak, s a legjobb talán, ha reájuk bizzuk, hogy az élet és a halál kísérteties vízióival szemben védekezzenek a maguk módján továbbra is azzal az alázatos, parányi öntudattal, melyet e rövid időre kielégítő fegyvernek képzelnek a tudattalan mesterségesen elővarázsolt, pogány alvilági hatalmaival szemben. Gyűlölség és szenvedély, vágy és harag kötözik őket is, mint minden életet; igazodjanak el, ahogy tudnak, az értelem parányi lámpásával az ösztön és a szenvedély nagy homályában, vagy egyszerűbben csak tengődjenek tovább aszpírrinnal és hashajtóval, karakteranalízis helyett. Talán csak a véletlen sodorta össze és a tehetetlenség törvénye tartja együtt őket; talán van

más, ismeretlen eredetű, oldhatatlan kötés is ember és ember, néha állat és ember között. Tulajdonképpen erre a kételyre keressük minden cselekedetünkkel, talán e feljegyzéssel is a választ. Legfőbb ideje, hogy annyi gyáva kitérés után brutálisan szembenézzünk vele.

MINT OHNET-NÁL

Itt van például Csutora. Az állatkertből érkezett, közel esztendő előtt, nyugágy alól mászott elő, szalma és kóc közül, hogy elfoglalja a maga kutya-helyét egy polgári családban. Láttuk, hogy bizalommal fogadták. A háziak helyet szorítottak neki, nemcsak a lakásban, de életükben is, megosztották vele eledelüket, s azt a szerény gyengédség-felesleget is, mellyel az adott viszonyok között egy polgári család életformáin belül még egyáltalán rendelkeztek — ami nagy szó, ha meggondoljuk, milyen hamar elhasználják a polgári életformák azt a természetes gyengédség-készletet, mellyel általában utjukra engedi az élet a teremtményeket. S ha el is fojtották benne itt-ott az ajándékozási vágyat, iparkodtak kárpótolni a maguk módján jóindulattal, bizalommal, beszéltek hozzá, mint senkihez, beavatták életük minden titkába, korlátlanul rendelkezésére bocsátották a kis-, s a lehetőség szerint a

nagyvilágot. S mert áldozat nélkül nem lehet együttélni, a számukra oly fontos fegyelmet is feláldozták időnként kedvéért, türelmesen baktorkodtak a Vérmezőn, melynek táji szépségei végre is kevésbé gyönyörködtették a gazdát, mint Csutorát, türték, hogy használja szabad belátással a lakás butorait, adjon önkényes kifejezést rokonszenveinek és ellenszenveinek, látogatásokat tettek a világban, ami különben nem szokásuk, hogy enyhítsenek irányában ellenséges indulatokat, szemet hunytak idősebb és egyenemű, félhülye kutyák iránt érzett fajtalan hajlamai fölött, töröltek és tisztogattak utána, végtelenül, védelmükbe vették szakemberek, orvosok, lódenkabátos urak származástani kritikájával szemben. Ha játszani akart és ha az óra alkalmas volt reá, játszottak vele, s csak rajta mult, különös, paraszti tartózkodásán és szemérmén, ha az asztalnál nem osztottak meg vele minden falatot. S ami mindennél több és fontosabb, helyet szorítottak neki azon az önzésen belül is, mely olyan nehezen engedi, hogy idegen élőlényeket felvegyünk életünkbe, s ami talán nem is egyéb, mint a halálfélelem. Erőszakot követtek el ezen a félelmen is — befogadták és

vállalták az élőlényt, dacára a tagadhatatlan csalódásnak, melyet fejlődése okozott, mikor nem tartotta be az ígéretet, s puli helyett ilyen félkuvasz fenevaddá serdült. Igaz, hogy az ígéretért kevésbé őt, inkább csak a birkabőrbundás embert lehet felelőssé tenni künn az állatkertben; de érezte-e valaki a háziak közül Csutorával alacsony és kétes származását? Elnézés és bátorítás volt része az élet válságai között, tanács és ápolás, ha reája szorult, s arról igazán nem tehet senki, hogy orosz lélek és hajlamos az önvádra, mikor gonddal belerágja házikabátokba Nagy-Magyarország térképét, vagy szétmarcangol vérszomjas dühvel angol szerzőket... Nem, a háziak megvizsgálják lelkiismeretüket s nem éreznek büntudatot Csutorával szemben. Pedáns nevelési elméletek, nevetséges ambíciók, természetét megalázó követelések, mint például az, hogy járjon két lábon, mancsában piros napernyővel, nem keserítették el Csutora ifjuságát. Reábízták, hogy éljen és fejlődjön kedve szerint, isten nevében. És egy napon mégis levetette az álarcot és megmutatkozott igazi lényében — de ezt a tüneményt mondjuk még el részletesen.

Hagyján, hogy megharapta a postást; menteni

nem lehet, de ismeretes, hogy a legjámborabb kutyát is megszállja időnként . valamilyen tulvilági félelem, szörzetét égnek borzolja, s iszonyatában veszettül kezd dühöngeni. A postást nem ismerte még, mikor kölyökkorában ilyen utálattal elegy iszonyat, majd dühroham fogta el, ha a délutáni posta között, melyet a levélhordó a szokott órában csusztatott be az előszobaaajtó nyílásán, megpillantotta azt a barna csomagolópapirba csavart, keresztkötéses külföldi napilapot, amelyre haragudnia igazán nem lehetett különös oka, — legalább is nehéz értelemmel felfogni a rendkívüli iszonyatot és dühöt, melyet e jámbor nyomtatvány nap mint nap kiváltott belőle. Dehát ki akar indokolni itt? Az indulat titkosabb forrásokból fakad, mintsem belátás és bírálat befolyásolni tudnák; mintha messzi, idegen városban ármány és rosszindulat az ő uszítására irta, nyomtatta, csomagolta volna az ujságlapot, melyet személyes sértésnek, tulvilági bosszu jelének érezhetett, különben nem vadászott volna minden délután olyan szenvedéllyel reá. Azt a nagyon enyhe neszezést, mikor a postás a délutáni leveleket átcsusztatta az ajtóresen, izgatottan tartotta számon, az első óvat-

lan pillanatban kiszökött az előszobába, s kevés idő múlva csak apró foszlányok mutatták már a barna keresztkötésű napilap nyomait... Sigán. Nem magyarázta meg soha. Hogy a postást, aki közvetett cinkosa volt a merényletnek, melyet idegen városban terveztek és készítettek elő naponta ellene, az első kínálkozó alkalommal bókánharapta, meg lehet érteni valahogy. Maga a postás vette jószágos elnézéssel könnyebb oldalról a dolgot. De kevéssel később beállott az a különös elváltozás Csutora jellemében, amikor érthetetlen indulatok szállották meg, s elhatalmasodtak kedélyvilága fölött. Talán nem is volt más ez a tünet, mint kimutatása annak, amit általában jellemnek szokás nevezni. Csutora kimutatta jellemét, az igazit, — s mindenki, aki körülötte élt, belesápadt egy kissé a meglepetésbe.

Azt állítják, a kutya felveszi és szívesen utánozza gazdája jellemét. Utasítsuk el ezt a felületes észrevételt. A kutyának, mint minden magasabbrendű szerves lénynek, patkánytól felfelé, egyéni jelleme van, melyet lehet befolyásolni, de nem lehet kiirtani, sem megváltoztatni. Vannak jó és komisz, aljas és szelid, stréber és lusta ku-

tyák. Aljas volt Csutora? Rosszindulatu? Tartózkodóan kell felelnünk. Mindenekelőtt félt, — oktalan félelmek kísérték végig rövid életén, nem félt soha embertől, élőlénytől általában nem félt, de időnként megrebbent benne valamilyen névtelen szükölés, egy paplanhuzat, egy ujságlap láttán, idegen hang hallatára idegbajos félelem fogta el, s dühe és szégyenkezése ilyenkor nem ismert határt. Ha váratlanul megpillantott a hölgy szobájában egy bizonyos lilacsikos diványpárnát, halálfélelemszerű iszonyat fogta el, láthatóan elsápadt és kiült a verejték homlokára, menekült és vonított, mint akinek Belzebub jelent meg személyesen, a másik világ fantómja, a halál követe. Értelemmel nem lehet követni a kutyák babonás félelmeit. Csutora haláltmegvető bátorsággal vetette magát óriás villanyszerelők, s nemritkán véredek után is, de a lilacsikos diványpárna elől ország-világot telezengő panaszos üvöltéssel menekült.

Babonás volt, mint a legtöbb kutya, és ideges, finnyás, — mintha kétes, alacsony származása feljogosította volna erre! Megharapta tehát a postást, alattomosan, csendesen, mint egy vipera, s elosont a kályha mögé és két napon át nem ke-

rült elő. Aztán mégis előmászott, kissé megfogyva, kialvatlanul, kócosan, mint a moziban a gyilkos, aki kényre-kegyre megadja magát. Kutyaszakértők egyhangú véleménye szerint ez volt a pillanat, amikor végre meg kellett volna verni Csutorát.

A hölgy közbevetette magát. A kutya már nem emlékezhet a kétnapos bűnré, s hogy a verés különben sem megoldás! Mi hát a megoldás? Ő nem tudja — s csakugyan, ki ismeri a megoldást? Az ur nem tehet másként, igazat ad nekik, a hölgynek és Csutorának, — annál könnyebben megteheti ezt, mert a derék postás mosolyogva beszél már csak az ebmarásról, a vesztség veszélyét semlegesítette az oltás, melyet Csutora az irodalmilag művelt állatorvostól kapott nemrégén, s talán csakugyan leghelyesebb lett volna, szó nélkül térni napirendre a baleset fölött, megbocsátani Csutorának, hogy szégyent hozott a családra, s szeretettel, türelemmel szelídíteni meg, a lelkére beszélni, ha még olyan kevés volt is neki belőle. Van-e más megoldás, más fegyver, mint a türelem és szeretet? A társadalom azt állítja, hogy van — például korbács és sintér. De ha már egyszer egy élet minden szándé-

kát beállítottuk éppen arra, gondolja az ur, hogy minden vonatkozásban tiltakozzunk a korbács és a sintér ellen, mindig és mindenütt, ahol lehet, — éppen Csutoránál adjuk fel ezt az elvet? Szó sincsen róla. Mindenesetre cselekedni kell, — s elhatározza, hogy e naptól nevelni kezdi a kutyát.

Hiu szándék — különösen most, mikor visszagondolunk, tünik annak! „Szeretlek, de megtörlek!” — mondja tehát a lesóványodott kutyának barátságosan, de határozottan, pontosan abban a hangnemben, mint Ohnet-nál. Fellengzős mondás! Mintha lehetne azt! Tudniillik pontosan ez az, amit nem lehet, szeretni és egyidejűleg megtörni más valakit, mint önmagunkat. „Kezdjék a gyilkos urak!” — mondja még s elutasítja a kutyát, mikor közeledni akar, mintha misem történt volna. Napokon át elutasítja a kutyát, átnéz rajta, mintha levegő lenne, üdvözlését nem fogadja. Csutora két lépés távolban áll meg tőle, áll és bámul, gyámoltalanul csóválja farkát. „Mi az?” — kérdi. „Ezt is lehet? Csak így? Egyik napról a másikra? Mert megharaptam a postást? Hát aztán? A legkisebb hibám sem lehet?” — kérdi végtelen komolyan, megrendülten. Az ur néha kisértést érez, hogy

magához intse; de valamilyen ostoba elmélet és feltevés, mintha csakugyan lehetne szigorral nevelni, megakadályozzák ebben. Reggel, ha kilép szobájából, a kutya felugrik fekhelyéről, rongyairól, melyeket a kályha mögött összehordott s feléje siet. Természete ünneplésre, elfogulatlan és hangos üdvözlésre készíti, de a közelmúlt tapasztalatai, fájdalmas és megalázó csalódások tartózkodásra intik. Viharos farkcsóválással, de máskülönben mozdulatlanul áll meg a kályha előtt, nem meri két mellső lábát gazdája térdeinek vetni, mint azelőtt s nedves, hideg orrával kézcsókot nyomni a dohányszagu kezujjakra. Vár, nagyon figyelmesen. A legkisebb jel, egy ujjmozdulat feloldaná már a számkivetettséget — de az ur nem vesz észre a szobában semmiféle kutyát. Így vár még egyideig Csutora, figyelmesen, hitetlen pofával, vigyázzállásban, esetlen tartással — vár, amíg az ur végzett reggelijével, vár, amíg elszívta az első cigarettát s elolvasta a lapokat s csak, mikor a fürdőszobában megcsavarták a csapokat s a víz zuhogása értésére adja, hogy gazdája rögtön egyedül hagyja, ma is, mint tegnap, anélkül, hogy a kibékülés megtörtént volna, kezd morogni, visszamászik vackára a kályha

mögé, sértődötten és felháborodva s a morgást, csaholást nem is hagyja már abba napestig.

Közös sétákról természetesen szó sem lehet ilyen körülmények között, Csutorának be kell érnie sétáin Teréz, vagy a hölgy társaságával, ami persze távolról sem az igazi. Néha késő éjjel, mikor a háziak nyilvános helyiségek, színház, vagy étterem sűrű, idegen emberszagával meglocsolva térnek haza, Csutora mély és bódult első álmából riadva megfeledkezik számkivettségéről és nekiugrik örvendező mozdulattal az urnak, részegen támolyogva az alvás bódulatától és az örömtől. De mikor nem kap választ, se nyájasat, sem elutasítót s az ur szótlanul megy odébb, a másik szoba felé, észbekap, leverten vár még egyideig, aztán megfordul s lompos, vontatott járással, lehorgasztott fejjel indul vacka felé. És egy reggel Csutora gazdája arra ébred, hogy a kutya csendesen benyomta orrával a félig betámasztott ajtót, megállt a félhomályban a küszöbön; ott áll már jóideje, teljes mozdulatlanságban, lomposan, esetlenül, hegyezi füleit s fénylő szemekkel, rendithetetlenül figyel az alvót. Nem mozdul később sem, mikor gazdája lámpát gyújt, cigarettát tölt s

mintha észre sem venné a hajnali látogatót, egy könyv olvasásába kezd. Kinos tizperc telik el. S ahogy jött, nagyon lassan, az ajtónyílásból mégegyszer visszanézve, kimegy a szobából.

Természetesen a hölgyhöz huz ebben az időben, annál is inkább, mert határozottan és félreérthetetlenül szerelmes is belé. Utolsó hetekben már csak olyan tárgyakat rág meg, melyek a hölgy személyes használatára szolgálnak — így papucsát, a hölgy bőrretiküljét, sőt arany kar-kötőóráját is. Az ur elégedetten, rosszul leplezett kárörömmel vesz tudomást e kártevésekről, mert tudja, hogy háta mögött a hölgy ellene uszítja a kutyát — szándék nélkül, inkább csak a gyakorlat kedvéért, hogy ne veszítsen közügyességéből, el ne mulasszon egyetlen alkalmat sem, mikor a világ előtt az urral szemben más valakinek pártját foghatja; ami egészen természetes és szabályos is olyan emberek között, akik írott és íratlan törvények parancsára kényszerülnek együtt élni. A kutya tehát a hölgyhöz huz, aki hosszú beszédekkel vigasztalja s bizalmasan uszítja kőszivü gazdája ellen, többször említi, hogy a kövek is meglágyulnának Csutora néma, esetlen könyörgésére s csak

minden emberi érzésből kivetkőzött irodalmárok képesek ilyen makacs, hideg és kitartó gyűlölködéssre, mint amelyet Csutorával szemben gazdája kimutat. Könnyű elképzelni, hogy a kutyának sem kell több! Hála a hölgy buzdításainak és felvilágosításainak, a néma bocsánatkérést és enyhén szemrehányó magatartást hamarosan a nyílt lázadás tünetei váltják fel a kutyánál s elkövetkezik az idő, mikor Csutora nem ugrik fel többé vackáról, ha megpillantja az urat, nem várja néma alázattal és büntudatos szemrehányással a megbocsátó kézmozdulatot, egyáltalán nem vár többé semmit, a hölgyhöz huz, gazdáját kitépte szivéből s ha megpillantja, káromkodni és morogni kezd, éppen csak, hogy ki nem köp s azonnal elmászik végvárába, a kályha mögé. Itt tartunk. Aki élt valaha kutyával, tudja, hogy ez a vég — nemcsak e rövid beszámoló, de általában kutya és ember között minden valamirevaló viszónynak a vége.

A kutya, mely megtagadja gazdáját — akárki uszítja is erre s akármilyen sérelem érte is gazdája részéről — lehet jellem, lehet lélektani érdekesség, lehet regényhős, de biztos, hogy kutyának aztán a legutolsó s megérdemli, hogy

döglötten is kivesse a föld s ne fogadja be az a kutya-Elysium, amely az élők emlékezetében a kutyák emlékét őrzi és rejtegeti. Legalább is így vélekedik az ur, miután meggyőződött róla, hogy kutyája szakított vele — elhülten, majd felháborodva, csaknem émelyegve a felháborodástól ad kifejezést óhajának, hogy ezt a hütlen dögött mielőbb távolítsák el a háztól. Különben is hosszú utra készül ő maga is — s nagyon nyomatékosan, minden hangnemben lelkére köti a háziaknak, hogy visszaérkezéskor nem óhajtja többé a családi körben üdvözölni Csutorát. Hetek, hónapok keserű tapasztalatainak sugallatára következik be ez a kitagadás s nem lennének igazságosak, ha nem írjuk ide, hogy az ur minden mélységes felháborodása, sértettsége dacára is, ellenkező lélekkel, kissé undorodva s meglehetősen leverten hozza meg ezt a döntést. Nyílt utálkozás és kitagadás a viszony kutya és gazdája között — napokon át alig látják egymást s akkor is csak pillanatokra, mikor a kutya ronda morgással rögtön elsiet a kályha mögé; szavuk már régen nincsen egymáshoz. Hogyan történik az ilyesmi, micsoda rejtélyes tünemény hát a jellem? Ilyen is van, gondolja megdöbben-

ten, sebzetten és fájdalmas csalódással az ur. Az ember nem hinné, de van ilyen is... tanulságról még korai lenne beszélni, a kutyát gyűlölettel vegyes döbbenettel szemléli néha, mintha nem is ő hozta volna haza zsebében, mint a szeretet olcsó jelképét, mintha nem is ő vezette volna be a kis- és nagyvilágba, mintha minden gyöngédség, szándék és barátság, amit a kutyára pazarolt, fölöslegesen és reménytelenül mult volna el ennek az apagyilkosnál is aljassabb kreaturának emlékezetéből. Elcsodálkozva, hümmögve állapítja meg, hogy ilyen is van s fogadkozik, hogy a jövőben óvakodik majd a kutyáktól. De mielőtt még elhagyná Csutora a házat, ahol méltatlannak bizonyult a társadalom részvételére és elnézésére, elébb bucsura megharapja a háziakat, sorrendben elsőnek Terézt, aztán a hölgyet s végül az urat. Mielőtt eltűnne abban a semmisségben, ami az ő kutya-végzete, így bucsuzik, mert ez a modora. Erről adunk hirt még, de sietősen, mert kinos és megalázó ez az emlék s legjobb, ha aztán undorral elfordítjuk felőle fejünket.

Mert valóságos kis dráma fejezi be ezt az együgyű és unalmas idillt — minden idill unal-

mas és lapos, mint látjuk, melyet a valóság sző a művész képzelete helyett — dráma, vérrel és tört tagokkal, nagyon hangos, szenvedélytől elfult szavakkal, közelharccal és fegyverrel, párbajjal, az elvakult indulat összes szégyenletes és durva kellékeivel. Kezdődik azzal, hogy Teréz egy napon felkötött karral jelenik meg a reggelinél, sápadtan, azzal a szeméremmel, ahogy egyszerű emberek hallgatnak a fájdalomról s kísirt szemekkel. A kutya hajnalban marta meg, orvul, mialatt Teréz fésülte s bolhaporral hintette be, mert Csutora tele van bolhákkal is, hogy kertelés nélkül megmondjuk az igazat. Esztendeje minden reggel kijárt a kutyának Teréz részéről ez az önkéntes ápolás s ki tudná megmondani, miféle elfojtott dédelgetési, becézési ösztönöket élt így ki Teréz, mikor hajnalban tisztába tette a kutyát — milyen szégyenlős, szemérmes vágyakra talált pótléket a mozgó fenevadban, mely általában soha nem tűrte szívesen, ha személyével foglalkoztak, testét magánügynek érezte valahogy, összes fogyatékoságaival és bolháival együtt. Mégis, esztendőn át tűrte Teréz ápolását, tűrte, fékezett morgással, hogy Teréz egy vedlett ruháskefével rendbe-

szedje hajnalban gubancait s közben hosszú, halk, rendkívül bensőséges nevelő és felvilágosító, de végeredményben mégis csak gyöngéd és jóindulatu szónoklatokat intézzen hozzá... Amíg egy reggel aztán nem türte; aljasan támadott most is, vakkantás nélkül, mikor Teréz ölében tartotta, valamilyen hirtelen szeszélynek engedve, pimasz és önkényes ötlettel kapott Teréz keze után s átharapta a kézfejet, olyan erővel, hogy megbénult és feldagadt az egész alsókar, átharaphatta a kezujjak valamelyik porcogóját, vagy ízületét is, mert Teréz elsírta magát a kegyetlen fájdalomra, ami nem szokása... Amíg az úr Teréz irdatlan sebeit jódozza — s a harapás ténye észrevehetően legalább úgy fáj Teréznek, mint a sebek — rövid és végleges döntést hoznak Csutora további sorsa felől. Miért és milyen okból harap a kutya, ezt fejtse majd meg a lélekbuvárok — egyelőre elég anynyi, hogy harap és sürgősen ki kell adni a házból, lehetőleg ma este még. Ebben az értelemben nyulnak a telefonhoz s rögtön érintkezést keresnek megfelelő ismerőseikkel, akiknek módjuk és helyük van rá, hogy valahol vidéken, valamilyen birtokon zordabb és közönyösebb

sorsára engedve, száműzhessék Csutorát. A válaszok tartózkodóak. Akik ismerik már a kutyát, kutágot ígérnek neki, akik nem ismerik, fajtája iránt érdeklődnek s végül is el kell fogadni a hölgy ajánlatát, aki még most is, a végsőig pártját fogja Csutorának s felajánlja, hogy néhány nap múlva magával viszi külföldre, szűkebb hazájába, ahol akad majd jótékony lélek, aki megkönyörül a hontalanon. Külföldre? — tündök az ur. — Csak mentől meszszebb... S csomagolni kezd, hirtelen felbuzdulással, mert egyszerre elege van mindebből, harapós kutyákból, megszegett megállapodásokból, az egész suta idillből. Csak minél messzebb külföldre! — mondja hangosan. S miután kifejezést adott ennek az óhajának, szobájába zárja magát, kofferek és könyvek közé s egyetlen szidalmazó szóra sem érdemesíti tovább Csutorát.

— „Kár“ — gondolja odabenn kedvetlenül. — „Valahol hiba történt, de ezen most már nem lehet segíteni. Talán, ha akkor reggel szólok hozzá, mikor megállt itt az ajtóban...“ Rossz szájjal hessegeti el Csutora emlékét, iparkodik másra gondolni. De nehéz másra gondolni, a csalódás nem engedi nyugodni, a valósággal

szembe kell nézni s nem egyéb ez a valóság, minthogy megbukott egy élőlény bizalmában. Rosszkedvüen lát dolgához, naphosszat zavarja, nyugtalanítja ez a felismerés. „Nem lehet máskép — gondolja — csak megbocsátással és türelemmel. Soha, senkivel nem lehet máskép... Különös.“ A hölgy is hasonlókat gondolhat, ebédnél némán ülnek szemközt egymással, a véreb láthatatlan a kályha mögött, Teréz halványan és szenvedő arccal szolgálja fel a fogásokat, a konyhában kisegítőt kellett fogadni, mert az áldozat sebei nehezen gyógyulnak csak. Az ur első indulata elillant. — „Lázadó“ — mondja ebéd után bizalmasan a hölgynek. — „Van ez így. Nem tehet róla. Természetesen ki kell küszöbölni a társadalomból, mint ahogy ezt barátunk, aki sok ékezetet használ, olyan szépen mondta. De ez nem változtat a lényegen, hogy a lázadás szelleme él benne. Mit tudja ő? Emlekszel Jósúára? Nem a bibliaira — a másokra, a kárpitosra, aki most a Csillag-börtönben ül? Elméleti képzettsége csekély volt, a teóriákat alig ismerte — egyszerűen csak megszállotta a lázadás szelleme, mert van ilyen is s ahova megy az ilyen, ott egyszerre nyugtalanabb a levegő, az

embereket izgalom fogja el, józan és megfontolt teoretikusok is esztelen vállalkozásokba kezdtek az ő közelében, jámbor és gyepesfejű kulik észbekaptak, mintha Jósua megmagyarázta volna nekik... Holott nem magyarázott semmit. Csak élt és áradt belőle lélekzetvétellel a lázadás... Aztán elkövette azt az okatlan merényletet s most persze vasraverték, amíg él. De ott is árad belőle a lázadás, a börtönben, áthatol a falakon, meggyőződés, hogy nincs erő, amely elfojtsa benne. Hát van ilyen.“ Aztán hallgatnak. Különösen érzik magukat. Talán ez az oka, ez a bizonytalanság, mely nem engedi, hogy Csutorát önmagában tegyék felelőssé a bűntényekért, melyeket elkövetett, ez készíti a hölgyet, hogy este, mikor hazatérnek, az ur háta mögött kinyujtsa a kutya felé elmenőben kezét. Meg akarja simogatni, jelt akart adni neki, hogy a történetek dacára is veleérez, ellentétben hideg és kegyetlen irodalmárokkal. Az ur még alig ért szobája küszöbéhez, mikor fájdalmas sikoltás állítja meg. A sikoltás őszinte, a nagy fájdalom ellenére is temperált, csaknem szégyenkező és fegyelmezett. Csutora átharapta a hölgy bizalmasan feléje nyujtott békejobbját.

Az ur kimossa és beköti a sebet, mely mély és alapos, mint minden, amit Csutora csinál. A metszőfogak csaknem átharapták a hölgy tenyerét, a seb vérzik s valamilyen idegcsomóra harapathatott reá a kutya, mert a hölgy nem tudja elfojtani azt az ideges sirást, mely rögtön a harapás pillanatában kitör rajta s eltart aztán megszakitásokkal reggelig. Bekötözik a sebet, mind a ketten nagyon sápadtak és szóltanok. Az ur kimegy az előszobába, előkeresi sétabotját s a kályha elé lép. — „Dögölj meg, Csutora“ — mondja nyugodtan és elszántan. Ebben a pillanatban csakugyan nyugodt és elszánt, csak a kezében érez valamilyen különös reszketést. A hölgy átrohan a másik szobába, a diványra veti magát s fülét befogja sebesült kezével, a dráma tetőpontját éri el, Teréz is felébredt, valószínűleg a háziak közül is sokan, mert Csutora percek óta csahol már s az ur felszólítására habzó szájjal, teli tüdőből, vérszomjas dühvel válaszol: „Mennyi erő!“ — gondolja még e kritikus pillanatban is azzal a csaknem tiszteletteljes csodálkozással az ur, amellyel csak a természeti tüneeményeknek adózunk. — „Mennyi szépség!“ — gondolja zavartan és idegesen. Ebben a pillanat-

ban csaknem megérti a japánokat, akik minden nagy sérelemre és megaláztatásra harakirivel felelnek — valószínűleg egyszerűbb és kényelmesebb módja a bosszúnak, mint a támadás. Homályosan ilyesfélét gondol, de aztán mégsem követ el harakirit, mert nem japán, hanem csak kinyújtja a kutya után kezét s ebben a pillanatban, sem a következőkben, nem gondol már semmire. Csutora természetesen azonnal keze után kap és átharapja. Valamelyik eret haraphatta át, mert a vér bőségesen fröcsköl fel az ujjak közül, az első harapást rögtön követi a második, melyet a csuklónak irányoz s heves, csaknem tűrhetetlen fájdalmat okoz, mely a következő, mindenképpen szégyenletes és megalázó percekben az eszméletlenségig fokozza az ur indulatait. Véres kézzel kap a kutya után, mely jónéhányszor belekap még karjába és kezébe, vakon és mindenre elszántan markol utána, a levegőbe emeli, eldobja a sétabotot s öklével teljes erőből a kutya fogsorába csap. Valahogy egyenrangúnak érzi így a küzdelmet bot nélkül, pusztá kézzel — mert most az egyszer komolyba megy a leszámolás, szemet szemért, élőlény harcol élőlény ellen, minden felelősséggel s véglege-

sen. Ebben a pillanatban a kutya is felhagy a csaholással; ráng a levegőben és harap, vér fröcsköl körülöttük a vajsárga falra, némán és zihálva küzdenek, a legsúlyosabb feltételekkel és a végkimerülésig. Az ur már kiütötte öklével Csutora néhány hegyes fogát, a kutya pofáját előntötte a vér, vakon és eszmélet nélkül marják egymást, ahol érik. Az ur csakugyan el van szánva reá, hogy másként, mint döglötten, nem engedi el kezei közül Csutorát. De aztán egy pillanatra észbekap s eszébe jut, hogy hasonlóan harcol most itt, mint Toldi Miklós, kezében a farkaskölyökkel, amire különben semmi hajlama nincsen s megzavarodik. A félig-döglött, foghijjassá vert állat tetemével kezében átmeyszobájába, balkézével nehezen kulcsra csukja az ajtót, mert nincs kedve most másféle élőlényt látni, a kutyát odaejti, mint egy tárgyat, az íróasztal elé, leül és sebesült, bénává harapott félkarját az asztallapra fekteti. A kéz merev, csaknem érzéketlen. Szórakozottan gondol reá, hogy tanácsos lenne jódot hozni és kikenni a sebeket; de heves, émelygésszerű rosszullét fogja el, pokoli rosszul érzi magát, nem tud mozdulni a rosszullétől s órákon át ülnek így szemközt egy-

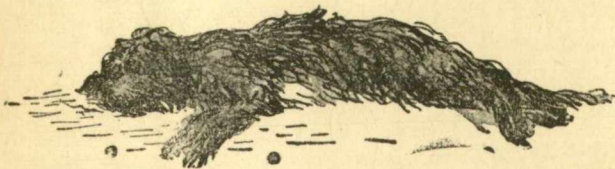
mással, hang nélkül, moccanás nélkül. A vér megalvadt kezén, a seb sajog, majd lassan kellemes érzéketlenségbe zsibbad át a fájdalom s a kutya óvatosan nyalogatni kezdi véres szájaszélét. Mozdulatlanul néznek farkasszemet s az ur közben változatlanul émelyeg.

A lakásban ajtó csapódik. Aztán nagy a csend. Valaki halkán elmegy a csukott ajtó előtt, de nem kopog be. Mióta ülnek így, a rendetlen szobában, féligcsomagolt kofferek között, melyek egy rendes, polgári lakásban mindig a bomlás és elmulás előjeleit elevenítik fel? Már dereng az ablak előtt, mikor az ur elszánja magát, leküzdi émelyét s a félhomályban közel hajol a kutya felé, hogy mégegyszer, bucsura, jól megnézzé. Az állat ott hever, ahová órák előtt dobta, nincs győztes itt és nincs legyőzött, a kutya sebesült fejét mellső lábaira nyugtatja, összekuporodott, sunyin-egykedvű nyugalommal pillant fel reá. De ez a nyugalom, közöny és kimerültség csak látszólagos; az ur vizsgálja egyideig az állat po-fáját s aztán megdöbben ten dől hátra a karos-székekben — a bucsu pillanatában olyasmit lát amire nem számított.

A kutya sir.

Epilog és tanulság.

Kevés könnyel sir, sötétkék fényű szeme sarkában gyült csak fel a különös nedvesség néhány csöppje, melyet az emberével azonos mirigyek működése vált ki az állatban is; inkább csak mozdulatlan teste ideges, alig észrevehető. szüntelen remegése ad hirt az indulatról, erről a nagyon különös, az emberivel nagyon rokon indulatról, mely eltölti őt is. Hang nélkül sir, panasza nélkül, nincs semmi teátrális sirásában, nem óhajtja tudtára adni senkinek. Az ur ki-nyujtja kezét cigaretta után s csodálkozva észleli, hogy keze még mindig reszket. Feláll, az ablakhoz lép, a fák már nedves, zöld árnyéket vetnek a tompa világításban, a Vérmező felett felszáll a köd. Sokáig nézi. Tapogatva megy végig a szobában, elmenőben a tükör megmutatja

véraláfutásos szemeit, nehezen jár, érzi a szivét. Aztán visszaül helyére, szemközt a kutyával.

— „Ne bőgj“ — mondja neki. S mikor az állat nem mozdul, „Ne bőgj, te állat“ — ismétli. Nyelve nehezen forog. — „Mondjam, hogy sajnálom? Talán nem is sajnálom. Bucsuzzunk el. Estére mind a ketten kimegyünk a nagyvilágba, mert az idillnek vége. Minden jót, neked is. Valami történt közöttünk, aminek még nem tudjuk a nevét. Talán nem illettünk egymáshoz. Talán jobb lesz neked, künn, a világban, a csorda között, amig szügyön nem rug valami barom. Ez már nem is érdekel, mert nem szeretlek. Tudod, hogy én akartalak szeretni — talán itt tévedtem, nem lehet akarni az ilyet. Talán nem is érték kutyákhoz, nem értettük meg egymást, két nyelven beszéltünk, sajnálom. Mondjuk, hogy tévedtem s amit ilyenkor már mondani szokás? Menj csak a nagyvilágba, én is elmegyek, talán hosszú időre, az ember sose tudja. De ha visszajövök, nem akarlak itt találni többé. Köztünk vége — hol romlik el az ilyesmi? Te sem tudod? Az, hogy megharaptál, őszinte volt s nem is neheztelek érte; az, hogy sírsz, megaláz; kérlek, hagyd abba. Talán ott volt a hiba, hogy nem

viselkedtem veled eléggé gazdaszerűen, ahogy a tudós könyvek és a szakértők előírják; talán csakugyan nem megy másképp élőlények között, mint szabállyal, korbáccsal és sintérrel. Ha így van, nem akarok tudni erről. Nem értek a világhoz. Menj és élj, ahogy tudsz és lázadj, ahogy kedved tartja. Engem megtanítottál reá, hogy ügyetlen vagyok még az ilyen alacsonyrangú élethez is, mint a tiéd; talán sokkal több türelem, jóság és alázat kell az élethez, mint amennyire nekem telik. Te csak egy kutya vagy; különös, de veled szemben is én buktam meg... Megigérem, hogy sokáig nem lesz utódod, ha ez vigasztal. Tünetemény voltál, mint minden élet ezenfelül jellem voltál, ha akarsz egyéniség... Na, isten hírével!..."

Mozdulatot tesz megharapott kezével és feláll. A kutya is feláll; az ajtó felé megy, nem néz körül, nem felel, közönyösen, fáradtan és páthosz nélkül, mint aki elvégezte dolgát emberek között, mindent elmondott, nincs többé felelnivalója, látta a kis- és nagyvilágot s a maga módja szerint ítél: sántikálva kioson a szobából és pofáját sem fordítja vissza többé.

*

... Ebben a kissé dagályos pillanatban hagyjuk is el Csutorát. Valamilyen útszéli kutya-végzet, bonyodalmak, neveltető és rikató sorsfordulatok után eléri őt is; de ez már magánügye ennek a jelentéktelen életnek s illemsértő lenne ilyen harmadrangu magánügyekkel terhelni tovább az olvasót.

Mindez különben is csak emlék már, évek feledése lepte be s Csutora már régen elkezdte árnyéletét a visszamaradottak emlékezetében. Néha idézik egy mozdulatát, jellemének valamely sajátságát, elnézően és kegyeletes rosszalással. Hires gonosz kutya volt a megboldogult; a Krisztinában élnek még idős emberek, akik emlékeznek reá.

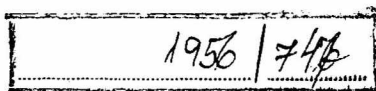
A házban egyideje új kutya foglalta el helyét, megkapta az elköltözött nyakörvét és szájkosarát; Jimmy King a neve, hófehér, finyás és szelid, az ős-kutyáktól, a finn spitz-ektől származik, előszeretettel jár két lábon, több előnévre hallgat, jóságos és engedelmes, szívesen sétál kötélben, piros napernyővel is s általában a megtestesült jóság, lelki finomság és előkelőség; nehéz nem szeretni.

Az ur maga is csodálkozik néha, hogy miért is

nem szereti hát? S ha Csutora emléke jut eszébe, miért érez mégis valamilyen könnyű ütést, vágyódást és bánatot; a hegedés dacára, melynek nyomát ő is s akik a házban élnek, Csutora jóvoltából ma is mind kezükön viselik?

Gyanít valamit, hogy minden harapás ellenére Csutora sötét emléke mégis kedvesebb neki, mint a jóságos és szépséges Jimmy King érényei. Mert, amint halad az életben, botorkálva és tévedések árán, kezdi megtanulni, hogy általában nem a szépet, a jót és az erényt szeretjük — hanem mindazt, ami elnyomott, tökéletlen, ingerült és vicsorogva perelő, mindazt, ami nem az erény s a beleegyezés, hanem a hiba és a lázadás. Sovány tanulság ez, olvasó — de megkerülni sem ez életben, sem a művészetben nem lehet s mindig megér egy ebmarást.

Vége.

A 14958